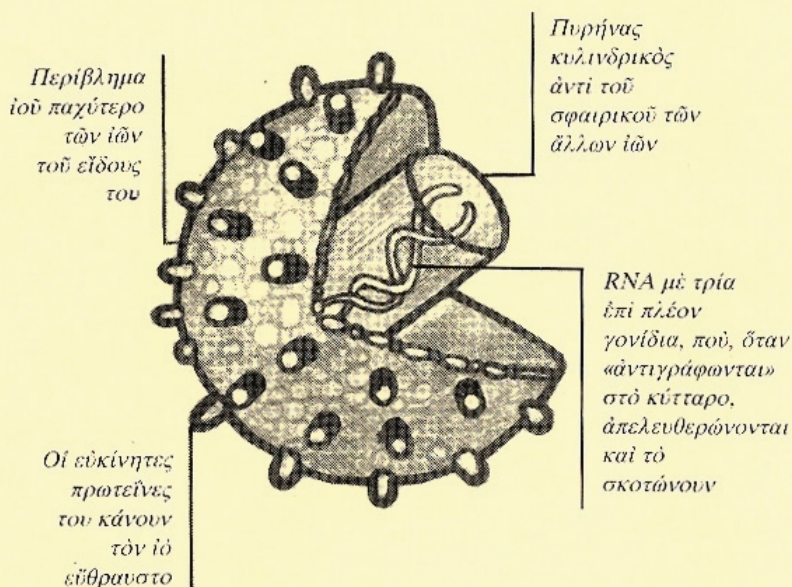

AIDS καὶ τὰ πάντα ρεῖ...

Η ΜΙΚΡΟΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥ

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Ἀθήνα
Τηλέφωνα: 32.23.957 ἢ 98.41.655

•
Τὰ γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ
λειτουργοῦν πρωῒνές ὥρες
9.30-13.30, καθημερινά.

•
Ἰδιοκτῆτης — Ἐκδότης —
Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

Ἀχιλλέως-Μουσῶν 51,
Π. Φάληρο

•
Φωτοστοιχειοθεσία-Ἀτελιέ:
Ν. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Μάγερ 11, Ἀθήνα, Τηλ. 5221792
Ἐκτύπωση-Βιβλιοδεσία:
«ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Καλλιδρόμου 10
Μπουρνάζι-Τηλ. 5726819

•
Τιμὴ τεύχ. δρχ. 230
Ἔτησια συνδρομὴ δρχ. 2.500
— Ὁργανισμῶν δρχ. 4.000
— Φοιτητῶν δρχ. 1.500
— Ἐξωτερικοῦ δολ. 50

•
ἀφημίσεις δὲν δημοσιεύονται.
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

•
Επιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση
ἄρθρων τοῦ ΔΑΥΛΟΥ ὑπὸ τὸν
ὅρον ὅτι θὰ ἀναφέρεται ρητὰ ἡ
πηγὴ τους

•
Ὅλες οἱ συνεργασίες, τὰ βιβλία
καὶ τὰ ταχυδρομικά ἐμβάσματα
στὴ διεύθυνση:

Δημήτρη Λάμπρου, Μουσῶν 51—
Ἱ562 Παλαιὸ Φάληρο, Ἀθήνα

•
ἀρακαλοῦνται οἱ συνδρομητές
νὰ ἀλλάζουν διεύθυνση, νὰ τὸ
γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 3556:

Τὸ δέον μιᾶς ἰθύνουσας τάξεως

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 3557:

Ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς σήμερα

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3562:

Χριστιανισμὸς καὶ Οἰκονομία

ΣΠΥΡΟΣ ΝΟΝΙΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3585:

Ἡ μεγάλη νύχτα τῶν ἑκατὸ πενήντα χρόνων

Σ.Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3567:

AIDS καὶ τὰ πάντα ρεῖ

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛ

ΣΕΛΙΣ 3575:

Ἰωάννης Ν. Θεοδωρακόπουλος

ΓΡΗΓ. ΦΙΛ. ΚΩΣΤΑΡΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3591:

Ἡ βαρβαρότης τῆς σύγχρονης ψευδοδιαλέκτου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΤΖΙΜΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3595:

Ἐπέκεινα τοῦ εἶναι

ΑΝ. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3597:

Γιάννης Σκαρίμπας ἐναντίον Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3606:

Ἡ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας

KARL JASPERS

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΠΟΙΗΣΗ:

Ἀθανάσιος Μακρῆς, Ina Seidel, Δημ. Ἰ. Καρασάββας,
Νίκος Σπάνιας, Τάκης Γιαννόπουλος, Ἀ. Σπουρλάκου.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ:

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ: Σελ. 3565 • ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ: Σελ. 3573
ΔΙΗΓΗΜΑ: Σελ. 3602 • Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: Σελ. 3612

Τὸ «δέον» μιᾶς ἰδύνουσας τάξεως

Ἡ πολιτικὴ σχέση μετὰ τὴ μάζα, ἡ πολιτικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ μάζα, συνιστᾷ ἐξουσία. Ὁ «λαϊκὸς ἡγέτης», ὁ κοινωνικὸς «ἀγωνιστὴς τοῦ λαοῦ», ὁ πνευματικὸς «ἐκφραστὴς τοῦ λαοῦ», ὁ «συνδικαλιστὴς» ἔχει ἐνώπιόν του δύο καὶ μόνον ἐπιλογές – δὲν ὑπάρχει τρίτη: ἢ νὰ «ἐνσαρκώσῃ» καὶ νομιμοποιήσῃ τὴν ἀμάθεια, τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἔνδεια, τὴν ἀνευθυνότητα, τὴν ἀγελαία νοστοροπία, τὸ μῖσος κατὰ τῆς δημιουργικότητος καὶ τῆς ἀριστείας, τὴν ἀνικανότητα, τὴν γοητεία τοῦ συνθηματολογικοῦ τρόπου σκέπτεσθαι, τὴν καθαρὰ οἰκονομιστικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς ομάδας καὶ ὅ,τι τέλος πάντων χαρακτηρίζει τὸν ψυχικὸ «κόσμο» τοῦ ἀν-ἡγετικοῦ χυδαίου ἀνθρώπου πού ὁ «λαϊκὸς ἡγέτης» θὰ ἐκφράσῃ· ἢ νὰ καταδολεῖυθῇ ἐνεπιγνώστως τὴν ἀθλιότητα τοῦ ὄχλου μετὰ τὸ ψεῦδος, τὴν ὑποκρισία, τὴν ἐξαπάτηση, τὴν παραπλάνηση, τὴν ἐξαγορὰ καὶ ἐν τέλει τὴ βία.

Καὶ στὴν πρώτη καὶ στὴν δευτέρη περίπτωσι δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μετὰ ἡγέτη, μετὰ ἄρχοντα· ἔχουμε μπροστὰ μας τὸν ἀντιπροσωπευτικὸ τύπο τοῦ ἐξουσιαστοῦ, τοῦ τυράννου.

Συνειδήσεις, ἐπομένως, φωτεινές, ἔλλογες, ὑπεύθυνες, δημιουργικὲς δὲν μποροῦν νὰ ταυτιστοῦν πνευματικὰ καὶ πολιτικὰ μετὰ τοὺς ὄχλαν-θρώπους, πού «**κεκόρονται ὅκωσπερ κτήνεα**». «**Αἰροῦνται γὰρ ἐν παντὶ οἱ ἄριστοι κλέος ἀέναον θνητῶν**», καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς κατατάσσει στὴν κατηγορίαν τῶν πράγματι ἀρχόντων, τῶν πράγματι ἡγετῶν. Ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ ἡγεσίας καὶ ἐξουσίας, μεταξὺ ἀριστείας καὶ χυδαιότητος καὶ μεταξὺ «ἡγετῶν τοῦ λαοῦ» ἢ «ἀγωνιστῶν τοῦ λαοῦ» καὶ ἀρχόντων εἶναι ἀνυπέρβλητη.

Στὸν τόπο αὐτὸν καὶ σὲ εὐρεῖα ἔκτασι σ' ὅλη τὴν Ὑδρόγειο αὐτὴ ἡ κατὰ φύσιν διάκρισις μεταξὺ ἀρίστου καὶ ὀχλαγωγοῦ ἔχει συσκοτισθῇ, ἀλλοιωθῇ, διαστρεβλωθῇ σήμερα, στὴν ἐποχὴ τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ δόλου, στὴν ἐποχὴ τῆς ἰδεολογικῆς ἀπάτης τῆς ἰσότητος καὶ τῆς παγκυριαρχίας τῆς μάζας. Ὁ ἄρχων, ὁ ταγὸς σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, ἀπὸ τὴν πολιτικὴν πράξιν μέχρι τὴ λογοτεχνία καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ μέχρι τὴν ἐκπαίδευσιν ἢ τὴν θρησκείαν, ταυτίζεται μετὰ τὸν λαϊκιστὴ, μ' αὐτὸν πού εἴτε ἐνσαρκώνει εἴτε καταδολεῖεται τὸν

ἀγελαῖο ἄνθρωπο. Δὲν ἔχουμε πιά ἄρχοντες ἀλλὰ θλιβερά ὑποκατάστατα, τῶν ὁποίων ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ χυδαιότητα ἀνταγωνίζεται τὴν βαρβαρότητα καὶ ἀνευθυνότητα τοῦ ὄχλου. Μετὰ μιὰ φράση· ἡ ἀνθρωπότητα δὲν ἔχει πιά ἰθύνουσα τάξιν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, διαγράφεται σαφῶς ἓνα «δέον» γιὰ τοὺς ἐκλεκτούς. Γι' αὐτοὺς δηλαδὴ πού ἐπιβιώνουν – γρηγοροῦσες συνειδήσεις μέσα στὴν πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξαθλίωσιν τῶν πάντων. Γι' αὐτοὺς πού μετὰ χίλιες θυσίες καὶ ταπεινώσεις θεῶνται, ἀκαμπτοὶ μπροστὰ στὴν ἐξωλέστασιν θύελλα τῶν καιρῶν, τὴν ἔκτασιν τῆς καταστροφῆς τοῦ Πολιτισμοῦ. Γι' αὐτοὺς πού ἀπὸ τὴν πολυσημαντικὴ σκοπιὰ τῆς περιφρονημένης ἀτομικότητός τους βλέπουν καθαρὰ ὅτι αὐτὸ πού προβάλλεται ὡς «ἀνάμιξις στὰ κοινὰ», ὡς ἰδανικὸ «λαϊκῶν ἀγώνων», ἰσοδυναμεῖ μετὰ σύνθλιψιν καὶ ἐξάλειψιν καὶ τῶν τελευταίων ἐστίων ἀντιστάσεως, πού οἱ ἴδιοι ἀντιπροσωπεύουν.

Τὸ «δέον» αὐτὸ ταυτίζεται μετὰ τὴν δημιουργία ἰθύνουσας τάξεως ἔξω ἀπὸ τὸν οὕτως ἀποκαλούμενον «**δημόσιο θίον**» γενικῶς. Τὴν δημιουργία ἀριστείας σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Τὴν δημιουργία μιᾶς τέχνης, πού οὔτε σιτίζεται στὸ ταμεῖο τῆς ἐξουσίας οὔτε ἐπιδίδκει τὴν δικαίωσίν της ἀπὸ τὸν ὄχλο. Τὴν δημιουργία ἀνεξάρτητων πυρήνων διανοουμένων, πού οὔτε ἐκφράζουν κάποια «γραμμὴ» οὔτε ἐπιζητοῦν κάποια «λαϊκὴ βάση». Τὴ δημιουργία ὁμίλων ἐκπαιδευτικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν, πού οὔτε συνδικαλίζονται οὔτε «κάνουν καριέρα». Τὴ δημιουργία ἰδιωτικῶν ἐστίων ἀναζητήσεως πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς, πού δὲν συνάπτονται οὔτε πολιτικὰ οὔτε κοινωνικὰ μετὰ τὴν ἀνθρωποβόρο κρατοῦσα τάξιν πραγμάτων. Τὴ δημιουργία ἐν τέλει μορφῶν κοινωνικῶν ἴσα – ἴσα «ἀτυπων», ὅπως μετὰ περιφρόνησιν ἀλλὰ καὶ μετὰ φόβον τίς χαρακτηρίζει ἡ ἐξουσιαστικὴ παράνοια.

Ὅσοι μποροῦν νὰ τολμήσουν, ἄς τὸ πράξουν· ὅσοι δὲν τολμοῦν, δὲν εἶναι ἄριστοι, δὲν εἶναι ἐκλεκτοί, δὲν εἶναι ταγοί, δὲν ἀνήκουν πράγματι στὴν ἰθύνουσα τάξιν.

Δ.Ι.Λ.

«Η Ἐπιστήμη»: Ἔργο τοῦ Ραφαήλ.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

(τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν)

Ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς σήμερα

Η νόηση πέρασε ἀπὸ τὸν γεωκεντρικὸ κόσμον τῶν ἐπτὰ οὐρανῶν, ποὺ περιβάλλουν τὴ Γῆ, στὸ σύστημα τῶν πλανητῶν. Ἡ θεία γειτονιά γκρεμίζεται καὶ ὁ ἄνθρωπος ξεμακραίνει ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ. Μὲ ἀγωνία ἀναζητήσε τὴν παραμυθία στὴν τελεολογικὴ νομοτέλεια, γιὰ νὰ καταλήξει μὲ σιγουριά στὸ μηχανοκρατούμενο σύμπαν τοῦ Νεύτωνος. Δυστυχῶς ὅμως ὁ χῶρος τῶν πλανητῶν, ποὺ περιορίσε τὴν μεγαλοσύνη τῆς Γῆς, πλάτυνε ἀπεριόριστα μὲ τοὺς ἀσύλληπτους γαλαξίες, οἱ ὁποῖοι κυριολεκτικὰ μηδένισαν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ κατακτήσεις τοῦ νοῦ καὶ οἱ ἐπιτυχίες τῆς ἐπιστήμης ὄχι μόνον δὲν ἐδραίωσαν τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀνελέητα φώλιασαν τὴν ἀμφιβολία καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ σκέψη του. Ἡ λογικὴ του δὲν εἶναι ἐλεύθερη, γιατί ἡ ἀντινομία περιορίζει τὴν ἐφαρμογὴ της, ἡ φαντασία στερεῖται τῆς πηγῆς τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ἡ πρόβλεψη περιορίζεται ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ πιθανοῦ.

Μιὰ καταιγίδα ἀπὸ ὁμορφα καὶ παράξενα πράγματα συγκλονίζει τὴν αἴσθησιν, χωρὶς νὰ διαμορφώνει τὴ συνείδησιν, καὶ ὁ νοῦς ἀγωνίζεται ἀναζητώντας τὴν τάξιν μὲ σύμβολα νοητικά. Ἡ αἰτιότητα διαταράσσεται καὶ ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ διατηρήσῃ τὴ θεία καταγωγὴ της, οὔτε νὰ προσδοκήσῃ τὴν ὑπερβατικὴν μετάλλαξίν της. Ἡ κίνησις τῶν μεγάλων ταχυτήτων σὰν ἔκρηξις παραμορφώνει τὸ χῶρον, θρυμματίζει τὸ σχῆμα καὶ ἀφανίζει τὴ διαδοχὴ. Ὁ παλαιὸς ἀπλὸς κόσμος τῶν ὑλικῶν πραγμάτων συνεχῶς ἐξαυλῶνεται, γιὰ νὰ φτάσῃ στὰ ἄτομα τῶν μικρῶν περιοχῶν τοῦ χωρόχρονου, ποὺ συγκεντρώνουν κάποιες ποσότητες ἐνέργειας. Τὸ συγκεκριμένο περιορίζεται στὴν καθημερινότητα, ἐνῶ τὸ ἀφηρημένο πληροῖ τὴ σκέψιν καὶ τὸν στοχασμό. Ἡ ζωὴ ἀπολαμβάνει τοὺς καρποὺς τῆς τεχνολογίας, χωρὶς νὰ ἐξασφαλίζει τὴν ὑπαρξὴ της. Τὸ ἔλλογον ὄν συνταράσσεται καὶ ἀγωνιᾷ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἐρεισμάτων ποὺ στεριώνουν τὴν πίστιν στὴν αἰώνια ὑπαρξὴ του. Τρομάζει νὰ ὀλοκληρωθεῖ στὸ διάστημα κάποιου φωτεινοῦ διαλείμματος, ἀνάμεσα σὲ δύο χώρους τοῦ σκοτεινοῦ ἀγνώστου. Θέλει ἀπεριόριστον χρόνον, ποὺ μὲ κανένα τρόπο ἡ ἔλλογι συνείδησίς του δὲν τοῦ ὑπόσχεται. Ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμιν τῆς σκέψης του ἐκφράζει ἀπλοϊκὰ ἢ μὲ

σύνθετα σχήματα την αγωνία του μπροστά στη διαίσθητη του τέλους. 'Ο άνθρωπος των μεγάλων κατακτήσεων και του ευδαιμονισμού ζητεί απελπισμένα να απαλλαγεί από το υπαρξιακό του άγχος, γι' αυτό ανώριμος αρνείται την πραγματικότητα, τη λογική και την ίδια τη φύση του. Τρέχει πανικόβλητος στο άθλιο καταφύγιο του μυστικισμού ή σε οποιαδήποτε ψευδοφιλοσοφία, που αδιαφορεί για την αλήθεια και αναλαμβάνει αδίστακτα να σώσει τον ταλαίπωρο, που ξεγυμνώθηκε από την άχρηστη πανοπλία του. Αυτό του είδους φιλοσοφίες, ξεκομμένες από την επιστημονική σκέψη και βυθισμένες στο νοσηρό παραλογισμό, ισχυρίζονται, ότι βρήκαν τον τρόπο ολοκλήρωσης της ανθρώπινης ύπαρξης, και γι' αυτό έχουν την απαίτηση να απολαμβάνουν απεριόριστο κύρος. 'Η συνεχής αναζήτηση της αντικειμενικής αλήθειας και ο στοχασμός για την «ουσία» του κόσμου μπορεί να προσέφεραν επιστημονικές γνώσεις και υψηλή τεχνολογία, που απαλλάσσει τον άνθρωπο από παντός είδους βάρβαρη χειρωνακτική ή πνευματική δουλειά, απέτυχαν όμως να προσδιορίσουν την ουσία του κόσμου και να απαντήσουν στα μόνιμα έρωτήματα:

Ποιό είναι το νόημα της ζωής;

Και πώς είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί;

'Η πνευματική κατάσταση των καιρών ήταν ώριμη, για να δώσει τόση τραγική έμφαση στα προηγούμενα έρωτήματα, ώστε η σκέψη και ο στοχασμός πολλών να στραφεί στη ζωή και στον ίδιο τον άνθρωπο. Δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς ότι πραγματικά προβλήματα γέννησαν τόσο τη φιλοσοφία της ζωής όσο και τον υπαρξισμό. 'Η άρνηση των προβλημάτων μιας εποχής είναι αντιεπιστημονική αντιμετώπιση των πραγμάτων. Πραγματικές λοιπόν καταστάσεις οδήγησαν στην παρακμή των φιλοσοφιών, που εμπνέονται από την αγάπη για τη γνώση και έδωσαν το προβάδισμα σε φιλοσοφίες που θεραπεύουν το συναισθημα και προσπαθούν να βρουν σχήματα σωτηρίας του ανθρώπου ή να αποδείξουν ότι η λύτρωση είναι αδύνατη.

* * *

Οί φιλοσοφίες που κυριαρχούνται από την απαισιοδοξία, έρχονται σε αντίθεση με την φυσική έλξη του ανθρώπου για τη ζωή, με συνεπακόλουθο να μην έχουν πολλούς οπαδούς, ώστε να απειλούν την πνευματική κατάσταση του κοινωνικού συνόλου.

Οί φιλοσοφίες όμως που υπόσχονται λύση στα ανθρώπινα προβλήματα, προσελκύνουν και γοητεύουν τους αγαθούς. Έτσι η φιλοσοφία ή οποία συνεκίνησε έντονα, ιδίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, και εκλαϊκεύεται τόσο πολύ, ώστε καρβάνια ρυπαρών οπαδών της να περιφέρονται από τόπου εις τόπον προκαλώντας το δημόσιο αίσθημα, είναι ο υπαρξισμός, ο οποίος γεννήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνας. Πατέρας του υπαρξισμού αναμφισβήτητα είναι ο Κίρκεγκωρ, του οποίου η σκέψη κυριαρχείται από την έννοια της ύπαρξης και όχι της ουσίας του κόσμου. 'Ο υπαρξισμός είναι η έκφραση της στροφής της νόησης από το αντικείμενο στο ύποκειμενο. Πράγματι, ο άνθρωπος κουρασμένος από τα δεινά δύο παγκοσμίων πολέμων και απογοητευμένος από τα καταστρεπτικά αποτελέσματα της αλόγιστης επιθυμίας για δράση και κατάκτηση, στρέφεται στον ίδιο τον έαυτό του, για να τον λυτρώσει από την οδύνη που προκάλεσε ή συντριβή του παρηκμασμένου ανθρώπινου θρόνου. 'Ο ταλαίπωρος αισθάνεται

τὴν ὕβρη ποὺ ἀπηύθυνε στὸ ἄπειρο σύμπαν καὶ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ μὲ κάτι χειρότερο. Φαντάζεται τὴν ὑπαρξή του νὰ πορεύεται ἀπὸ τὸ μηδὲν πρὸς τὸ θεῖο γιὰ μιὰ ξεχωριστὴ συνάντηση, ὑπαρξὴ μόνη μπροστὰ στὸ Θεὸ (Κίρκεγκωρ), ἢ, στὴν περίπτωση ἀπουσίας τοῦ Θεοῦ, τέλεια συνύπαρξη, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μέρος τοῦ κόσμου ἀλλὰ κάτι ἀπὸ τὸν εὐρύτερο ὀρίζοντα τοῦ περιέχοντος (Γιάσπερς)¹.

Τὸ ἀνθρώπινο Ἐγὼ εἶναι ἡ μόνη ὑπαρξὴ, ἡ ὁποία, ἔχει αὐτοσυνείδηση καὶ δὲν ἀποτελεῖ κομμάτι τοῦ κόσμου, ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, γιατί ἡ ὑπαρξὴ εἶναι ὑπερβατικὴ πέρα ἀπὸ κάθε κοσμικὸ. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ φαντάσματα τοῦ ὑπαρξισμοῦ μετακινεῖται ἀπὸ τὴν κατάθλιψη τῆς μηδαμινότητάς του, τὴν ὁποία τοῦ ἀποκάλυψε ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν ἔλλογη γνώση, σ' ἓνα φανταστικὸ χῶρο ἀκαθόριστο καὶ σκοτεινὸ, τοῦ ὁποίου οἱ ρίζες φτάνουν βαθειὰ στὸν ἀνομολόγητο μυστικισμό.

Ἡ μεγάλῃ προσπάθεια καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ὑπαρξισμοῦ εἶναι νὰ θεμελιώσῃ τὴν ὑπερβατικότητα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, γι' αὐτὸ συνεχῶς βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν ἐγκοσμιότητα καὶ τὸν μεταφυσικὸ χῶρο, ὁ ὁποῖος δὲν συσχετίζεται μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ὑπερβαση. Πράγματι στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ὑπάρχουν συμβάντα καὶ καταστάσεις, ποὺ δὲν περιγράφονται μὲ κανένα πεπερασμένο σύστημα συμβόλων. Σ' αὐτὲς τίς περιπτώσεις, ἂν κατορθωθεῖ ἡ κωδικοποίησή τους μὲ καθολικὰ σύμβολα τῆς λογικῆς (π.χ. καθολικὸς ποσοδεϊκτῆς), τότε αὐτοῦ τοῦ εἴδους κώδικες ἀποτελοῦν τὴν ὑπερβατικὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικὴ ἔκφραση τῶν συμβάντων καὶ καταστάσεων. Οἱ ὑπερβατικὲς ἐπιστημονικὲς ἔννοιες (π.χ. ἄπειρον, ὄριον), δὲν ἔχουν καμμία σχέση μὲ τὴ μεταφυσικὴ ὑπερβαση, ἡ ὁποία ἐξ ὁρισμοῦ δὲν ἐκφράζει γνωστὲς καταστάσεις τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Οἱ μεταφυσικὲς ὑπερβάσεις συνιστοῦν τὸν μεταφυσικὸ χῶρο, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἓνας πόλος τῆς ὑπαρξιστικῆς φιλοσοφίας.

Οἱ θεμελιωτὲς τοῦ ὑπαρξισμοῦ γιὰ νὰ ἀναλύσουν τὸ Ἐγὼ καὶ συγχρόνως νὰ ἀναδείξουν τὴν ὑπερβατικότητά του, ἰδίως οἱ Χάιντεγκερ καὶ Σάρτρ, προτιμοῦν ὡς μέθοδο ἐρμηνείας τῆς ὑπαρξῆς τὴν φαινομενολογία τοῦ Χοῦσσερλ.

Σύμφωνα μὲ τίς ἀπόψεις τοῦ Χοῦσσερλ τὰ φαινόμενα δὲν συσχετίζονται μὲ κάτι μὴ πραγματικὸ (φαινομενικὸ), ἀλλὰ εἶναι τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅπως προβάλλονται στὴ συνείδησή μας, γιὰ νὰ μᾶς αὐτοαποκαλυφθοῦν. Ἡ μέθοδος τοῦ Χοῦσσερλ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τίς νομοτελειακὲς σχέσεις τῶν πραγμάτων, ὅπως γίνεται στὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο τὸ πράγμα (δηλαδή τὸ πράγμα καθ' ἑαυτό), τὸ ὁποῖον ἐπιχειρεῖ νὰ γνωρίσει ἅμεσα μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς ἐνορατικῆς καθαρότητας. Πράγμα ἀδύνατον καὶ ἀντιἐπιστημονικὸ, γιατί ἡ μὲν γνώση τοῦ πράγματος εἶναι ὀριακὴ, χωρὶς τὴ δυνατότητα τῆς πεπερασμένης ἐμπειρίας, ἡ δὲ ἐνόραση εἶναι καθαρῶς μεταφυσικὴ σύλληψη, ἡ ὁποία μορφοποιεῖ μυστικὲς καὶ ἀνύπαρκτες γιὰ τὸν ὀρθὸ λόγο ἱκανότητες τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης. Πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε ὅτι τὸ Ἐγὼ συμφώνως μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ ἀντίληψη δὲν εἶναι ἀντικείμενο ἐπιστημονικῆς μελέτης, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο αὐτοσυνειδητοποιεῖται, ὅταν ἀγωνιᾷ περνώντας ἀπὸ κρίσιμες καταστάσεις καὶ ἀντιμετωπίζει τὸ ὀριστικὸ

1) Τὸ **περιέχον** εἶναι ἔννοια τῆς ὑπαρξιστικῆς φιλοσοφίας καὶ σημαίνει τὸν χῶρο τοῦ εἶναι, αὐτὸ ποὺ περιέχει τὸ ὑποκείμενο, τὸ ἀντικείμενο καὶ ὅλα τὰ ὄντα. Συμφώνως πρὸς τὸν Γιάσπερς, τὸ περιέχον εἶναι ἀσύλληπτο καὶ ἀχαρακτήριστο κατηγορικῶς.

ναυάγιο, πού ἐπισφραγίζεται μὲ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἐπιστροφή στὸ μηδέν. Ἔτσι ἡ μελέτη τοῦ Ἑγῶ παραστρατίζει ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῆς ψυχολογίας, πού χρησιμοποιοῦ τὰ πειραματικὰ συμπεράσματα τῆς ἐπαγωγικῆς σκέψης καὶ τὴν παραγωγικὴ συνέπεια. Οἱ ὑπαρξιστὲς ἰσχυρίζονται μὲ τρόπο αὐθαίρετο, ὅτι ἡ ψυχολογία δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν ὑπαρξή, γιατί τὴν θεωρεῖ σάν ἀντικείμενο ἢ σάν σύνολο ἀσυνδέτων στοιχείων. Ἡ μελέτη τοῦ ψυχικοῦ φαινομένου εἶναι, ἀπὸ τὴ φύση του ἴσως, τὸ πῶς πολὺπλοκο ἀντικείμενο ἔρευνας, γιατί τὸ ψυχικὸ συμβάν ἐλάχιστα ἀντικειμενοποιεῖται καὶ δυσκόλως ταξινομεῖται. Παρ' ὅλα αὐτὰ μόνον ἡ ψυχολογία σάν ἐπιστῆμη ἔχει διατυπώσει πολλὰς ὀριστικὰς γνώσεις καὶ βάσιμες ὑποθέσεις, πού ἐξηγοῦν μὲ ἐπιτυχία κατηγορίες φαινομένων. Ἀντιθέτως οἱ μεταφυσικὲς θεωρήσεις περιορίζονται σὲ παρήγορες ὑποσχέσεις, χωρὶς τὸ κύρος τῆς ἐπαλήθευσης.

Δικαίως πολλοὶ στοχαστὲς θεώρησαν τὸν ὑπαρξισμό σάν ἐκδήλωση τοῦ ἄγχους, πού δημιούργησαν οἱ παγκόσμιοι πόλεμοι. Δυστυχῶς καὶ σήμερα τὸ ἄγχος ὄχι μόνον συντηρεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐξάνει ἀπὸ τὴν ἀκόρεστη ὑπερκατανάλωση ἑνὸς ἀτομισμού. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐθαίρετο νὰ δεχθῶμε πὼς ὁ ὑπαρξισμός ἔχει τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ τραγικοποιεῖ καταστάσεις τῆς ἐποχῆς μας, οἱ ὁποῖες ἀσφαλῶς καλύπτουν ἕνα μέρος τῶν ἐσωτερικῶν μας ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ ὑπερβάλλει καὶ οὐδόλως ἐγγίζει τὸ σύνολο τῶν θετικῶν στοιχείων τῆς σύγχρονης σκέψης. Πράγματι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν δὲν ἀντλεῖ αἰσιοδοξία ἀπὸ τὴν μοναδικότητα καὶ τὴ μεγαλοσύνη τῆς σκέψης του, ἡ ὁποία κατόρθωσε νὰ προσδιορίσῃ ἀκόμα καὶ τὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων της, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἡ ἐξελεγκτικὴ πορεία γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, τότε διατρέχει τὴ σκληρότερη μοναξιά μιᾶς πνευματικῆς ἐρήμου. Πράγμα πού εὐτυχῶς δὲν συμβαίνει στὴν κοινωνία τῶν μεγάλων ἐρευνητῶν καὶ διανοητῶν τῆς ἐποχῆς μας. Ἀντίθετα ἡ δυνατότητα ἀποκάλυψης μιᾶς τραγικῆς πλάνης δυναμώνει τὴν αὐτοπεποίθηση καὶ δίνει τὸ θάρρος γιὰ καινούργιες κατακτήσεις τῆς νόησης. Εἶναι φυσικὸ ἡ μάζα τῆς πνευματικῆς ἐντροπίας, ἀνίκανη νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξελεγκτικὴ πορεία τῆς σύγχρονης ἔρευνας, νὰ παραμένει στὸ σκοτάδι ἑνὸς ψευδοπαρήγορου μυστικισμού.

Οἱ προικισμένοι ἐκφραστὲς τοῦ ὑπαρξισμού περιγράφουν μὲ λογοτεχνικὴ δύναμη, χρησιμοποιώντας τὸ μυθιστόρημα, τὸ δράμα καὶ τὴν ποίηση, τὴν ψυχικὴ ἀδυναμία τοῦ ἀπρόσωπου ἀνθρώπου, γιὰ νὰ προπαγανδίσουν καὶ νὰ διαδώσουν τὴ φιλοσοφία τῶν σκοτεινῶν συνθηματικῶν ἐννοιῶν, τῆς ὑπαρξῆς, τοῦ περιέχοντος, τοῦ μηδενός, τῆς ἀγωνίας, τῆς ἄγνοιας καὶ τοῦ νιχιλισμοῦ. Ἡ φιλοσοφία τοῦ ὑπαρξισμού εἶναι τόσο θολή καὶ δυσνόητη στὶς μεταφυσικὲς της προσεγγίσεις, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν παρακολουθήσῃ κανεὶς, ὅταν διαθέτῃ μόνον ξεκάθαρο ἐννοιολογικὸ ἐξοπλισμό. Γιὰ ὅλους τοὺς ὑπαρξιστὲς ἡ ἐπιστῆμη ὄχι μόνον δὲν ἔχει κεντρικὴ θέση, ἀλλὰ τοποθετεῖται μᾶλλον σὲ παρένθεση¹. Πράγμα εὐεξήγητο, γιατί δὲν ἔχουν πρωταρχικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀντικειμενικὴ γνώση, ἀλλὰ γιὰ τὸν φωτισμὸ τῆς ὑπαρξῆς καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Ἑγῶ. «Τὸ Ἑγῶ δὲν φωτίζεται μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ γνώση, γιατί δὲν πρόκειται γιὰ μελέτη κάποιου ἀντικειμένου».

(1) Ὁ Γιάσπερς ἔχοντας θετικὴ ἐκπαίδευση εἶναι συγκатаβατικός καὶ προσγειωμένος στὸ θέμα τῆς ἐπιστήμης, γιατί τὴν δέχεται σάν πηγὴ ἀντικειμενικῆς γνώσης.

‘Η υπαρξιστική σκέψη δὲν εἶναι ἐπιστημονική, γεγονὸς ποὺ συνεχῶς ἀποκρύπτει, ἀποφεύγοντας νὰ ἀποκαλύψει τὴν πραγματική της φύση, ἡ ὁποία εἶναι μυστική καὶ μεταφυσική. ‘Ο υπαρξισμὸς εἶναι ὑποκειμενικὸς καὶ ἀνθρωπολογικός, γιατί ξεκινᾷ ἀπὸ ὑποκειμενικὰ βιώματα, τὰ ὁποία εἶναι ἀνθρώπινα, καὶ δὲν ὑποτάσσει τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ σὲ προκαθορισμένα δογματικὰ συστήματα, οὔτε σὲ λογικὰ σχήματα, ἀλλὰ τὴν ἐκθέτει σ’ ἓνα μεταφυσικὸ μυστήριον, π.χ. τὸ «μυστήριον τοῦ εἶναι» (Γκαμπριέλ Μαρσέλ). Παρ’ ὅλο ποὺ ἐμφανίζεται μὲ ἔντονον κοινωνικὸ χαρακτήρα, π.χ. «Εἶναι μαζί μὲ τοὺς ἄλλους» (Χαϊντεγκερ), «Εἶναι γιὰ τοὺς ἄλλους» (Σάρτρ) κ.τ.λ., τὴν ἐλευθερίαν τὴν περιορίζει ἐντὸς τῆς ὑπαρξῆς. ‘Ο Σάρτρ, ἰδρυτὴς τοῦ γαλλικοῦ υπαρξισμοῦ, φαντάζεται τὴν ἐλευθερίαν ἄμεσα δοσμένη, σὰν οὐσία στὴν ὑπαρξὴ, δηλαδὴ οἱ δύο ἔννοιες ὑπαρξῆς καὶ ἐλευθερίας τείνουν νὰ ταυτιστοῦν. Γενικότερα οἱ υπαρξιστὲς ἰσχυρίζονται ὅτι μὲ τὴν αὐτογνωσίαν τῆς ὑπαρξῆς ὁδηγοῦμεθα στὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐθύνης, δηλαδὴ στὴν ἀνάληψιν τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον.

Αὐτὴ ἡ σύλληψιν τοῦ Σάρτρ συγγενεῦει μὲ ἀνάλογες θεωρήσεις τῆς ἐλευθερίας πολλῶν στοχαστῶν καὶ ἰδίως ποιητῶν. Συγκινεῖ καὶ γοητεύει ἡ ταύτιση τῆς ὑπαρξῆς μὲ τὴν ἐλευθερίαν, χωρὶς ὅμως νὰ πείθει, γιατί δυστυχῶς δὲν ἐκφράζει τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα. ‘Ασφαλῶς ἡ ἐκδήλωση τῆς ὑπαρξῆς προϋποθέτει τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν νοεῖται χωρὶς τὴν ὑπαρξὴν, αὐτὸ ὅμως τὸ συνδυαστικὸν σχῆμα δὲν ἐξασφαλίζει τὴν λογικὴν ταύτισην, γι’ αὐτὸ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ὑπαρξὴ παραμένουν δύο διαφορετικὰ πράγματα. ‘Ο Σάρτρ εἶναι δυνατὸς λογοτέχνης, συναρπάζει μὲ τὴν ἀσυνήθιστην εὐαισθησίαν καὶ τὴν φλογερὴν φαντασίαν· καί, χωρὶς νὰ δίνει λύσεις, συνθέτει δράμα ἢ ποίημα, γιὰ νὰ καταφύγει στὸ μῦθον. ‘Η τέχνη τοῦ λόγου ἔχει τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀπευθύνεται στὸ συναίσθημα γιὰ νὰ τὸ δονήσῃ ἢ νὰ τὸ καταπραΰνῃ, ἡ φιλοσοφία ὅμως προσπαθεῖ νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ στοχαστεῖ τὰ πρὸ σημαντικὰ πράγματα μὲ τὴν μεγίστην δυνατὴν σαφήνειαν, χωρὶς συναισθηματικοὺς παρεμβατισμούς. ‘Η ἐποχὴ μας πέρασε ἀπὸ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν εὐπιστίαν στὴν ἐπαλήθευσιν τῆς λογικῆς ὑπόθεσης, τὴν ὁποίαν ἀναζητᾷ μέσα σ’ ἓνα ἄγνωστο κόσμον, τοῦ ὁποίου δὲν ἀπαιτεῖ τὴν ὀλοκληρωμένην γνώσιν.

* * *

Μιὰ νέα φιλοσοφία γεννιέται, ποὺ ἀγκαλιάζει τὴν ἐπιστήμην, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς νόησης, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν ὑπερφίαλη αὐθάδεια τοῦ συστήματος, ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ χτίσῃ τὸν κόσμον. Τὸ σύστημα ἦταν καρπὸς μιᾶς ἄμετρης φιλοδοξίας, ποὺ στηρίχτηκε στὴν ἀνωριμότητα τοῦ πνεύματος καὶ στὶς πρῶτες ἐπιτυχίες τῆς νεανικῆς ἐπιστήμης. ‘Η ἐπιστήμη ξέφυγε ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῶν παιδικῶν χρόνων καὶ ἔφτασε στὴν ὀριμότητα τῆς ἀφαίρεσης, ποὺ καθορίζει τὶς δυνατότητες τοῦ παρόντος. ‘Ας δοῦμε συντόμως τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς νέας φιλοσοφίας, ἢ καλύτερα: μὲ τί πρέπει νὰ εἶναι ὀπλισμένος ὁ σύγχρονος στοχαστής, γιὰ νὰ προχωρήσῃ σταθερὰ σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ ὑπέρβαση:

Πρῶτον: Νὰ ἐγκαταλειφθεῖ ἡ ἀναζήτησις μιᾶς εἰδικῆς φιλοσοφικῆς μεθόδου, μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκτᾶται ἓνα ἰδιαίτερον εἶδος γνώσης, ποὺ διαφέρει ἀπὸ τὴν

φύση τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνακάλυψης. Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια μέσα ἔρευνας, γιατί ἡ διαφορά τους συνίσταται στη γενικότητα τῶν προβλημάτων καὶ στὸ ὅτι ἡ φιλοσοφία μπορεῖ νὰ διατυπώνει ὑποθέσεις, ὅταν ἀπουσιάζει ἡ εἶναι ἀνεπαρκῆς ἡ ἐμπειρικὴ ἐνέργεια.

Δεύτερον: Ἡ φύση τῆς γνώσης εἶναι πάντοτε ἐπιστημονικὴ καὶ ἀποκτᾶται μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης καὶ μεθόδου. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητη ἡ θεώρηση σχήματος, ποὺ νὰ ἐκφράζει τὸ σύμπαν σὰν σύνολο, οὔτε εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐπινόηση συστήματος, ποὺ νὰ καθορίζει τὴν λειτουργία τοῦ κόσμου. Δὲν ὑπάρχει καμμία λογικὴ αἰτία, γιὰ νὰ ἀρνούμαστε τὴν φαινομενικῶς τμηματικὴ καὶ πολύμορφη φύση τοῦ κόσμου.

Τρίτον: Τίποτε δὲν μᾶς ἐπιβάλλει νὰ θεωροῦμε τὸν κόσμο σὰν μιὰ ἐνότητα, ἔτσι ὁργανωμένη, ὥστε, ἂν γνωρίζουμε καλῶς ἓνα μέρος του, νὰ μπορούμε νὰ συμπεράνουμε καὶ τὸ συμπλήρωμά του. Ἡ γνώση εἶναι φυσικὸ γεγονός, χωρὶς καμμιά μυστικὴ σημασία ἢ συμπαντικὴ σπουδαιότητα, δηλαδὴ δὲν ὑπάρχουν μυστικὲς γνώσεις μὲ ἰδιαίτερη φύση, ποὺ μὲ τὴ βοήθειά τους συνάγονται τὰ ἀνύπαρκτα μυστήρια τοῦ κόσμου.

Τέταρτον: Οἱ πηγὲς τῆς φιλοσοφίας πρέπει νὰ περιορίζονται στὴν ἐπιστημονικὴ

Χριστιανισμὸς καὶ Οἰκονομία

Μετὰ τὴν Ἀναγέννηση ἡ ἐπιστήμη ἄλλαξε ριζικὰ τὸν προσανατολισμό της. Γιὰ παράδειγμα, ὁ βαθύτατα θρησκευόμενος Ἰσαὰκ Νεύτων μελετώντας τὰ θέματα τῆς φυσικῆς καὶ τῶν παγκοσμίων νόμων συνειδητὰ πίστευε, ὅτι ἐνεργοῦσε κατὰ θεῖαν ἐπιταγή, μὲ σκοπὸ νὰ ἀξιοποιήσει ὁ ἄνθρωπος τὴ φύση, ὥστε νὰ ζεῖ καλύτερα. Δηλαδὴ ὁ ἰδρυτὴς τῆς κλασσικῆς φυσικῆς πίστευε, ὅτι ἡ ἀξιοποίηση καὶ ἐκμετάλλευση τῆς γῆς καὶ τῶν φυσικῶν πόρων εἶχε τὴν προέλευσή της στὴ θεῖα βούληση καὶ ὄχι στὴν ἀνθρώπινη δίψα γιὰ πλουτισμό. Ἔτσι ὅσο περισσότερο ὁ ἄνθρωπος ἀξιοποιοῦσε καὶ ἐκμεταλλευόταν τὸ φυσικὸ περιβάλλον τόσο πληρέστερα ἀνταποκρινότανε στὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπιστήμη γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ὑποστήριξε τὸ διχασμὸ τοῦ ὄντος ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὁ Θεὸς καὶ ὁ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Φύσις. Ἡ πανάρχαια ἀντίληψη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀρχέτυπου καὶ τῶν φιλοσόφων τῆς Ἰωνίας ὅτι «**Ἐν τῷ ὄν**» εἶχε διαγράψει ὀριστικὰ τὴν τροχίαν της. Ὁ ἄνθρωπος κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἔγινε κυρίαρχος τῆς φύσεως.

Ἡ Μεταρρύθμιση τοῦ Λούθηρου ἔξω ἀπὸ τὶς δογματικὲς διαφορὰς μὲ τὸν Πάπα καὶ τὰ συγχωροχάρτια ποὺ πουλοῦσε, στόχευε στὴν ἀμφισβήτηση τῆς ρωμαϊκῆς παπικῆς ἐξουσίας. Οἱ γερμανικὲς χῶρες εἶχαν ἀποκτήσει στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ δύναμη: πρὸς τί λοιπὸν ἡ θρησκευτικὴ ὑποταγὴ τῶν γερμανικῶν λαῶν στὴν παπικὴ ἐξουσία τοῦ Βατικανοῦ καὶ οἱ συνακόλουθες πολιτικὲς ὑποθηκεύσεις; Ἐπρεπε ὁμως νὰ βρεθοῦν

γνώση, τὴ λογικὴ παραγωγὴ καὶ τέλος στὶς ἀρχές τῶν μαθηματικῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν προέκταση τῆς λογικῆς.

Πέμπτον: Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη ὀφείλει νὰ εἶναι ἀνοικτὴ σὲ κάθε ἄποψη, ἢ ὁποῖα ὑπόκειται σὲ ἀκριβόλογη ἀνάλυση καὶ ἐπεξεργασία.

Ἡ φιλοσοφία ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀρχές, δὲν περιορίζει τὸ στοχασμὸ τοῦ ἐλλόγου ὄντος, ἀπλῶς τὸν ἐπικεντρώνει στὰ μεγάλα προβλήματα, ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ ἐρευνηθοῦν μὲ τὴν ἀνθρώπινη νόηση καὶ τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὸ χάος τοῦ μηδενισμοῦ καὶ τὴν ἄβυσσο τοῦ παραλόγου. Τὸ συναισθηματικὸ παραλήρημα κι ὁ πνευματικὸς εὐνουχισμός, ποὺ προκαλεῖ ἡ δογματικὴ ἀκίνησις τῶν συστημάτων, δὲν ἔχουν θέση στὴ σύγχρονη φιλοσοφία. Ἡ προκατάληψη, ποὺ προέρχεται ἀπὸ μεταφυσικὲς δοξασίες, ἀποβάλλεται, χωρὶς νὰ περιορίζεται τὸ φιλοσοφικὸ πεδίο ἐρευνας. Οἱ μεταφυσικὲς ὑποθέσεις εἶναι δυνατόν νὰ γίνονται μὲ περιορισμούς, ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴν λογικὴ συμβατότητα, δηλαδὴ δὲν ὀδηγοῦν σὲ ἀντιφάσεις. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους στοχασμός μπορεῖ νὰ ἐξυψώσει τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή.

ΠΡΟΣΘΕΤΟΝ: Στὸ προηγούμενο 63ο τεῦχος, στὸ τέλος τοῦ ἀρθροῦ τοῦ καθηγητοῦ Λ. Ντόκα μὲ τίτλο «Ὁ φιλοσοφικός στοχασμός στὰ χρόνια τῶν μεγάλων κατακτήσεων τῆς ἐπιστήμης» πρέπει νὰ προστεθοῦν τὰ ἑξῆς:

« Ἡ ἐπιστὴμὴ ὀλισμένη μὲ τὸν ἀξεπέραστο ὀρθὸ λόγον τῶν Ἑλλήνων διαγράφει τὴν ἡρωϊκὴν τῆς πορείας καὶ προσφέρει ἀγαθὰ, ποὺ μὲ δυσκολία συλλαμβάνει ὁ ἀκόρεστος ἄνθρωπος. Μιὰ σειρά

ἐπιχειρήματα, γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἡ ἐπανάσταση τοῦ Λούθηρου. Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα ἔπρεπε νὰ μὴν εἶναι μόνον θρησκευτικὰ ἀλλὰ καὶ πολιτικά. Ἔτσι ὁ Λούθηρος διακήρυξε, ὅτι διαμαρτύρεται γιὰ τὴν μαζοποίηση τῶν πιστῶν καὶ τὴν πίεση ποὺ ἀσκεῖται πάνω τους ἀπὸ τὴν ἐξουσιαστικὴ ἐκκλησίαν τοῦ Πάπα, γι' αὐτὸ ὑποστήριξε τὴν ἀνάδειξη τοῦ ατόμου καὶ τῆς ἀτομικῆς προσωπικότητος.

Ἀλλὰ κι αὐτὸ δὲν ἔφτανε. Ἔπρεπε νὰ πεῖ κάτι ἀκόμη πιὸ ἰσχυρό, ἐκλυστικὸ καὶ ἀκαταμάχητο. Σὲ τοῦτο τὸν βοήθησε τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα καὶ ὁ ὀρθολογισμὸς τῆς ἐποχῆς, ποὺ ὑποστήριξε τὴν ἀξιοποίηση καὶ ἐκμετάλλευση τῆς φύσεως ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὡς ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Καλβῖνος (ἰδιαίτερα ὁ Καλβῖνος) ἀπὸ ἄμβωνος προέτρεψαν τοὺς πιστοὺς μέσω τοῦ περίφημου *Calling* νὰ ἐπιδοθοῦν ἀτομικὰ ὁ καθένας μὲ μανία στὸ ἐπάγγελμα του, κερδίζοντας ὅσο μπόρουν περισσότερα, κινηγώντας τὸν πλουτισμὸ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις, ὄντας βέβαιοι ὅτι ἐπιτελοῦν ἔργο θεάρεστο, ἐξασφαλίζοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μία θέση στὸν Οὐρανὸ ἀλλὰ καὶ ἀνέσεις στὴν παρούσα ζωὴ. Τὸ προτεσταντικὸ θρησκευτικὸ κίνημα τῆς Δύσεως στὴ θέση τοῦ φεουδαρχικοῦ παπισμοῦ πρότεινε τὸ ἀτομικὸ κέρδος καὶ τὸν πλουτισμὸ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες ἀναφέρομαι στὸν *Μάξ Βέμπερ: Ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ*.

Ὑστερα ἀπὸ τὰ παραπάνω δὲν εἶναι διόλου περίεργο ὅτι ἀκολούθησε στὴν παγκόσμια οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἀρχίζοντας ἀκριβῶς ἀπὸ τὶς περιοχὲς ποὺ ἀνθίσε ὁ προτεσταντισμός, δηλαδὴ Ἑλβετία, Γερμανία, Ὁλλανδία, Ἀγγλία, ΗΠΑ, ὅπου φῶτρωσε, ἀναπτύχθηκε καὶ ἐδραιώθηκε ὁ καπιταλισμός, ἐνῶ οἱ χώρες τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας ἀκολούθησαν μὲ ἀρκετὴ καθυστέρηση.

επαναστατικών συλλήψεων των έρευνητών του φυσικού κόσμου εξοικειώνουν τη νόηση με τους υπερβατικούς χώρους, που γίνονται όλο και περισσότερο άφηρημένοι, για να αποδώσουν καταστάσεις και συμβάντα, που διαπιστώνονται στην πειραματική αναζήτηση. Οί επιστήμονες των τελευταίων χρόνων του 20ου αιώνας δεν αμφιβάλλουν για την μοναδικότητα της κλασσικής λογικής, ούτε παρεξηγούν τα νέα σύμβολα με τα όποια κατανοούνται τα φυσικά φαινόμενα. Είναι βέβαιοι για τις όριστικές γνώσεις και επιφυλακτικοί για τη κατεστημένη υπόθεση. Δυστυχώς όμως στη ζωή της σύγχρονης κοινωνίας έχουν συσσωρευτεί κατάλοιπα πολλών γεγονότων, τα όποια επιτρέπουν την συντήρηση μιās πνευματικής σύγχυσης. Ή συνεχώς αυξανόμενη ταχύτητα της τεχνικής ανάπτυξης και το πάθος για κατανάλωση σε αντίθεση με την στέρηση του άμεσου παρελθόντος, συντελούν στην επιβολή ενός αλόγιστου εὐδαιμονισμού, ό οποίος καλλιεργεί την πνευματική όκνηρία και τό υπαρκτικό άγχος. Γι' αυτό πολλοί εὐδοστοχαστές προβάλλουν τόν μυστικισμό, σάν γνωστικόν του παραλόγου, που καθησυχάζει και καταπραΰνει τόν ανύποπτο άνθρωπο. Τό χρέος του πραγματικού στοχαστή είναι νά προσπαθήσει νά βοηθήσει στη λύση τους. Πράγμα που άρχισε νά γίνεται στην νέα φιλοσοφία, που προσεγγίζει την επιστήμη».

→ Πράγματι, ή βιομηχανική επανάσταση του 18ου και 19ου αιώνας διαδραματίστηκε στις προτεσταντικές χώρες, όπου ό άνθρωπος με τη βοήθεια της επιστήμης και της εκκλησίας είχε σχετικά άπελευθερωθεί και άποκοπεί από τη μάζα (και μὴν ξεχνάμε ότι ή λειτουργία λέγεται *mass* στις προτεσταντικές χώρες), γεγονός που επέτρεψε την άνάδειξη της ατομικής πρωτοβουλίας, άρχικά στόν έμπορικόν τομέα μέσω της άποικιοκρατίας και άκολουθως στόν βιοτεχνικό και βιομηχανικό. Ήταν δέ τόσο μεγάλη ή πίστη στο δόγμα της θείας έντολής κατά την άσκηση του επαγγέλματος, ώστε φτάσαμε στη σκληρή και άπάνθρωπη άδικία των «μισθών λιμοκτονίας» του 18ου αιώνας, που υποχρέωσαν τόν ιεροφιλόσοφο Α. Smith νά διαμαρτυρηθεί (**Πλούτος των Έθνών**) και ένέπνευσαν τόν Μάρξ, άργότερα, με άποκορύφωμα την καπιταλιστική Άμερική του άνταγωνισμού «κοψίματος λαρυγιών» του 20ού αιώνας, όπου ό βαθέως θρησκευόμενος Ροκφέλλερ έσπρωχνε τους άνταγωνιστές του στην αυτοκτονία, αυτός δέ πλουτίζοντας άμέτρως άφιέρωνε με θρησκευτική εὐλάβεια κάθε χρόνο τό 10% των κερδών του στην εκκλησία, κι' όταν πέθανε χάρισε όλη σχεδόν την περιουσία του σε ιδρύματα για άνθρωπιστικούς σκοπούς.

Άπό τά παραπάνω προκύπτει σαφώς, ότι ή οίκουμενική άνάπτυξη των καιρών μας, που τόσα καλά άλλα και τόσα δεινά συσσωρεύσε στην άνθρωπότητα του οικονομισμού και του εὐδαιμονισμού, σε μεγάλο βαθμό στηρίχτηκε στις προτεσταντικές αντίληψεις για τόν προορισμό του ανθρώπου και τις σχέσεις του με τό έπάγγελμα, τό φυσικό περιβάλλον και τόν πλουτισμό σύμφωνα με τη θεία βούληση. Όλα αυτά γράφονται, για νά τονιστεί ή εὐθύνη της Δυτικής εκκλησίας στη διαμόρφωση του σημερινού αδιέξοδου στόν πλανήτη μας, που μαστίζεται από όρατους και άόρατους κινδύνους: Κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, φυλετικούς, πολεμικούς κλ.π., εξαιτίας μιās οικονομικής πορείας άναπτύξεως, που άρχισε από τους προτεστάντες, που δέν υποψιάζονταν την εξέλιξή της, και κανείς δέν ξέρει που θά καταλήξει.

Και επειδή ή αλήθεια πρέπει νά λέγεται, ή Όρθοδοξία οὐδεμίαν άνάμιξη και συμμετοχή έχει στην υπόθεση αυτή, είτε για λόγους ιστορικούς (Τουρκοκρατία) είτε για λόγους φιλοσοφικής στάσης του Έλληνα (έλληνικότητα). Ή Όρθοδοξία, εὐτυχώς, άπείχε στη διαδικασία διαμόρφωσης του *homo oeconomicus*, στηριγμένη ιδεολογικά σε κάποια φεουδαρχία, βυζαντινής προέλευσης.

Σπύρος Νόνικας

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Οί μικροὶ ὄμιλοι τῶν ἀρίστων

Διακρίνω παντοῦ μικρὰς δάσεις στοχασμοῦ, εὐθύνης καὶ ἡθους μέσα στὴν ἀπέραντη ἔρημο τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀθλιότητος. Βλέπω κύτταρα δημιουργικότητος μέσα στὴν ἄγρονη ξέρα τῆς πνευματικῆς παρακμῆς. Πιάνω σπέρματα ζωῆς μέσα στὴν ἀπόλυτη νέκρω τῆς «πολιτικῆς ἀνθισσης».

Ἀτομα ἀλλὰ καὶ μικροὶ ὄμιλοι ἐκλεκτῶν εἶναι οἱ «δάσεις» αὐτές, τὰ «κύτταρα» καὶ τὰ «σπέρματα». Μέσα στὴν ἀνθρωποβόρο μαζοθάλασσα πιάνονται ἀπὸ κάπου, ὅπου ὑπάρχει κάποιο στέρεο στέλεχος, δύο, τρεῖς, πέντε μαζί, ἀπαγκιάζουν καὶ θεῶνται γύρω τους τὴ φουρτούνα τοῦ καιροῦ μας. Πολλοὶ ἀπλῶς ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὸ μπότζι τῆς καὶ ἀποσύρονται ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι ἔξω καὶ τὰ πόδια χωμένα στὴ λάσπη. Ἄλλοι ναυτιοῦν καὶ ξεπετάγονται ἀγωνιῶντας, ἀλλὰ παραμένουν κατὰβρεχτοι ἀπὸ τ' ἀπονέμια τῆς ἡττάς. Ἐλάχιστοι ἀσφυκτιοῦν, ξεφεύγουν καὶ ἀγέρωχοι καὶ ξεκομμένοι πιά ὀριστικῶς μελετοῦν καὶ ἀναλύουν θεωρητικὰ τὸν περίγυρο ποῦ μαίνεται, γιὰ νὰ τοὺς καταποντίσῃ. Ἀπειροελάχιστοι τολμοῦν καὶ ρίχνουν «τὸ λάδι τῆς σωτηρίας» πάνω στὸν ὀρυμαγδὸ καὶ τὸν τάραχο τῶν τρισβάρβαρων, μὲ πρόθεσι νὰ τοὺς γαληνέσουν.

Μπορῶ νὰ περιγράψω ἕνα τέτοιο μικρὸ ὄμιλο ἐκλεκτῶν.

- Κατάλαβαν ἢ ἄρχισαν νὰ καταλαβαίνουν ὅτι διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ξεγύμνωσαν τὴν ἀπάτη τῆς ἰσότητος καὶ εἶδαν ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε στὴ φύση, οὔτε στὴν κοινωνία· εἶδαν ὅτι αὐτοὶ ποῦ τὴν «ἐφαρμόζουν», ἀπλῶς ἐπιδιώκουν τὴν καταστροφή τοῦ ἄριστου καὶ τὴν ἀπόλυτη ἐξαθλίωσι τοῦ ἀθλίου· πείστηκαν ὅτι αὐτοὶ ποῦ τὴ συνθηματολογοῦν εἶναι παράνομοι τῆς παρὰ φύσιν συζεύξεως Τυραννίας – Μάζας.
- Γκρέμισαν τὸ εἶδωλο τοῦ «λαοῦ» καὶ εἶδαν ὅτι εἶναι κατασκευασμένο ἀπὸ φθόνο, ἀνευθυνότητα, ἀνικανότητα, κτηνωδία, πολιτικὸ σαδομαζοχισμό, βλακεία· ἔπιασαν στὰ θραύσματά του τὸ μῖσος κατὰ τῆς ἰκανότητος, τὸ ἰδανικὸ τῆς κοιλιᾶς, τὸν πυρετὸ τοῦ ὑπογαστρίου, τὴν χαμέρπεια τῆς βαρβαρότητας, τὴν λαγνεία τῆς ὑποταγῆς, τὴν ἀγριότητα τῆς ἐπιβολῆς.
- Ἐστρεψαν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους στὴ συνείδησή τους καὶ ἀντλήσαν ἀπ' αὐτὴν στοχασμό, δύναμι καὶ ἀτομικότητα· βίωσαν βαθεῖα τὴ μοναδικότητα τοῦ προσώπου τους.
- Κοιτάχτηκαν στὰ μάτια μὲ τοὺς συν-ἀρίστους των, μὲ τοὺς συν-ἐκλεκτοὺς των καὶ συμφώνησαν σιωπηρά ὅτι ἡ σχέση μεταξύ τους δὲν στηρί-

ζεται στήν ἐπιβολή. Ἡ συνύπαρξή τους δικαιολογεῖται μόνον πάνω σέ σχέση ποιότη-
τας κι ὄχι σχέση ἀριθμοῦ.
Ἐπομένως ἡ λειτουργία τοῦ
μικροῦ τους ὁμίλου δὲν βασί-
ζεται στήν πλειοψηφία, ἀλλὰ
στήν κοινή ἐλεύθερη θέαση
τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.
Βασίζεται δηλ. στήν παμψη-
φία.

- Θρήνησαν τὴν ἔσχατη παρακ-
μή τῆς Ἑλλάδος κι ἀνάντρε-
ξαν στήν χρυσὴ ἀνάμνηση
τοῦ οἰκουμενικοῦ κάλλους
τῆς. Τὴ μελετοῦν, ἐπαγρυ-
πώντας μὴπως τὴν κακο-
ποιήσουν, τὴν διαστρεβλώ-
σουν, τὴν ἐκδογματίσουν, τὴν
ἀφ-ελληνίσουν σὰν τρόπο
ζωῆς καὶ σὰν τρόπο ἀντιλή-
ψεως τοῦ κόσμου.
- Ἐγκατέλειψαν ὀριστικὰ τὸ
σύνθημα νὰ σώσουν τοὺς ἄλ-
λους, γιατί κατάλαβαν ὅτι ἡ
ἀνθρωπότητα κατεστράφη ἢ
κοντενεῖ νὰ καταστραφῇ ἀπο-
κλειστικά ἀπὸ τοὺς σωτῆρες.
- Τοποθέτησαν στὴ θέση τῆς
δύναμης τὴν ἀλήθεια, τοῦ
δόγματος τὴν ἀναζήτηση, τῆς
ἐξουσίας τὴν ἀξιοκρατικὴ ὁ-
μάδα, τῆς ἐργασίας τὸ ἔργο,
τῆς ὁργάνωσης τὴ δικαιοσύ-
νη καὶ τὰ εἰσήγαγαν σὰν

καθημερινὴ πρακτικὴ στὴ
λειτουργία τοῦ μικροῦ τους
ὁμίλου.

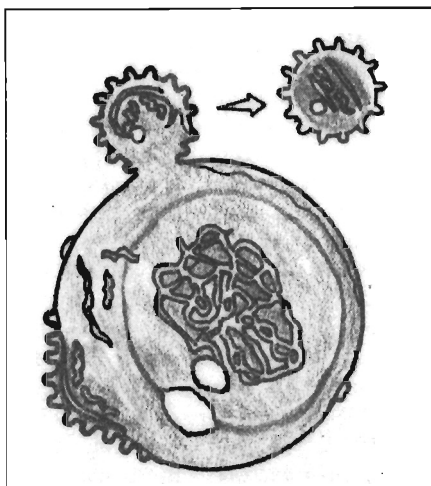
- Καὶ ὀρκίστηκαν νὰ κρατή-
σουν τὴν ὁασὴ τους μακριὰ
ἀπὸ κάθε οἰκονομικὴ σχέση ἢ
ἐξουσιαστικὴ σκοπιμότητα,
ἀνοιχτή, ἔμμεση, πλάγια συ-
νειδητὴ ἢ ἀκούσια· νὰ κρατή-
σουν μακριὰ κάθε ραβδὶ ποῦ
ἢ Κίρκη ἀπλώνει πρὸς αὐ-
τούς.

Ἐξηγοῦμαι: Εἶμαι ἀπλῶς θε-
ατὴς τῶν ὁάσεων, τῶν κυττάρων
καὶ τῶν σπερμάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα
μιλῶ. Δημιουργοῦνται συνεχῶς,
καὶ χαίρομαι ποῦ τὰ βλέπω,
ὅπως ἀκριβῶς χαίρομαι, ὅταν
τώρα τὴν "Ἀνοιξὴ συναντῶ στήν
ἐξοχὴ σκόρπια σπάνια ἄνθη, μέ-
σα στὸ πλῆθος τῶν χαμερπῶν
φυτῶν.

Ξέρω ὅτι θὰ παραμείνουν
λίγα. Μὰ ἡ ὀλιγότης εἶναι ἡ φύση
τους. Εἶναι ἡ φύση τῶν μικρῶν
ὁμίλων τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἀρί-
στων, **τῶν λίγων**. Ἀλλὰ δὲν
ἔχει καμμιά σημασία αὐτό: «Εἰς
ἐμοὶ ἄνθρωπος τρισμύριοι· οἱ δὲ
ἀνάριθοι οὐδεῖς», ὅπως ἔλεγε κι
ὁ Ἡράκλειτος ζώντας κι αὐτὸς
μέσα στήν μαζοθάλασσα, γιὰ τὴν
ὁποία μίλησα στήν ἀρχὴ τοῦ
παρόντος σημειώματος.

Μετέωρος

ΚΩΣΤΑΣ
Π. ΜΙΧΑΗΛ*

AIDS

και

τὰ πάντα

ρεῖ...

Τὸ DNA τοῦ ἰοῦ τοῦ AIDS κατεθίθει τὰ T4 λεμφοκύτταρα, ὥστε νὰ κάνουν «ἀντίγραφα» τοῦ ἰοῦ ποὺ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κυττάρου. Ἐνῶ τὸ κύτταρο - ζενιστὴς τοῦ ἰοῦ πεθαίνει.

«Νοῦσον ἀνά στρατοῦ ὥρσε κακῶν...», ὁ Ἀπόλλωνας, «βασίλῃ (Ἀγαμέμνονι) χολωθείς...», «...ὀλέκοντο δὲ λαοί» (Ἰλιάς, Α.1—10). Καὶ πρὶν ἀπ' τὸ λοιμὸν αὐτὸν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, χαμένες στίς χιλιάδες προηγούμενα χρόνια καὶ μετὰ πάλι στὴ διαδρομὴ τῶν αἰώνων — μέχρι τὴν τελευταία πανδημία τῆς γρίπης τοῦ 1918, ἡ ὁποία στοίχισε 20.000.000 θανάτους, ἐνῶ ὁ προηγούμενος Παγκόσμιος πόλεμος εἶχε 10.000.000 — μάστιγες βροτολοιγιοί, Μέδουσες συννέφιαζαν τοὺς αἰθριούς τῆς ζωῆς οὐρανοὺς, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν Ἐξανθηματικός τύφος, Εὐλογία, Χολέρα, Πανώλης, Ἑλονοσία, Λέπρα, Σύφιλις κ.λπ., καὶ ὑπόλογα τὰ αἰτιογόνα αὐτῶν παθογόνα μικρόβια. «Ὀλέκοντο» δὲ καὶ πάλιν οἱ λαοί. Κι ὁ ὄλεθρος, ἀφέντης νὰ σκιάζει μὲ θανατερὲς φτεροῦγες τὸ χαμόγελο χαρὰ τῆς ζωῆς. Πόσος ὁ τρόμος, ὁ ἀφανισμός καὶ ἡ ἐρήμωση ποὺ ἐσπειραν τὰ λοιμώδη νοσήματα, καταφαίνεται ἀπὸ δύο μόνον παραδείγματα: Ἡ παρακμὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀποδίδονται κατὰ μέγα μέρος στὴν ἐλονοσία· ἐνῶ, μιὰ ἐπιδημία πανώλους στὴν Εὐρώπη, ποὺ ἀριθμοῦσε τότε 100.000.000 περίπου κατοίκους, ἀφάνισε τὰ 50.000.000.

Πρόοδοι στὴ Βιολογία, στὴ Μικροβιολογία - Ἰολογία, Ἐπιδημιολογία, Ἀνοσοβιολογία, Νοσολογία, στὴ Θεραπευτική, προφυλακτικοὶ ἐμβολιασμοί, ἀντιβιοτικά, χημειοθεραπευτικά καὶ ἄλλες θεραπευτικὲς μέθοδοι, βελτίωση ὅρων ὑγιεινῆς ἐν γένει διαβιώσεως, ἀνοδος βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ὕδρευση, ἀποχέτευση, διατροφή, ὑγιεινὴ κατοικία κ.λπ., συνετέλεσαν, ὥστε σχεδὸν ὅλα τὰ προηγουμένως μαστίζοντα τὴν ἀνθρωπότητα λοιμώδη νοσήματα νὰ ὑποχωρήσουν σχεδὸν μέχρις ἐξαφανίσεως. Καὶ εἶναι μὲν γεγονὸς ὅτι νέα λοιμώδη νοσήματα ἐμφανίστηκαν (π.χ. Νόσος Λεγεωνariών, μεγάλη διάδοση τῶν Μή Γονοκοκκικῶν οὐρηθριτίδων, Ἱατρογενεῖς λοιμώξεις ἀπὸ ἐφαρμογὴ ὠρισμένων θεραπευτικῶν μεθόδων — ἀντιβιοτικά, χημειοθεραπευτικά, ἀνοσοκατασταλτικά, φυσικὲς ἀκτινο-

* Ὁ κ. Κ.Π.Μ. εἶναι ὑφηγητὴς τῆς Μικροβιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

βολίες, κυτταροστατικά κ.λπ.), όμως όλα αυτά αποτέλεσαν ωχρές, ωχρότατες απομιμήσεις των πάλαι ποτέ επιδημιών και δεν ανησύχησαν ιδιαίτερα τὸν Ἱατρικὸ κόσμον· καὶ νηνεμία, καὶ γαλήνη ἐβασίλευε στὸ ἄλλοτε τρικυμισμένο πέλαγος τῶν ἐπιδημικῶν λοιμῶδων νόσων.

Καὶ τὴν ἡρεμία αὐτὴ ἤλθε νὰ ταραξεί τὰ τελευταῖα 10 — καὶ ὄχι περισσότερα ἀπὸ 20 — χρόνια, τὸ AIDS (ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ τῶν λέξεων Acquired Immune Deficiency Syndrome: Σύνδρομον τῆς Ἐπικτήτου Ἀνοσο—ανεπαρκείας). Εἶναι ὅμως ἄσημος καὶ ἀσήμαντος καὶ ἀμελητέος ἰὸς ἀνοσοανεπαρκείας ὠρισμένων πιθήκων τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς, ὁ STIV III (:Simian T Immunodeficiency Virus III), ἔγινε παθογόνος ἐκ μεταλλάξεων καὶ θανατηφόρος γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ LAV ἢ HTIV III ἰὸς (: Human Immunodeficiency Virus), ποὺ ἀπομονώθηκε ἀπὸ τὸν Robert Gallo, National Institut of Health, U.S.A., 1983.

Δὲν εἶναι διόλου ἀμελητέα πραγματικότης τὸ AIDS. Καὶ γιὰ νὰ γίνει ἀντιληπτὸ τὸ μέγεθός της, τὰ ἐξῆς: Δὲν εἶναι μόνο οἱ ὑποθετικοὶ — ποὺ ὅμως, καθὼς φαίνεται καὶ ἐπιβεβαιώνεται καθημερινά, δὲν εἶναι διόλου ὑποθετικοὶ — ἀριθμοί, ποὺ προβλέπουν δεκάδες ἢ καὶ ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων ἰοφόρων, πασχόντων καὶ θανάτων γιὰ τὴν ἀμέσως προσεχῆς δεκαετίες. Εἶναι κάτι ἄλλο ποὺ γράφηκε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ παγκοσμίως ἐγκυρότερα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, στὸ Nature τοῦ Νοεμβρίου 1986, καὶ μάλιστα σὲ προμετωρίδα: «*Αἱ κυβερνήσεις δὲν μπορεῖ νὰ ἐλπίζουν ἀκόμη, ὅτι τὸ AIDS θὰ ἀποδράμει ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ χρόνος μπορεῖ ἀκόμα νὰ δείξει ὅτι τὸ AIDS εἶναι μιὰ τόσο μεγάλη ἀπειλή - καταστροφή ὅση καὶ ὁ πυρηνικὸς πόλεμος. Καὶ ὁ χρόνος γιὰ δράση ἔχει φτάσει*». Καὶ τὸ ἀγωνιώδες τελικὸ ἐρώτημα: «*But how?*» («*Ἀλλὰ πῶς;*»). Ἀγωνιώδες ἐρώτημα, ποὺ δυστυχῶς μέχρι σήμερα δὲν βρίσκει παρὰ μόνο μερικὴ ἀπάντηση, καὶ αὐτὴ ὄχι ὡς πρὸς τὴν θεραπεία του, ἀλλὰ μόνο ὡς πρὸς τοὺς τρόπους ἀποφυγῆς τῆς ἐξ αὐτοῦ μόλυνσεως — λοιμώξεως.

* * *

Νέο μεταδοτικὸ λοιμῶδες νόσημα τὸ AIDS ἀθεράπευτο καὶ θανατηφόρο πρὸς τὸ παρόν, μὲ γενικὴ καὶ ταχύτατη ἐπέκταση, ἀφορᾷ σὲ ὅλες τὶς εἰδικότητες τῆς Ἱατρικῆς. Βασικοὶ τρόποι μεταδόσεως: λειτουργίες καὶ χυμοὶ ζωῆς: αἷμα, σπέρμα, ἐκκρίσεις κόλπου, μῆξη σεξουαλικῆς καὶ ὄχι μόνο ἢ κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνη ὁμοφυλοφιλική, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτεροφυλοφιλική, ροὴς ἐξαίσιων πηγῶν κορμιῶν καὶ ριζώμα ζωῆς καὶ ἡ ἱερὴ σχέση, ἡ ἄρρηκτη ἱερὴ σχέση μάνας — παιδιοῦ (κύηση, τοκετός, γαλουχία). [Καὶ γιὰ ἐνημέρωση προσθέτουμε τὰ ἐξῆς: Δὲν μεταδίδεται μὲ τὸ σάλιο (καλὸ εἶναι πάντως νὰ ἀποφεύγονται ἄσκοπα κοινωνικὰ φιλιὰ ἀκόμα καὶ μὲ γνωστὰ πρόσωπα), δάκρυα, ἰδρώτας, οὐρα, κόπρανα (τουλάχιστον πρακτικῶς). Ἐπίσης μὲ τὴ θάλασσα, κολυμβητικὲς δεξαμενές, τουαλέτες, κοινόχρηστους χώρους, σχολεῖο, χειραψία, τρόφιμα, περιβάλλον πασχόντων καὶ ἰοφόρων (:ἐκτὸς τῶν ἐρωτικῶν τῶν συντρόφων). Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἄτομα μὲ φυσιολογικὴ σεξουαλικὴ ζωὴ, μονογαμικὰ ἢ τουλάχιστον μὲ ὑγιεῖς σεξουαλικοὺς συντρόφους, καθὼς καὶ ἀμέτοχα ἐνδοφλέβιας χρήσεως ναρκωτικῶν, δὲν διατρέχουν κίνδυνον ἀπὸ τὸ AIDS. (Ἐπίσης κανένα ἀπολύτως κίνδυνον δὲν διατρέχουν καὶ οἱ αἰμοδότες. Ἡ αἰμοδοσία εἶναι 100% ἀκίνδυνη)].

Πλῆθος τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸ AIDS: ἀτομικά, οἰκογενειακά, κοινωνικά, σεξουαλικά, ἠθικά, ὑλικά, ψυχολογικά, δεοντολογικά, ἱατρικά, ἱατρικῶν ἀπορρήτων, θεραπευτικά, προφυλάξεως καὶ προλήψεως, νομικά, οἰκονομικά, πολιτικά, προβλήματα τοῦ ἐν γένει πληθυσμοῦ κ.λπ., μὲ τεράστιες οἰκονομικές, κοινωνικές, ψυχολογικὲς καὶ ἄλλες ἐπιπτώσεις.

Διεπιστώθη ὡς ἴδιο σύνδρομο ἐπικτήτης ἀνοσοανεπαρκείας τοῦ ἀνθρώπου γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1981 σὲ ὁμοφυλόφιλους προηγουμένως ὑγιεῖς τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου καὶ τοῦ Λβξ "Αντζελες, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκε κατ' ἀρχὰς νόσος (σύνδρομο) τῶν ὁμοφυλοφίλων (Gay Syndrome), εἶχε ὅμως πρωτοεμφανιστεῖ ἀπὸ τὸ 1978.

Ὁμάδες ὑψηλοῦ κινδύνου ἀπὸ AIDS: Ὁμοφυλόφιλοι καὶ ἀμφιφυλόφιλοι (βλ. καὶ κατωτέρω): μέχρι 70% τῶν περιπτώσεων. Τοξικομανεῖς ἐνδοφλεβίως χορηγουμένων

ναρκωτικῶν: 10—20%. Πολυμεταγγιζόμενοι, αἱμορροφίλικοι, πάσχοντες ἀπὸ Μεσογειακὴ ἀναιμία κ.λπ. Ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν τελευταία ομάδα κατέστη πρακτικῶς ἀνύπαρκτος μὲ τὰ λαμβανόμενα κατὰ τὴν αἱμοδοσία προληπτικὰ μέτρα, Ἀκολουθοῦν ἄτομα μὲ πολλές καὶ ἀνεξέλεγκτες σεξουαλικές σχέσεις (Δόν Ζουάν καὶ Μεσσαλίνες, ἱερόδουλες ποὺ σὲ ὠρισμένες περιοχὲς τῆς Ἀφρικῆς, π.χ. στὴν Ρουάντα, εἶναι ἰοφόροι μέχρι καὶ 88%) καὶ οἱ ἐρωτικοὶ αὐτῶν σύντροφοι, καθὼς καὶ οἱ σεξουαλικοὶ σύντροφοι πασχόντων ἀπὸ AIDS καὶ τὰ παιδιά πασχουσῶν ἀπὸ AIDS. Σημειώνουμε ὅτι οἱ ἀμφιφυλόφιλοι καὶ ἀπὸ τοὺς τοξικομανεῖς οἱ ἑτεροφυλόφιλοι εἶναι οἱ ὑπόλογοι γιὰ τὴν ἐναρξὴ τοῦ ἑτεροφυλοφιλικοῦ κύκλου μεταδόσεως τῆς νόσου (βλ. καὶ κατωτέρω).

Ἡ ἀρχικὴ ψυχρὴ συμπεριφορὰ τῆς κοινωνίας πρὸς τοὺς πάσχοντες ἀπὸ AIDS (ὁμοφυλόφιλοι καὶ τοξικομανεῖς) ἀναθεωρήθηκε ριζικὰ μὲ τὴν διαπίστωση τῆς νόσου σὲ ἄτυχα καὶ ἄθωα θύματα (αἱμορροφίλικοι, πολυμεταγγιζόμενοι, παιδιά, ἑτεροφυλοφιλικὴ σχέση). Ἐξ ἄλλου, οἱ πολλές καὶ ποικίλες ψυχοκοινωνικὲς ἐπιπτώσεις, ἡ δυσκολὴ ἀντιμετώπισή του ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκη ἐξευρέσεως νέων τρόπων προσεγγίσεώς του, καὶ ἤδη προσπάθειες πανταχόθεν καταβάλλονται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς τεράστιας ἀπειλῆς ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ AIDS γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, μὲ ἐντονότερη τὴν ἀπὸ πολλές ἐπιστημονικὲς ομάδες δημιουργία προφυλακτικοῦ ἐμβολίου, ἱκανοῦ νὰ προσπύσει ἀπὸ τὴ νόσο, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ παρασκευὴ μὲ τὶς ὑπάρχουσες προοπτικὲς δὲν φαίνεται ἐφικτὴ πρὸ τῆς παρελεύσεως 3—5 ἐτῶν, χωρὶς βέβαια νὰ ἀποκλείονται ταχύτερες εὐχάριστες ἐξελίξεις.

Πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα, ἄκρως ἐνδιαφέροντα τὰ ἀφορῶντα στὰ ἐν γένει θέματα τοῦ AIDS. Ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἀρθροῦ. Καὶ ὅσα λίγα ἐκρίθη σκόπιμο νὰ παρατεθοῦν, ἦταν γιὰ νὰ κατανοηθεῖ κάπως τὸ θέμα AIDS καὶ ἡ ἄκρα σοβαρότης του.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἄλλο. Τί ἐκφράζει τὸ AIDS — «ἡ πανοῦκλα τοῦ 20ου αἰῶνος», ὅπως ἀποκαλεῖται ἀπὸ μερικοὺς — πέραν ἀπὸ ὅλα αὐτά. Εἶναι τιμωρία τῆς ἄμετρης καὶ ἀλόγιστης σεξουαλικῆς κραιπάλης καὶ σεξουαλικῆς ἀπελευθερώσεως — ἀσυδοσίας; Εἶναι τὰ λύτρα τῆς σύγχρονης Σοδομίας — ὁμοφυλοφιλίας — ἀμφιφυλοφιλίας; Εἶναι τὸ κατασταλτικὸ νερὸ στὴ σημερινὴ σεξουαλικὴ λύσσα; Ἡ πέδηση καὶ ἡ τιμωρία στὴν περιφρόνηση τοῦ Ἀπολλώνειου συνετοῦ καὶ ἀγαθοῦ μέτρου, στὴν παραμέληση τῆς ἁρμονίας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ βασιλεύει στὸν κόσμον, στὸν ἐμπαιγμὸ τοῦ γνῶθι;

Εἶναι ἀσφαλῶς καὶ κάτι ἀπ' αὐτά. Εἶναι ὅμως βασικὰ καὶ πρωταρχικὰ καὶ κάτι ἄλλο. Γιατί, ἂν εἶναι — καὶ εἶναι — γεγονὸς ὅτι γιὰ τὴν τελικὴ ἐμφάνιση - ἐκδήλωση τοῦ AIDS μετέχουν διάφοροι συνυπεύθυνοι παράγοντες, τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ καὶ αὐτοὺς δὲν θὰ εἶχε ἀξία, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ αἰτιολόγος τῆς νόσου ἴος, ἀποτέλεσμα — ὅπως ἤδη εἰπώθηκε — μιᾶς μεταλλάξεως ἄλλου συγγενοῦς ἴου, συνέπεια τῆς ἀέναης, ροῆς ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμον. Ἕνας φθόγγος ἀκόμα στὴν ἡρακλείτεια συμφωνία τοῦ «ἀεὶ πάντα ρεῖ» [Ἀριστοτέλης, *Φυσ. Π* 1213 — Παν. Ἰ. Κυριακόπουλου: *Ἡ Ἰπποκρατικὴ φιλοσοφία καὶ οἱ ἐπιδράσεις σ' αὐτὴ τῶν προσωκρατικῶν*, Ἀθήνα 1983 (1)].

* * *

«Ἐκ πάντων ἐν καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα»: «Ἡ συμφωνία τῆς ζωῆς. Καὶ ρέοντα, συμπυκνούμενα, συνενούμενα ἢ διασπώμενα κυρίαρχα πυρίκαιστα μοτίβα στὴν ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης - ζωῆς ἢ σύνδεση — ἀποσύνθεση — ἀνασύνθεση — νεοσύνθεση. Καὶ μαέστροι τῆς μὲ ὁδηγήτρες παγκέτες ἢ ἐνζυματικὴ δομοῦσα ἢ ἀποδομοῦσα, συνθετικὴ ἢ ἀποσυνθετικὴ δράση καὶ τὸ δημιουργὸν πῦρ. Πῦρ τὸ αἰεζώνον, ἢ πυρὰ τῆς ζωῆς καὶ ἢ ἀπὸ αὐτὴν δημιουργία καὶ ἢ εἰς αὐτὴν τῆς πάσας ζωῆς ἢ ἀνάλωση, γιὰ νὰ ἀνασυντεθεῖ —

(1) Ἰοφόροι: ἄνθρωποι φέροντες τὸν ἰὸ καὶ μὴ πάσχοντες. Κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνοι — ὅπως οἱ μικροβιοφόροι — γιὰ τὴν ἐξάπλωση - μετάδοση τῆς νόσου. Καταβάλλεται προσπάθεια ἀνευρέσεως τρόπου, ὥστε οἱ ἰοφόροι νὰ μὴ μεταβάλλονται καὶ σὲ πάσχοντες ἀπὸ AIDS.

νεοσυντεθεί, ή φωτιά πού άποτεφρώνει για νά άναγεννήσει και νά άναγεννηθεί. 'Ο μυθικός Φοίνικας, τó ιερό χρυσέρυθρο όρνεο, πού πυρακτούμενο πεθαίνει κι άναγεννιέται. Τό μέγα διασπώμενο, άνασυντιθέμενο, δημιουργικό, υπέρτατο και άχώρητο "Εν. Κι ό κόσμος υπάρχει — και ή ζωή μαζί του — μόνο γιατί πορεύεται, μεταβάλλεται, δέν άκίνηται, δέν λιμνάζει. «*Πάντα ρεί εις τó 'Αεί*», και πάντα έν άρμονία θανμαστή χωρεί και ούδέν μένει. «*Ποταμῷ γάρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δις τῷ αὐτῷ*», καθ' όσον: «*Ποταμοῖσι τοῖσιν αὐτοῖσιν ἐμβαίνουσιν ἕτερα και ἕτερα ὕδατα ἐπιρρεῖ*», γι' αὐτό και «*ποταμοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐμβαίνομέν τε και οὐκ ἐμβαίνομεν, εἰμέν τε και οὐκ εἰμεν*» [Ήράκλειτος (2)].

* * *

"Όθεν ροή τά πάντα. 'Αέναη ροή — ή ζωή και μαζί μ' αὐτήν ρέουν, πορεύονται, μετέχουν, συμβάλλουν μέ πρωταρχικό και πρωτεύοντα στήν ανακύκλωση τής ὕλης ρόλο οἱ ζῶντες οργανισμοί και τά μικρόβια. Φθόγγοι ζωοδότες, χαμόγελα, τραγουδάνε στο τραγούδι - κύκλο τής ζωής οἱ μή παθογόνοι ἐλεύθερα διαβιούντες σαπροφυτικοί μικροοργανισμοί, πού άποδομοῦν ένζυματικά στα άπλᾶ δομικά της συστατικά τή νεκρή οργανική ὕλη, για νά τήν άποδώσουν σέ άνασύνθεση - νεοσύνθεση, άπό τούς συνθέτοντας φυτικούς μέ χλωροφύλλη οργανισμούς, σέ νέα ζῶσα οργανική ὕλη, πού άπό έδῶ — άπό τά φυτά — θά προσληφθεῖ έτοιμη πρὸς χρήση άπό τούς ζωϊκούς, τούς μή διαθέτοντας τή συνθετική αὐτή δράση, οργανισμούς, ζῶα και ανθρώπους:

Ζῶσα οργανική ὕλη — ζωή — θάνατος — νεκρή οργανική ὕλη — σαπροφυτικά μικρόβια — άποσυνθετικές ένζυματικές έξεργασίες — άπλᾶ δομικά τής νεκρής οργανικής ὕλης συστατικά — φυτά μέ χλωροφύλλη, συνθετικοί οργανισμοί — ζῶσα οργανική ὕλη — ζωή — και έφεξής: 'Ανακύκλωση, κύκλος άνθρακος. Κύκλος άζώτου. Κύκλος θείου. Κύκλος ζωής. Γιατί αὐτός είναι ό κύριος σκοπός και ή βασική «άποστολή» τών μικροβίων, νά παρεμβαίνουν στους κύκλους τής ζωής μέ τήν άποδόμηση τής νεκρής οργανικής ὕλης στα άπλᾶ των δομικά συστατικά, ὥστε νά καταστεί δυνατή ή άπό αὐτά άνασύνθεση — νεοσύνθεσή της. Και δέν είναι άποστολή τους ή παθογόνος — λοιμογόνος δράση, πού τήν άποκτᾶ μικρός μόνο αριθμός μικροβίων — λίγα ἄτακτα, ξεστρατισμένα άπό τήν «άποστολή» τους παιδιά, πού προσαρμόζονται και παρασιτοῦν σέ ζωντανούς οργανισμούς και γίνονται μέ τοξικές τις ὁποῖες ἐκκρίνουν οὐσίες (τοξίνες κ.λπ.), τά αίτια τών νόσων και τών έξ αὐτῶν θανάτων. Νά γιατί τά ἔργα τών σαπροφυτικῶν μή παθογόνων μικροβίων, οἱ άποσυνθετικές ένζυματικές έξεργασίες τους επί τής νεκρής οργανικής ὕλης είναι φθόγγοι ζωοδότες κι ὑφάδια χαμόγελα στήν ὕφανση τής ζωής: δίχως τούτους, άχρησιμοποίητη θά ἔμενε ή νεκρή οργανική ὕλη και κάθε κύκλος — πορεία ζωής άπό καταβολής τής επί Γῆς, μέ τόν πρώτο θάνατό της θά είχε πάψει νά υπάρχει. Και μαζί μέ τή ζωή ρέουν, πορεύονται, άνελίσσονται, ισχυροποιούνται, ὕφienται, σέ μεταλλάξεις (mutation), προσαρμογές (adaptation), παραλλαγές (variation), άντιγονικές, βιομηχανικές ομάδες, ἄθροισματα, τύπους κ.λπ., φθόγγοι πικροί έτούτοι στο τραγούδι τής ζωής, οἱ καταλύτες - ὀλετήρες τής ζωής: οἱ παθογόνοι - λοιμογόνοι μικροοργανισμοί και μέρος άναπόσπαστο τούτων και οἱ ιοί. "Όλες οἱ άναφερθείσες μεταβολές υπάρχουν και στους ιούς, (χαρακτηριστικό παράδειγμα κατ' έξοχήν άσταθούς ιού, ό ιός τής γρίπης, πού περιλαμβάνεται και κατανέμεται σέ ὁλόκληρο ἄθροισμά των), και δέν είναι τίποτα άλλο άπό μίαν άλλαγή - ροή τής ὕψης - δομής και συμπεριφορᾶς του ιού πρὸς τά παρασιτούμενα και βλαπτόμενα κύτταρα του ξενίζοντος μεγαλοοργανισμοῦ. Τίποτ' άλλο άπό ένα κάματο ή άπό μία άναζωογόνηση του ιού στήν πορεία του άνά τους αἰῶνες στους διάφορους ξενιστές οργανισμούς. Μιά άλλαγή, πού μπορεί νά σημαίνει θάνατο για τόν ξενιστή μεγαλοοργανισμό, γιατί αρχικά άβλαβής ιός γίνεται παθογόνος - θανατηφόρος ή άλλοτε ένα ευεργετικό ζωογόνο ἐμβόλιο, πού προστάτευει ή και θεραπεύει, χωρίς νά προκαλεῖ νόσο. Μιά ροή δηλαδή σέ τοξικότερα ή λιγότερο τοξικά ή και άτοξικά στάδια, και έπομένως μία αύξηση ή ελάττωση τής λοιμογόνου παθογόνου δράσεως του ιού για δεδομένο οργανισμό. Και

κλασσικό παράδειγμα μεταλλάξεως ιού, πού ἀπό παθογόνος γιά τὰ ζῶα (: ἰός AIDS πιθήκων) καί ἀβλαβῆς γιά τὸν ἄνθρωπο μετῆλλαξη σὲ παθογόνο γιά τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ὁ ρετροϊός τοῦ AIDS τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι ἔχουμε: ἰός πιθήκων: (STIV III) ἀβλαβῆς γιά τὸν ἄνθρωπο — AIDS πιθήκων — μετάλλαξη-ροή σὲ παθογόνο γιά τὸν ἄνθρωπο ἰό: (LAV I ἢ HTIV III ἢ HIV I) — AIDS ἀνθρώπων — θάνατος. Μιὰ ἐκφανση κι αὐτὴ τῆς ἀένανης ροῆς τῆς ζωῆς. Ἐνα ἀπειροελάχιστο χρώμα στὴν ἀπέραντη πλημυρίδα χρωμάτων τῆς τεράστιας χρωματικῆς παλέτας τῆς ζωῆς. Μάλιστα δὲ μὲ τὸν ἰό τοῦ AIDS τῶν πιθήκων, ἐπειδὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀσταθῆς καὶ εὐμετάβλητος ἰός, συμβαίνει καὶ τοῦτο: Ὑπάρχουν δύο τουλάχιστον (τέλευταίως ἀναφέρθη ἀπομόνωσης καὶ τρίτου, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ἀπομονωθοῦν καὶ ἄλλοι ἐκ μεταλλάξεων, ἰοὶ AIDS, δεδομένης τῆς ἐξαιρετικῆς ἀσταθείας καὶ εὐμεταβλησίας τοῦ ιοῦ) ἐκ μεταλλάξεως τοῦ ἀρχικοῦ ιοῦ, ὁ AIDS I (HIV I) καὶ ὁ AIDS II (HIV II). Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν II εἶναι ὁ παθογόνος καὶ θανατηφόρος γιά τὸν ἄνθρωπο ἰός τοῦ AIDS, ἐνῶ ὁ I, πού ἀντιπροσωπεύει διάμεση μεταξὺ ιοῦ AIDS πιθήκων καὶ AIDS ἀνθρώπων μετάλλαξη, εἶναι μικρότερης παθογόνου δυνάμεως καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ ἀποτελέσει προφυλακτικὸν κατὰ τοῦ κλασσικοῦ ιοῦ τοῦ AIDS (I) ἐμβόλιο. Ἄν τοῦτο συμβεῖ — καὶ αὐτὸ θὰ τὸ δείξουν οἱ ἐπὶ τοῦ θέματος ἐρευνες πού εὐρίσκονται ὑπὸ ἀνάπτυξη — θὰ ἔχουμε ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἰό μιὰ θανατηφόρο καὶ μιὰν ἄλλη σωτήρια μετάλλαξη.

Σύμφωνα μὲ ὅλα τὰ παραπάνω ἡ ἐπιδημιολογία τοῦ AIDS εἶναι ἀπλή. Ὁ ἰός τῶν πιθήκων μὲ μετάλλαξη κατέστη παθογόνος γιά τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι δημιουργήθηκαν στὴν Ἀφρικὴ οἱ πρῶτες μικρὲς ἐπιδημικὲς ἐστίες τοῦ AIDS ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖες ὡς ἐκ τῆς μικρῆς τότε διακινήσεως τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν παρέμειναν τοπικὲς. Μὲ τὴν ἀνεξαρτητοποίηση τῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, τὴν ἐλευθεροκοινωνία τῶν ἰθαγενῶν, τὶς ἠθελμένες ἢ ἐπιβληθεῖσες μεταναστεύσεις λόγω ἐμφυλίων πολέμων κ.λπ., τὴν σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση, ἀλλὰ καὶ γιά τουριστικοὺς λόγους ἡ νόσος ἄρχισε νὰ ἐξαπλώνεται, καὶ ὄχι μόνο στὶς χώρες τῆς Ἀφρικῆς [οἱ ὁποῖες καὶ ἔχουν ὑψηλὸ βαθμὸ ἰοφόρων] καὶ πασχόντων, π.χ. Οὐγκάντα μέχρι 23% ἀντισώματα στὸ γενικὸ πληθυσμὸ], ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Εἰδικότερα γιά τίς ΗΠΑ ὑπεύθυνοι θεωροῦνται οἱ Ἀιτινοὶ στρατιῶτες, οἱ εὐρεθέντες στὸ Ζαῖρ. Αὐτοὶ μολυθέντες ἐκεῖ, μετέθεσαν ἰὸ καὶ νόσο στὴν Ἀιτή: ἀπὸ ἐκεῖ ἡ διάδοση στὴν Ἀμερικὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Εὐρώπη καὶ σ' ὅλο τὸν ἄλλο κόσμον ἦταν πιὰ εὐκόλη. Κύριοι δὲ ὑπαίτιοι οἱ ὁμοφυλόφιλοι καὶ ἀμφιφυλόφιλοι, οἱ ὁποῖοι (τελευταῖοι) εὐθύνονται καὶ γιά τὴν παραπέρα μὲ ἐτεροφυλοφιλικὴ συνεύρεση μετάδοση τῆς νόσου: ἰοφόρος ἢ πάσχων ὁμοφυλόφιλος + ὑγιὲς ἀμφιφυλόφιλος = ἰοφόρος ἢ πάσχων ἀμφιφυλόφιλος — + ὑγιὲς ἐτεροφυλόφιλος γυναίκα = ἰοφόρος ἢ πάσχουσα γυναίκα — + ὑγιὲς ἄνδρας = ἰοφόρος ἢ πάσχων ἄνδρας. Δηλ. ὁμοφυλοφιλικὴ — ἀμφοφυλοφιλικὴ — ἐτεροφυλοφιλικὴ διασπορά καὶ μετάδοση τῆς νόσου. Τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς ἀμφιφυλόφιλους ἰσχύει καὶ γιά τοὺς τοξικομανεῖς. Κι' ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ καὶ κρούουν φθόγγους κρόταλα θανατερὰ στὸ φιδολύγισμά του. Ἔτσι τὸ AIDS ἔχει ἤδη διασπαρῆ σὲ ὅλο τὸν κόσμον.

Ἰδιαίτερα μεγάλες διαστάσεις ἔχει ἡ ἐπιδημία στὴν Κεντρικὴ Ἀφρικὴ μὲ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τὴν ἴση περίπου κατανομὴ τῶν κρουσμάτων τῶν ἰοφόρων μεταξὺ τῶν οὐοφύλων καὶ τὴν ἀπουσία πλέον τῶν γνωστῶν παραγόντων κινδύνου (ὁμοφυλοφίλικους, τοξικομανεῖς), καθ' ὅσον αὐξάνονται συνεχῶς τὰ ἐξ ἐτεροφυλοφιλικῆς μίξεως κρούσματα.

* * *

Βιολογικά θέματα — μεταλλάξεις, προσαρμογές, παραλλαγές κ.λπ. μὲ τὴν ἀένανη ροὴ τῆς ζωῆς γεννιοῦνται καθημερινά. Ἄλλα ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἄλλα παραμένουν καὶ ταλαιπωροῦν. Ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε τὴν ὑπαρκτὴ πλέον καὶ καθημερινὰ διογκούμενη μάστιγα τῶν μεταλλακτικῶν ἀνθεκτικῶν στὰ ἀντιβιοτικά καὶ χημειοθεραπευτικά παθογόνων μικροοργανισμῶν, πού λυμαίνονται μὲ τὴν νοσογόνο καὶ συχνὰ θανατηφόρο δράση τους τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ.

Τὸ AIDS θέμα - ἀπειλὴ θανάτου, κρούει ἤδη τίς πύλες τῆς ζωῆς μὲ τὴν κατὰ πάντα

φυσιολογική και απαραίτητη για τὴ δημιουργία ζωῆς και γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἀνθρωπότητας ἐτεροφυλοφιλικὴ μίξη, και μὲ τὴν ἀχρήστευση τοῦ σπέρματος ὡς χυμοῦ ζωῆς και διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους. Ἄγνωστο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐνεφανίσθη ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, και ἡ προοπτικὴ νὰ παρέλθει μὲ σωτήριο ἐμβόλιο ἡ ἄλλη θεραπευτικὴ μέθοδος φαίνεται τουλάχιστον πρὸς τὸ παρὸν ἀπομακρυσμένη. Βέβαια τελικὰ και αὐτό, ὅπως τόσα ἄλλα, χάρις στὸ ἀδάμαστο ἐπιστημονικὸ δυναμικὸ ὑπερφῶν ἐργατῶν τῆς Βιολογίας και τῆς Ἱατρικῆς θὰ ἀμβλυνθεῖ και θὰ δαμαστεῖ, μὲ ἀρκετό, εἶναι ἡ ἀλήθεια, κόστος σὲ ἀνθρώπινες ζωές. Μέχρις ὅμως ἐπιλύσεώς του ὁ καθένας ἄς βρεῖ μόνος του και ἄς ἀποκαταστήσει τὴν ψυχικὴ του ἡρεμία ἀναφορικὰ μὲ τὸ AIDS ἀναλύοντας τὴ θέση του ἐκ βαθέων και ἀπὸ τῶν ἐντὸς σὲ σχέση μὲ τὸν κόσμον ποὺ τὸν περιβάλλει, στὸν ὁποῖο κινεῖται, ζεῖ, ἀναπνέει και τὸν ὁποῖο ὅλοι μας πρέπει νὰ μάθουμε νὰ μὴν καταφρονούμε, νὰ μὴν τὸν ὑπερβαίνουμε, νὰ μὴν τὸν ἀψηφοῦμε - λοιδωροῦμε, ἀλλὰ σὲ ἁρμονία — στῆς Ἑλληνικότητας τὴν ἁρμονία νὰ ζοῦμε. Ἄς συμβιβαστοῦμε πρῶτα μὲ τὸν ἑαυτὸ μας, ἄς ἀπορρίψουμε τίς ἄμετρες και παράλογες ἀπαιτήσεις και ἀπολαύσεις, ἄς δοῦμε τὸν γείτονα μὲ συνανθρώπινον πνεῦμα, ἄς πάσουμε νὰ ρίχνουμε τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος κατὰ παντὸς ἀλλοτρίου μόνο και ἄς τὸν στρέψουμε και κατὰ ἑαυτῶν και γυμνοὶ και πένητες ἄς ἐνδυθοῦμε νέα ντύματα κοσμιότητας και εὐπρέπειας. Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας και ὁ συνάνθρωπος, ἀλλὰ και ὁ ἑαυτὸς μας, ἔχει ἀνάγκη πάσης ἀγαθῆς συνδρομῆς, γιὰ νὰ τὸν ἀποφύγει. Περισυλλογὴ ἐπομένως και περίσκεψη χρειάζεται, γνώση τοῦ κινδύνου και πειθαρχία στὰ κελεύσματα ἀποφυγῆς του· και προπαντὸς, ὅχι πανικός ἢ και περιφρόνηση - ἀδιαφορία. Ἀμηχανία, ἀπάθεια και ὑστερία βλάπτουν μόνο και καμμιὰ ὠφέλεια δὲν προσπορίζουν.

Οἱ ἀσθενεῖς και οἱ ἰοφόροι πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται μὲ συμπάθεια και κατανόηση και ὅχι μὲ ἀπομόνωση, στιγματισμὸ και ὡς περιθωριακοί, γιὰτὶ μόνον ἔτσι θὰ καταλάβουν και οἱ ἴδιοι ὅτι πρέπει νὰ λάβουν μέτρα ὥστε νὰ ἐπωφεληθοῦν και αὐτοί, ἀλλὰ και νὰ καταστοῦν ἀκίνδunami γιὰ τὸ περιβάλλον. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Μεσαίωνα, τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀπὸ τὴν κοινωνία, δὲν πρέπει νὰ ἀναβιώσει. Βέβαια σὲ ἀκραῖες περιπτώσεις πασχόντων ἢ ἰοφόρων ποὺ ἐνσυνείδητα και μὲ κακότητα, προερχομένη ἀπὸ τὴν ἀπ' τὴ νόσο προκαλούμενη περίπλοκη ψυχικὴ κατάσταση, μειονεκτικὸτητα και ἀπελπισία, βλάπτουν τὸ σύνολο, πρέπει νὰ ληφθοῦν ἄλλα μέτρα. Ἡ προστασία τῆς ἐλευθερίας τῆς προσωπικότητας εἶναι σεβαστὴ, μέχρι ἐκεῖ ὅμως ποὺ δὲν βλάπτει τὰ δικαιώματα, τὴν ἐλευθερία και τὴν υγεία τῶν ἄλλων. Καὶ ἡ υγεία — τὸ πολυτιμότεον τῶν ἀγαθῶν — εἶναι ἀναφαίρετο δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου. Ἐπομένως ἐπὶ ἐκ προθέσεως και ἐν ἐπιγνώσει ἀφαιρούντων ἢ βλαπτόντων τὸ δικαίωμα αὐτὸ κακῶν και ἀντικοινωνικῶν ἁρρώστων ἢ ἰοφόρων πρέπει νὰ προασπιθεῖ τὸ δικαίωμα υγείας τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Καὶ τοῦτο προϋποθέτει ἄλλα μέτρα ἀντιμετωπίσεως, ποὺ φθάνουν μέχρι και στέρησεως τῆς ἐλευθερίας μερικῶν· κακῶν, ἐπαναλαμβάνω, και ποὺ ἀπὸ πρόθεση βλάπτουν τοὺς ἄλλους. *Γιατὶ salus populi suprema lex esto.*

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

Ἀπὸ τὴν θεωρία στὴν πράξη

I

Αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν στὸν τόπο μας, ἔντονα μᾶς ἀπασχολοῦν. Προσπαθοῦμε νὰ δώσουμε, μὲ ὅσα γράφονται στὸ **Δαυλό**, τὸν ἰδιαίτερο τρόπο ποὺ πρέπει νὰ προσεγγίζουμε τὰ συμβαίνοντα. Γνωρίζουμε, ὅτι εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ χαθῇ μέσα στὴ διαμάχη τῶν ἀντιπαραθέσεων, ποὺ οἱ ἐξουσιαστὲς κατασκευάζουν, τὸ ξεχωριστὸ σημεῖο ἀναφορᾶς τοῦ δικοῦ μας ἀγῶνος. Ὅσοι πάντως μᾶς διαβάζουν, θὰ ἔχουν ἀσφαλῶς καταλάβει ὅτι ἡ ἀντίθεσή μας σὲ κάθε μορφὴ ὀργάνωσης (κόμμα – συνδικαλισμός), ἀλλὰ καὶ γενικότερα σὲ κάθε «φιλοσοφικὸ» ἢ πολιτικοκοινωνικὸ δογματισμὸ, μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἀναζήτησι μιᾶς νέας μορφῆς ἀγῶνος, ποὺ ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος – πρόσωπο θὰ ξεκινήσει νὰ κάνει **ΜΟΝΟΣ** του μέσα στὸν κοινωνικὸ χῶρο, ποὺ θεωρεῖ ὁ ἴδιος ὡς τὸ φυσικὸ του περιβάλλον.

Δύσκολη πολλὴ αὐτὴ ἡ παρουσία!.. Χωρὶς φλάμπουρα, χωρὶς στολές, χωρὶς μαζανθρώπους χειροκροτητές, χωρὶς εὐλογίες ἄνωθεν, χωρὶς προστασίες. Μόνος ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν μία μεριά καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, οἱ ὀργανωμένοι, ἐνάντιοι.

Οὐτοπία; Δονκιχωτισμός; Ρομαντισμός; Πῶς ἄραγε ἀλλιῶς θὰ χαρακτηρίζαμε μιὰ τέτοια στάση, ποὺ θέλει τὸν **ΕΝΑ** μόνο του νὰ χτυπάει αὐτὲς τὶς δυνάμεις, ποὺ σὰν τὸ **AIDS** ἔχουν ἀπὸ καιρὸ προσβάλλει τὴν ἱκανότητα ἀντιστάσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητας;

Ἀδιαφορῶντας λοιπὸν γιὰ τὴν «ταμπέλα» ποὺ θὰ θελήσουν νὰ μᾶς κολλήσουν, θὰ προχωρήσουμε νὰ μεταφέρουμε τὶς σκέψεις ποὺ μᾶς ἐπιβάλλουν αὐτὴ τὴ μορφὴ παρουσίας καὶ ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν ἐπίσης πρὸς τὸν ἄγνωστὸ μας «**ΕΝΑ**». Ἡ πρόκληση σὲ σκέψεις στὴ θέση αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη σχέση ποὺ πρέπει νὰ δημιουργηθεῖ. Ὁ διάλογος μὲ τὸν ἑαυτὸ μας. Ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἀναζητοῦν πιστοὺς, ὁπαδοὺς, συσπειρώσεις κοινῶν συμφερόντων, σωβινισμῶν, ρατσισμῶν, ἢ ἀκόμα μισαλλόδοξων «φιλοσοφικῶν» δογμάτων προέρχονται ἐκ τοῦ ἐξουσιαστικοῦ πονηροῦ καὶ σκοπεύουν στὸ περδούκλωμα τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου καὶ στὴν μεταβολὴ του σὲ ρομπότ.

II

Ἐχουμε ἀσφαλῶς πολλὰ προβλήματα ποὺ μᾶς καθηλώνουν καὶ μᾶς συνθλίβουν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη ποὺ δὲν εἶναι γενικά (παιδεῖα – υγεία – ἀνεργία κ.ἄ.) καὶ εἶναι ἐντελῶς προσωπικά ἢ οἰκογενειακὰ διαπιστώνουμε, ὅτι ἕνα ἐλάχιστο μέρος μπορούμε νὰ λύσουμε μόνοι μας. Ἡ παγίδευση καὶ αὐτῶν στὸν ἴστό τῆς ἀράχνης – ἐξουσίας μᾶς ἀναγκάζει τελικὰ νὰ προσαρμοστοῦμε ἢ νὰ ὑποταγοῦμε.

Ἀπὸ ἐδῶ ὅμως ξεκινάει ἡ φαύλη περιδίνηση, ποὺ προκαλεῖ τὴ σύγχυση. Ἄν ἐξετάσουμε μὲ διάθεση αὐτοκριτικῆς τὰ προβλήματά μας, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ διαχωρίσουμε τὶς εὐθύνες. Νὰ ποῦμε, «ἐδῶ φταίω ἐγὼ καὶ μόνον ἐγώ». Εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχουμε συνηθίσει νὰ σκεπτόμαστε μὲ κάποιο τρόπο ποὺ μᾶς τὸν ἔμαθαν

στὸ σπῖτι, στὸ σχολεῖο καὶ ἀργότερα στὸ μικρὸ ἢ μεγάλο περιβάλλον μας.

Εἴμαστε ἐπομένως καὶ ἐμεῖς φορεῖς συνειδητοὶ ἢ ἀσυνείδητοι τῶν συνηθειῶν καὶ τῶν ἀξιῶν ποὺ διδαχθήκαμε, ὥστε νὰ τὶς ταυτίζουμε μὲ τὴν προσωπικὴ μας ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία. Ἡ ζωὴ μας γενικά, θὰ μπορούσαμε νὰ ἰσχυριστοῦμε, εἶναι ἄθροισμα ἀπὸ συνήθειες. Συνήθειες ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὰ πρῶτα παιδικὰ μας βήματα καὶ θὰ συνεχίσουν νὰ συμπληρώνονται πάλι, ἀπὸ ἐπιδράσεις τοῦ εὐρύτερου κοινωνικοῦ περιγύρου, σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ. Αὐτὴ ἄλλωστε εἶναι ἡ φυσικὴ ροπὴ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὸ ἔθος, ὅπως λεγόταν στὴν ἀρχαιότητα, ποὺ ἔγινε καὶ ὁ πυρῆνας τῆς ὁργανωμένης κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, ἔγινε τρόπος τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς.

“Ολοὶ διαπιστώνουμε ὅτι ἀκολουθοῦμε ἠθελημένα ἢ ἀθέλητα τὰ λεγόμενα «ρεύματα ἐποχῆς». Τὰ κηρύγματα περὶ ἀπελευθέρωσης τῆς γυναῖκας, τοῦ παιδιοῦ, τοῦ σέξ, ἡ μόδα, τὰ κατασκευασμένα εἶδωλα τῆς τέχνης, ὁ τύπος τοῦ ἐπιτυχημένου τοποτηρητῆ τῆς ἐξουσίας, τῶν διαστροφῶν, τῆς βίας καὶ τόσων ἄλλων, ποὺ ἔχουν γίνεи τὸ σταθερὸ περιεχόμενο τῶν μέσων ἐνημερώσεως, ἔχουν γίνεи ἡ μέθοδος γιὰ τὴν πλύση ἐγκεφάλου ποὺ ὑφιστάμεθα, ὥστε νὰ πάψουμε ν' ἀντιδροῦμε, καὶ νὰ προσαρμοστοῦμε.

“Ενας καινούργιος, ἐπομένως, ἄνθρωπος ποὺ θὰ πρωτοανοίξει τὰ μάτια του στὴ ζωὴ, τὸ παιδί, εἶναι ὁ μόνος ἀκόμη ἀπροσάρμοστος. Αὐτὸν τὸν ἀπροσάρμοστο, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν μόνη ἐλπίδα ΑΛΛΑΓΗΣ, τὴν μόνη ἐλπίδα νὰ σταματήσει τὴν ΕΚΤΡΟΠΗ, νὰ πάψει, νὰ στηριζέι τὰ βάρη τοῦ παρα-φύσιν ἡγέτη ἐξουσιαστικῆ, οἱ προσαρμοσμένοι, κοινωνικά ἄρρωστοι γονεῖς, θὰ ἀρχίσουν νὰ τὸ διδάσκουν.

Διδάσκουμε πράγματα ποὺ θὰ συνεχίσουν νὰ προσβάλλουν τὴν ἐλάχιστη σήμερα ἱκανότητα ἀντιστάσεως τοῦ κοινωνικοῦ μας ὀργανισμοῦ “Ενα εἶδωλο τῆς μοντέρνας μουσικῆς, ὁ Τζέιμς “Οστεμπεργκ, ὁ γνωστός ὡς “Ιγκ Πόπ, γράφει σὰν εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα στὸ ἄλμπουμ «Μπλά – Μπλά» (περιοδικὸ «ΕΙΚΟΝΕΣ» 11.3.87):

« Ἀφιερώνεται σὲ ὅλους αὐτοὺς ποὺ θγαίνουν καὶ μᾶς συμβουλευοῦν ἀπὸ τὰ μέσα ἐνημέρωσης. “Ολους αὐτοὺς τοὺς ξενέρωτους σόουμεν, τοὺς ἀνθρωπιστὲς τῆς κακιᾶς ὥρας καὶ τοὺς ἡλίθιους πολιτικούς, ποὺ λένε στοὺς ἀνθρώπους τί πρέπει νὰ κάνουν. Εἶναι ἀφιερωμένο σὲ ὅλους αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μετατρέψουν τὴν ἀνδρωπότητα σὲ μιὰ κοινωνία ἀποτελούμενη ἀπὸ ρομπότ». Ἡ παιδεία ποὺ ὅλοι παίρνουμε ἀπ' τὸ σχολεῖο ἀλλὰ καὶ τὸν κοινωνικὸ περίγυρο θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ παράγει προσαρμοσμένους ἢ ἀλλοτριωμένους ἀνθρώπους. “Ολοι δεχόμαστε νὰ πουλήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας σὰν ἐμπόρευμα. Ἡ ἀξία αὐτοῦ τοῦ ἐμπορεύματος θὰ μετρηθεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκτίμηση τῶν ἡγετῶν τῶν ἐπὶ μέρους μικρῶν ἢ μεγάλων διοικητικῶν πυραμίδων. Ἡ ἐπιτυχία εἶναι ταυτόχρονα καὶ μέτρο τῆς ἀσυνειδησίας τοῦ ἱεραρχούμενου στὴν πυραμίδα ἀνθρώπου.

Συμπέρασμα: Ἡ ἀντίδραση πρέπει ν' ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν νέων ἀνθρώπων. Αὐτοὶ πρῶτοι πρέπει νὰ θελήσουν νὰ διαφωτισθοῦν. Νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ φαῦλο κύκλο, ποὺ τοὺς περιβάλλει, ΕΑΝ ΘΕΛΟΥΝ ΕΝΑ ΜΕΛΛΟΝ γιὰ τὰ παιδιά τους χωρὶς τοὺς κινδύνους ποὺ σήμερα ἀντιμετωπίζουμε ὅλοι. “Ενα μέλλον ποὺ δὲν θὰ ἀναπτύσσεται μέσα ἀπ' ἀντιφατικὲς συζητήσεις καὶ ἀντιμαχίες κυνικῆς.

Εὐτυχία, δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια ποθοῦν ὅλοι, καὶ ἀκόμη κάποιο σκοπὸ πού, γιὰ νὰ εἶναι ἀρμονικὸς πρὸς τὴν συμπαντικὴ δημιουργία, πρέπει νὰ εἶναι δίκαιος καὶ γιὰ νὰ εἶναι δίκαιος, πρέπει νὰ εἶναι οἰκουμενικός. “Ενας... “Ενας λοιπὸν στὸ δρόμο τῆς ἐπανεξετάσεως τῶν δεδομένων, πού, ἐνῶ τὰ θεωροῦμε φυσιολογικά, εἶναι στημένα ἀντίθετα πάνω στὸ βάρη τῆς παραφύσιν Ἐξουσίας.

Ἐρινύς

ΓΡΗΓ. ΦΙΛ. ΚΩΣΤΑΡΑΣ

(τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν)

Ἰωάννης Ν. Θεοδωρακόπουλος

[Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑξή χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ σπουδαίου στοχαστοῦ τῆς Νέας Ἑλλάδας, καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλου δημοσιεύουμε τὸ σχετικὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ, τοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας στοῦ Πανεπιστήμιου Ἀθηνῶν κ. Γρηγόρη Κωσταρά].

Ὁ Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλος ὡς Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετέιχε, τὴν Πέμπτη 19 Φεβρουαρίου 1981, στὴ δημόσια συνεδρία τῆς καὶ μὲ σφρίγος ἐφήβου ἔπαιρνε μέρος στὴ συζήτηση ἐπὶ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ συναδέλφου του ἀκαδημαϊκοῦ Μιχ. Στασινοπούλου μὲ θέμα: «Τὸ γράμμα Εὗς ἔμβλημα τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν». Ὁ δάσκαλος, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, παρατηροῦσεν ὅτι ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ ἔργου γιὰ «τὸ γράμμα Εὗ τῶν Δελφῶν» ἀπουσιάζει ἐξ ὁλοκλήρου τὸ κλίμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης· ἔκρινε ἔτσι ὡς ἀθεμελίωτη τὴν ἀποψη ὅτι ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὑπῆρξε χριστιανός. Οἱ ἄλλοι ἀκαδημαϊκοὶ συντάχθηκαν μὲ τὴ γνώμη του στὴ μυστικὴ ψηφοφορία ποὺ ἀκολούθησε¹.

Ἡ ἐσπέρα, ἐν τῷ μεταξύ, εἶχε προχωρήσει ἄρκετὰ καὶ ὁ σοφὸς πρεσβύτες ἦταν ὥρα νὰ ἐπιστρέψει στοῦ ἀγροτικὸ φιλοσοφικὸ τοῦ ἐρημητήριου ποὺ τόσο ἀγαποῦσε. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαδρομῆς, ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία ὡς τὴν πνευματικὴν τοῦ σκῆτη στοῦ Μαρούσι, ὁ Θεοδωρακόπουλος σιγοτραγουδοῦσε². Πλημμυρισμένος ἀπὸ τοὺς μελωδικοὺς ἤχους ποίως, ἀλήθεια, δοξαστικῆς συμφωνίας ἀναψηλαφούσε ἐκείνες τὶς ὕστερες στιγμὲς «τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου»³; Ἡ ἦταν ἡ συνείδηση τῆς ἀνθρώπινης ἀνεστιότητος, ποὺ σὰν ἐπαναστατημένη ὁρμὴ τῆς ψυχῆς τοῦ κέντριζε τὸν πόθο γιὰ ἀναχώρηση, γιὰ φυγὴ ἀπὸ τὰ γῆινα ρεῖθρα καὶ τροπὴ πρὸς ἐσχατιὲς ὅπου «ἐπιφέρεται πνεῦμα θεοῦ»: Ἐνοιωθε, τάχα, αὐτὸς ὁ παλαιὸς καὶ βαθὺς σκαπανέας τοῦ Πλωτίνου⁴ ἐκπατρισμένος καὶ νοστάλγησε.

-
1. Π. Κανελλόπουλου, Ἰ.Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ («Τετράδια ΕΥΘΥΝΗΣ», 18: Ἀναφορὰ στὸν Ἰ.Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟ, σ. 21, πρβ. Δημόσια Συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ.π., σ. 131).
 2. Κατὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ὁδηγοῦ τοῦ αὐτοκινήτου ποὺ μετέφερε τὸν Ἰ.Ν.Θ. στοῦ σπίτι του (ὁ.π., σ. 21). Πρβ. Κ. Τσάτσου, ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ, σσ. 9-20 στὰ «Τετράδια ΕΥΘΥΝΗΣ», 18, ὅπου δημοσιεύονται πολλὲς σημαντικὲς ἐργασίες γιὰ τὸν Ἰ.Ν.Θ. καὶ φωτίζονται πλευρὲς τοῦ ἔργου του.
 3. Ὁ Ἰ.Ν.Θ. εἶχε πραγματευθεῖ «Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου» στὸν «Φαίδωνα» τοῦ Πλάτωνος σὲ ἐμβριθῆ μελέτη του ποὺ δημοσιεύτηκε στοῦ Ἀρχεῖου Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν (ΑΦΘΕ), Θ' (1938) 24-45. Τὸ τριμηνιαῖο τοῦτο περιοδικὸ ποὺ ἐξῆσε 11 χρόνια — ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1929 ἕως τὸ 1940 — καὶ ἔφθασε στίς 5436 σελίδες ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς Π. Κανελλόπουλο, Κ. Τσάτσο καὶ Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλο καὶ ἔθεσε σὲ κίνηση τὸ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ στὴν Ἑλλάδα.
 4. Ὁ Ἰ.Ν.Θ. εἶχε συστηματικὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ Πλωτῖνο (205-270 μ.Χ.) καὶ ἤδη τὸ 1928 συνέγραψε τὸ ἔργο: «Plotins Metaphysik des Seins», Bühl-Baden 1928, 189

τώρα, τὴν ἐπάνοδό του στὴν ἀρχέγονη πατρίδα: «*Πατρίς δὴ ἡμῖν, ὅθεν παρήλθομεν, καὶ πατήρ ἐκεῖ. Τίς οὖν ὁ στόλος καὶ ἡ φυγή; οὐ ποσὶ δεῖ διανύσαι. πανταχοῦ γὰρ φέρουσι πόδες ἐπὶ γῆν ἄλλην ἐπ' ἄλλης*»⁵.

Μὲ αὐτὴ τὴ φυγὴ πού, ὅπως λέει ὁ ἔσχατος μεγάλος στοχαστὴς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ Πλωτῖνος, δὲν γίνεται νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ τὰ πόδια καὶ σὲ αὐτὴ τὴν πάτρια γῆ, ἡσύχασε βαθεῖα χαράματα τῆς Παρασκευῆς, 20 Φεβρουαρίου 1981, ὁ ἀκριβὸς τῆς φιλοσοφίας, ὁ Ἰωάννης Νικ. Θεοδωρακόπουλος: «*Ἦδε ἡ τελευταία, ὡς ἔχεκράτες, τοῦ ἐταίρου ἡμῖν ἐγένετο, ἀνδρὸς, ὃς ἡμεῖς φαίμεν ἄν, τὸν τότε ὡς ἐπειράθημεν ἀρίστου καὶ ἄλλως φρονιμοτάτου καὶ δικαιοτάτου*»⁶ (: «Ἔτσι πέθανε, Ἐχεκράτης, ὁ φίλος μας, ἓνας ἄνθρωπος πού, καθὼς θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἦταν ὁ πλέον ἀγαθὸς καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὁ πιὸ συνετὸς καὶ ὁ πιὸ δίκαιος ἀπὸ ὅσους τότε ἐγνωρίσαμε). Εἶναι βέβαια ἐδῶ ὁ Σωκράτης ἐκεῖνος, γιὰ τὸν ὁποῖον ὀλοφύρεται στὶς ἀκροτελεύτιες φράσεις τοῦ «*Φαίδωνα*» ὁ μαθητὴς του Πλάτων. Διαβάζοντας, ὅμως, τὶς πλατωνικὲς διαπιστώσεις γιὰ τὸ ἡθικὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀρχαίου Ἀθηναίου σοφοῦ ἀνακαλοῦμε στὴ μνήμη μας τὴν ποιότητα τοῦ πνεύματος τοῦ σύγχρονου φιλοσόφου μας, πού εἶχε ἓνα ἥσυχο τέλος.

*

Ἡ ἥσυχη αὐτὴ τελευταίη τοῦ βίου τοῦ δασκάλου μας εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνευθεῖ κατὰ πολλοὺς τρόπους: ὡς πρῶο δειλινὸ ὕστερα ἀπὸ μιὰ θυελλώδη μέρα· ὡς εὐχαριστήριος ὕμνος γιὰ ὅσα σεμνὰ «*ἔρρεξε*» «*μηδὲν παραβάς*» καὶ ὅσα «*δέοντι ἐτέλεσε*»⁷ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του ὁ Θεοδωρακόπουλος· ἢ ὡς ἐσωτερικὴ πλήρωση καὶ εὐδαιμονία γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν σκοπῶν του καὶ κυρίως γιὰ τὸ ἀρίφνητο πνευματικὸ βίος, τοὺς εὐχυμοὺς καρποὺς πού ἐσώρευσε πρὸς χάριν τοῦ ἔθνους του ὁ σοφὸς διδάχος τοῦ νέου ἐλληνισμοῦ.

Ποιὲς εἶναι, τώρα, οἱ ρίζες αὐτοῦ τοῦ πυκνόφυλλου δένδρου πού ἔρριξε τὴν εὐεργετικὴ του σκιὰ μέσα στὴν πνευματικὴ ξηρασία τοῦ καιροῦ μας καὶ πού θὰ στέγει ὀδηγητικὰ τὴν ἱστορικὴ μας πορεία;

Οἱ χρονικὲς ἀπαρχὲς αὐτῆς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας: ἡ 29 Φεβρουαρίου 1900· τότε γεννήθηκε ὁ Ι.Ν. Θεοδωρακόπουλος, ἡμέρα «*ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος*» — ὅπως τόσες φορὲς θὰ ψάλει ἀργότερα τοὺς στίχους τῶν αἰνῶν τῆς Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως ὁ εὐλαβὴς σπουδαστής, καὶ ὑπότροφος ἀπὸ τὸ 1915 — ὡς «*πρῶτος ἐπιτυχόν*» — τῆς

σελ. πού ἐπανεκδόθηκε τὸ 1976. Αὐτῆς τῆς πολὺ ἀξιόλογης μονογραφίας περίληψη εἶναι ἡ πραγματεία: «*Αἱ Θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου*», Ἀθῆναι 1928, 35 σελ. Πρβ. «*ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ*», Ἐπετηρ. τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, 10-11, ΑΘΗΝΑΙ 1980-81 ὅπου τὰ δημοσιεύματα τοῦ Ι.Ν.Θ.: 43 βιβλία καὶ 223 ἄρθρα καὶ ὁμιλίαι (σσ. 34-47, σύνταξη - ἐπιμέλεια Α.Γ.Μ.).

5. Πλωτίνου *Ἐννιάδες* 16.8,21 (περὶ τοῦ καλοῦ)· πρβ. καὶ Grig. Ph. Kostaras, *Der Begriff des Lebens bei Plotin*, Hamburg 1969, 147 σελίδες.

6. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Πλάτων στὸν «*Φαίδωνα*» (118a 13-15) ὀρνεῖ τὸ θάνατο τοῦ δασκάλου τοῦ Σωκράτη.

7. Οἱ Πυθαγόρειοι καθιέρωσαν ἓνα εἶδος αὐστηρῆς αὐτοκριτικῆς στὸ τέλος κάθε ἡμέρας: «*τί κακὸν (παράβασις) ἔκαμα; τί καλὸν ἔκαμα; ποῖον καθῆκον παρέλειψα;*» «*πῇ παρέβην; τί δ' ἔρρεξα; τί δὲ μοὶ δέον οὐκ ἐτέλεσθον;*» Στὰ «Χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου» ὅπου περιέχονται αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, δίδεται ἀκόμη ἡ συμβουλὴ πὺς δὲν πρέπει νὰ κοιμηθεῖ κανεὶς, ἂν δὲν ἐξετάσει τρεῖς φορὲς κάθε ἡμερήσιο ἔργο του. (Πρβ. τὸ λῆμμα ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ στὸ Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν «*Ἥλιος*», σσ. 183-193 καὶ ἐιδικότερα σ. 190: «*Τὰ χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου*», στ. 40-43, τόμος: ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ).

Ριζαρείου Σχολῆς⁸. Ποῦ γεννήθηκε ὁ φιλόσοφος; Στὸν Βασσαρά τῆς Σπάρτης, χωρὶς ποὺ κεῖται στὶς ὑπώρειες τοῦ Πάρνωνος μὲ τὸν ἐπιβλητικὸ ὄγκο καὶ τοὺς ἀνηφορικοὺς, τραχεῖς καὶ δύσβατους δρόμους. Σὲ τοῦτο τὸ πατρικὸ χῶμα ὀφείλει τὴν ψυχὴ του ὁ Θεοδωρακόπουλος. Ὁ Βασσαράς καὶ ὁ Πάρνων τοῦ ἔδωκαν τὴν ποικιλία τῶν ἀποχρώσεων τῆς θελκτικῆς φύσης καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ ἐλάτου, τὸν ἀνοιχτὸ μειδιῶντα ὀρίζοντα, τὸ ἐσωτερικὸ βάθος καὶ τὴ φωτεινὴ προοπτικὴ, ὅλα ὅσα ἐγίναν τοῦ πνεύματός του καὶ τῆς ὑπάρξεως οἱ πραγματικὲς ποιότητες⁹. Στοὺς γονεῖς του χρεωστεῖ καὶ τὴν ψυχὴ του καὶ τὴν ἀγωγή του: τὸ ἰσχυρὸ νάμα τῆς ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς, βαθύτατα ἀνθρωπιστικῆς ψυχῆς του, τὴν ἀπειρὴ καλωσύνη, τὸ ἀσίγαστο πάθος γιὰ μάθηση καὶ τὴν ἀνειρήνευτὴ ὁρμὴ τοῦ ἀγῶνα.

Ταῦτα πάντα ἦσαν τὰ θεμέλια. Ἐπάνω στὰ ὁποῖα θὰ οἰκοδομήσει τὸν καθαρὸ ναὸ τῆς προσωπικότητάς του, ὅπου «μόνη» — κατὰ τὸν μέγα ποιητὴ Ἀ. Κάλβο — «ἀμάργαρος, ὁλόγυμνος, αὐτάγγελτος»¹⁰ θὰ ἱεουργεῖ ἡ Ἀρετὴ πρακτικά, θρησκευτικά, αἰσθητικά, ἐπιστημονικά.

*

Μιὰ πλούσια ἐσωτερικὴ, πνευματικὴ προίκα, σπουδὲς πολὺχρονης καὶ μόχθος πολὺς ἦσαν τὰ ὑλικά μὲ τὰ ὁποῖα ἔχτισε αὐτὸν τὸν ναὸ ὁ Θεοδωρακόπουλος. Ὑστερα ἀπὸ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα στὴ Λακεδαίμονα, ἔκρουσε καὶ ἀνοίξε τὶς θύρες τῆς Ριζαρείου τὸ 1915, ὅπου βρῆκε δασκάλους ἱκανοὺς καὶ ἤρεμο κλίμα στοργικῆς περισυλλογῆς. Δὲν ἔχει ἴσως ἐκτιμηθεῖ στὰ πραγματικά της μέτρα ἡ ἀποφασιστικὰ διὰ βίου ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε στὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ σπουδαστῆ τῆς ἡ χριστιανικῆ παιδείας καὶ κατεύθυνση ἐκείνης τῆς Σχολῆς. Ὁ γλωσσικὸς του ποιητισμὸς, ὁ μεταφυσικὸς προσανατολισμὸς, ἡ θεϊκὴ συνείδηση τοῦ κόσμου, ὁ βαθὺς ψυχισμὸς, ἡ διαρκὴς ἐγρήγορση, ὁ γνήσιος προβληματισμὸς ἀνάγονται στὰ χρόνια ἐκεῖνα καὶ παρὰ τὸν κορεσμὸ ἐπιστρέφουν ἀργότερα στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο του. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ θεολογικοῦ κορεσμοῦ πρέπει νὰ ἦταν ἡ ἀπόφασίς του νὰ ταξιδεύσει στὴ Βιέννη, ὅπου ἀκολουθώντας καὶ τὴν ἐσωτερικὴ του κλίση θὰ σπουδάσει ἐπὶ τέσσαρα ἐξάμηνα (1920-22) φιλοσοφία, ἀνατομία, φυσιολογία καὶ

8. Λεπτομέρειες καὶ βαθύτατες διεισδύσεις στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλου θὰ εὑρεῖ ὁ μελετητὴς στὰ ἄρθρα τῶν Κων. Τσάτσου, Παν. Κανελλόπουλου, Εὐ. Μουτσόπουλου, Κων. Δεσποτόπουλου, Γ. Μπαμπινιώτη, Κων. Βουδούρη κ.ἄ. ποὺ δημοσιεύονται στὰ «ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΥΘΥΝΗΣ» 18· στὴ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, δημοσιεύθηκε στὶς 15 Μαρτίου 1981 τὸ δοκίμιο τοῦ ἔξοχου Ν. Λούρου μὲ τίτλο «Ὁ φίλος» στὴν Ἑβδομαθὶ τοῦ ΚΕΕΦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν «ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ» (τόμ. 10-11, Ἀθῆναι 1980-81): «συνάδελφοι, μαθητὲς καὶ οἱ φίλοι του ἀφιερώνουν» — ὅπως σημειώνει ὁ Ε.Π. Παπανοῦτσος προλογίζοντας τὸν διπλὸ αὐτὸ τόμο — στὴ μνήμη τοῦ Ἰ.Ν.Θ. τὶς μελέτες τους». Στὸν ἴδιο τόμο (σσ. 35-46) περιέχεται ἡ Ἑργογραφία τοῦ Ἰ.Ν.Θ. ποὺ μὲ τόση στοργὴ καὶ γνώση ἐπιμελήθηκε ὁ Λ.Γ. Μπενάκης. Σημαντικὲς ἐπίσης εἶναι οἱ ἐργασίες τοῦ τόμου «ΔΕΣΜΟΣ» ἀφιερωμένου στὸν Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλο γιὰ τὰ 75 χρόνια του (Ἀθῆναι, Φ.Σ. «Παρνασσός», Ἐπιστ. Διατριβαί, 1975, 554 σελίδες).

9. Ὁ Hans Saner στὸ ἔργο του: *Jaspers* (Ro Reinbek bei Hamburg 1970, σσ. 7 κ.ὑστ.) ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδώσει τὸ γόνιμο στοχασμὸ τοῦ Jaspers στὶς παιδικὲς καταβολὲς καὶ τὰ βιώματα. Ὅ,τι λέγει ὁ Γιάσπερς στὶς ἐπιστολὲς του (Brief 9, September 1957), ποὺ ὑπῆρξε δάσκαλος τοῦ Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλου τὴν Χαϊδελέβερη (ἀπὸ τὸ ἔτος 1922 κὶ ἔπειτα), ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνα μαθητὴ του: «Du kannst mein Leben nicht mit dem gewöhnlichen Masse messen» (: «Δὲν μπορεῖς νὰ ζυγίσῃς τὴ ζωὴ μου μὲ τὰ συνήθη μέτρα»).

10. Ἀνδρ. Κάλβου, *Ἡ λίρα*, στρ. β'.

φιλολογία. Ἡ διαμονή του στὴ Βιέννη, μέσα σὲ κύματα ἐξευγενισμοῦ ποὺ πάντοτε προκαλεῖ ἡ κορεσμένη ἀπὸ αἰσθητικὸ νόημα ἀτμόσφαιρα αὐτῆς τῆς πόλης, ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη στιγμή: στιγμή ἐσωτερικεύσεως, γνωριμίας μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ ἔτσι τελεσιδικίας ἀποφάσεως νὰ δοθεῖ χωρὶς ὁρους στὴ φιλοσοφία.

Ὅλοι ὅμως οἱ φιλοσοφικοὶ δρόμοι τότε ὀδηγοῦσαν στὶς ὄχθες τοῦ Neckar, στὴν Χαϊδελβέργη. Πρὸς τὰ ἐκεῖ, τὸ 1922, κατηύθυνε τὰ βήματά του ὁ Θεοδωρακόπουλος: στὴν «*Ἀγαπημένη του Χαϊδελβέργη*»¹¹. Καὶ βυθίστηκε στὸ κλίμα τοῦ στοχασμοῦ τῆς μεθυσμένος ἀπὸ ἐκείνη τὴν παλαιά, μεγάλη μεταφυσικὴ παράδοση ποὺ προκύπτει στὸ κοίταγμα κάθε σπιθαμῆς αὐτοῦ τοῦ ποτισμένου ἀπὸ φιλοσοφικὴ ἀνάταση ἐδάφους. Τὴν φιλοσοφικὴ παράδοση συνέχιζαν τότε διάσημοι διανοητὲς, κοντὰ στοὺς ὁποίους ἐμαθήτευσεν ὁ Θεοδωρακόπουλος: H. Rickert, K. Jaspers, A. Weber, F. Gundolf, E. Hoffmann, E. Gurtius κ.ἄ. Πνευματικὸς τοῦ ὁδηγὸς ὑπῆρξεν ὁ Kurt Wildhagen, ἓνας ἐξωπανεπιστημιακὸς εὐρυμαθὴς ποὺ μὲ διαθήκη του, ὅταν στὸ 1949 πέθανε, ἄφησε τὴ μεγάλη του βιβλιοθήκη στὸν Θεοδωρακόπουλο. Ὁ ὑπερήφανος ὅμως Σπαρτιάτης τὴν παραχώρησέ στὸ δῆμο τῆς Χαϊδελβέργης. Σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴ ζωὴ του ἐκεῖ ἦταν ἡ συνάντησή του μὲ τὸν Π. Κανελλόπουλο καὶ τὸν Κ. Τσάτσο. Ἡ βαθειὰ φιλία ποὺ ἀναπτύχθηκε ἀνάμεσα σὲ τούτα τὰ τρία πρῶτα πνευματικὰ μεγέθη τοῦ τόπου μας σημάδεψε τὴν ὅλη πορεία του, ἰδιαίτερα μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀθήνα, στὸ 1928.

Τὶς λαμπρὲς σπουδὲς του ἔστρεψε ἡ ἀναγόμευσή του σὲ διδάκτορα τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης, στὸ 1925. Δύο ἔτη ἀργότερα δημοσιεύεται ἡ διατριβὴ του «*Platons Dialektik des Seins*», Tübingen στὶς «*Χαϊδελβεργιανὲς πραγματεῖες Φιλοσοφίας καὶ Ἱστορίας Φιλοσοφίας*»¹². Στὸ 1928 ἐκδίδεται ἡ μονογραφία του γιὰ τὴν μεταφυσικὴ τοῦ Πλωτίνου «*Plotins Metaphysik des Seins*», Bühl-Baden. Τὸ ἴδιο ἔτος ἐπιστρέφει στὴν Ἀθήνα καὶ ἐκδίδει τρεῖς ἐργασίες: «*Θεωρία τοῦ λόγου ἢ Γνωσεολογία*», «*Αἱ ἀρχαὶ τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας*», «*Αἱ θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου*».

Στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ποὺ τὴν ἐλάμπρυναν ἐπίσης ἐπιστήμονες μὲ μεγάλο κύρος καὶ ὑψηλὸ ἥθος, δὲν ἔπνεε φιλόξενος ἄνεμος τότε. Οἱ Θ. Βορέας καὶ Κ. Λογοθέτης δὲν ἐνέκριναν τὴν ὑψηλότητα του (1928). Ἡ φιλοσοφικὴ διαμάχη ἦταν σκληρή, οἱ ἐκατέρωθεν ἔλεγχοι διεξοδικώτατοι, ἡ ἐπιχειρηματολογία ἀνοικτίρμων. Περιορίστηκε ὅμως σὲ ἐπίπεδα ἐπιστημονικὰ ἢ σύγκρουση ἐκείνη. Στὸ 1929 θὰ ἐκδώσει δύο ἀκόμη φιλοσοφικὲς μονογραφίες καὶ θὰ ἱδρύσει μαζί μὲ τοὺς Κων. Τσάτσο, Παν. Κανελλόπουλο καὶ Μ. Τσαμαδό, τὸ «Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν»¹³. Ὑψηλότης τῆς Φιλοσοφίας ἐκλέγεται στὸ 1930 στὸ πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ὁ δρόμος γιὰ ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία εἶχε ἀνοίξει. Ὁ εὐγενικὸς νέος ἀπὸ τὸν Βασσαρά, ὥριμος πλέον καὶ πεπαιδευμένος, μὲ σπάνια καὶ πλούσια πνευματικὴ δραστηριότητα «πατάει» μία-μία τὶς ψηλὲς κορυφὲς τοῦ Πάρνωνα τῆς ἐπιστημονικῆς, ἐπαγγελματικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς.

11. Εἶναι ὁ τίτλος ἐνὸς ἀπὸ τὰ τελευταῖα βιβλία τοῦ Ἰ.Ν.Θ. «*Ἀγαπημένη μου Χαϊδελβέργη*», Ἀθῆναι 1980, 318 σελ. Τὸ ἴδιο ἔτος ἐξέδωσε τὸ ΚΕΕΦ τὸν «*Θεαίτητο*» τοῦ Πλάτωνος μὲ Εἰσαγωγή, ἀρχαῖο καὶ νεοελληνικὸ κείμενο, ζ' +261 σελ. (στὴ Σειρὰ Α': Κείμενα).

12. Πυρήνας αὐτῆς τῆς διατριβῆς εἶναι μιὰ ἄλλη ἐργασία τοῦ Ἰ.Ν.Θ., «*Γύρω ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς*», δακτυλόγραφη, τὴν ὁποία βρῆκα καὶ μελέτησα, στὴν «Κρατικὴ Βιβλιοθήκη» τοῦ Ἀμβούργου, στὸ 1967.

13. Πολύτιμη εἶναι ἡ βοήθεια γιὰ τὴν συλλογὴ αὐτῶν τῶν στοιχείων ποὺ σύντομα ἀναγράφονται ἐδῶ, στὴ «Χρονογραφία» τῶν «ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ ΕΥΘΥΝΗΣ», 18 καὶ τὰ ἄρθρα τῶν φίλων του Κ. Τσάτσου, Παν. Κανελλοπούλου καὶ Ν. Λούρου ποὺ ἐμνημόνευσα ἤδη (βλ. σημ. 4 καὶ 8).

Τακτικός καθηγητής της Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης (1930)· τακτικός καθηγητής της Συστηματικής Φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (1939)· καθηγητής στην Πάντειο Α.Σ.Π.Ε. (1950)· επισκέπτης καθηγητής για διαλέξεις σέ ἀμερικανικά Πανεπιστήμια (1954)· ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου (1955)· μέλος τοῦ «Goethe Stift» καί επισκέπτης για διαλέξεις σέ γερμανικά πανεπιστήμια (1958)· τακτικό μέλος, ἀκαδημαϊκός (1960)· πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1963)· ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ohio τῶν Η.Π.Α. (1964)· πρόεδρος τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τοῦ νέου Πανεπιστημίου τῶν Πατρῶν (1965)· Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1966, 1971 καὶ τὸ 1976 ὡς τὸ θάνατό του)· μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν» (1966-1968 καὶ 1974-1978)· πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διὰ τὸ 1967-68 χωρὶς νὰ ἀσκήσει τὰ καθήκοντά του, γιατί ἀπεχώρησε μετὰ τὴν Συντακτικὴ Πράξη τῆς Δικτατορίας, ἡ ὁποία ὀριζε ὅχι τὸ 70 ἀλλὰ τὸ 67 ὡς ἔτος ἐξόδου ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσίαν· μέλος τοῦ «Διεθνoῦς Ἰνστιτοῦτου Φιλοσοφίας», τῆς «Ἀμερικανικῆς Ἑταιρείας Μεταφυσικῆς» καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς «Ὁμοσπονδίας Φιλοσοφικῶν Ἑταιρειῶν» (1968)· πρόεδρος τοῦ Φ.Σ. «Παρνασσός», καὶ ὡς ἐπισκέπτης καθηγητῆς διδάσκει τὰ κύρια προβλήματα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας στὴν Χαϊδελβέργη (1969)· μέλος τῆς Διοικήσεως τῆς «Διεθνoῦς Ἑταιρείας Μεσαιωνικῆς Φιλοσοφίας», ποὺ ἐδρεύει στὸ Βέλγιο (1972)· μέλος Ἀντεπιστέλλον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (τῆς Χαϊδελβέργης), Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ Παλέρμο (1973)· πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου (1974)· πρόεδρος τῆς «Ἑλληνικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας» (1975)· στὴν Μαγούλα τῆς Σπάρτης, ἔδρα τῆς «Ἐλευθέρας Σχολῆς Φιλοσοφίας ὁ Πλήθων» (1976), τὴν ὁποία εἶχεν ἐγκαινιάσει στὸ 1975, ὁργανώνει τὸ Β' Συμπόσιο Φιλοσοφίας τῆς FISP (στὴ Σχολὴ του πλέον αὐτὴ θὰ ὁργανώσει πολλὰ συνέδρια καὶ ὁκτὼ περιόδους μαθημάτων φιλοσοφίας)· ἐγκαινιάζει ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κληροδοτήματος Δ. Κυριαζῆ τὴν «Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη» (1981). Εἶχεν ἤδη διατελέσει ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων (1945 καὶ 1966)¹⁴. Οὕτε οἱ διαλέξεις καὶ οἱ κοινωνικὲς ὑποχρεώσεις, οὕτε τραγικὰ συμβάντα καὶ οἱ ὑψηλὲς ἀπαιτήσεις τῆς θέσης του μπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν τὸ διδακτικὸ καὶ τὸ συγγραφικὸ¹⁵ ἔργο αὐτοῦ τοῦ ἡφαιστειώδους ἀνθρώπου.

Τὶς ὥρες διδασκαλίας του στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν — θυμᾶμαι μὲ συγκίνηση ἀκόμη¹⁶ — ἡ τίς ὁμιλίες του πρὸς τὸ εὐρύτερο κοινὸ μετουσίωνε ἡ σοφία καὶ ἡ ἀσύγκριτη διδακτικὴ τέχνη τοῦ Θεοδωρακόπουλου σὲ στιγμὲς μυσταγωγίας καὶ λειτουργίας θείας, κατὰ τίς ὁποῖες κοινωνοῦσε τὸ ἀκροατήριό του μετὰ τὸ γλυκὺ νάμα τοῦ πνεύματός του. Ὁ φιλόσοφος μετὰ τὸν σαφὴ καὶ συγχρόνως βαθύ, μετὰ τὸν πυκνὸ κι ὡστόσο λαγαρὸ λόγο του

14. 43 βιβλία καὶ 223 ἄρθρα καὶ ὁμιλίες ἀποτελοῦν τὸ ἔργο του.

15. Τὰ μαθήματα τοῦ Θεοδωρακόπουλου στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητὲς τοῦ ὅτι εἶχαν μεγάλῃ ἀκροαματικότητά. Τόση ἦταν ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν δάσκαλο, ὥστε πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἔφερναν καὶ φωτογραφίες του μαζί τους. Τὸ ἔτος 1957 μᾶς διδάξε «Φίλοιστ» τοῦ Γκαίτε. Φωτογραφικὰ στιγμιότυπα κρατῶ ἀκόμη ἀπὸ ἐκείνη τὴν διδασκαλία, ἔστω κι ἂν ὁ δάσκαλος σὲ κρίσιμες ὥρες μου, ὅταν ἦρθε ἡ δική μου σειρά νὰ κρούσω ὡς υποψήφιος τίς θύρες τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ νὰ ἀρχίσω τὴν ἀκαδημαϊκὴ μου σταδιοδρομία, δὲν μοῦ παριστάθηκε... Δὲν ξέρω ἀκόμη ἂν μία — κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως 15 χρόνια τῆς ζωῆς του — λείχουσα καμαρίλλα ποὺ ἀσφυκτικὰ τὸν περιέβαλλε, εἶχε κάποια ἀνάμειξη. Καμμία πικρία καὶ πρὸ παντὸς καμμία κακία πρὸς ὅλους, ἀφοῦ ὁ χρόνος «ἄγει πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν». Ἄς ὑπογραμμισθεῖ — τέλος — τοῦτο, ὡς δεῖγμα τοῦ ἥθους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν καιρῶν, ὅτι καὶ ἄλλων καθηγητῶν μας — μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ζοῦν ἀκόμη — διατηροῦμε τίς φωτογραφίες των, καθὼς ἀπὸ τῆς ἔδρας παρέδιδαν μάθημα μαζί βέβαια μετὰ τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ τὸν θαυμασμό μας.

γίνονταν ὁ δάσκαλος, ὁ κατ' ἐξοχὴν Δάσκαλος ποὺ ἤξερε νὰ μεταδίδει μεθοδικὰ γνώσεις, νὰ ἀποκαλύπτει τὰ μυστικά τῆς ἐπιστήμης, νὰ εἰσάγει στὰ κρησφύγετα τῶν φιλοσοφικῶν ἐννοιῶν καὶ ὄρων, νὰ κατηγεῖ, νὰ μυεῖ καὶ νὰ αἰχμαλωτίζει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φοιτητῶν του: ἡ διαλεκτικὴ στὴν ἡμερήσια διάταξη, ὁ διάλογος.

Ἔτσι ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι «...κρύα κι ἄψυχη παράδοση καὶ παραλαβὴ γνώσεων... Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὄριμου συνομιλητῆ γονιμοποιεῖ τὴν ψυχὴ τοῦ ἔφηβου, ποὺ, καθὼς βλέπει τὴ γνώση ν' ἀνεβαίνει ὁδόδροσιν κι ὠριοστάλαχτη ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ σου, σκιρτάει ἀπὸ θάυμασμα»¹⁶. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ μαιευτικοῦ, ἀπορητικοῦ, ἀντιρρητικοῦ καὶ ἐλεγκτικοῦ τοῦ λόγου ὁ Θεοδωρακόπουλος πυρπολοῦσε τίς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του καὶ τοὺς ἐβεβαίωνε γιὰ τὸ πόσον ἀπαραίτητη ἦταν ἡ φιλοσοφία γιὰ τὴ γνήσια μόρφωση καὶ τὴν κατάφαση τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ τὴ σύλληψη τοῦ βαθύτερου νοήματός της.

Αὐτὸς ὁ λόγος γεννοῦσε ἀπορία καὶ πάθος ἐξόδου ἀπὸ τὴν ἀπορία· προβληματισμὸ καὶ ἔρωτα ἀναζητήσεως καὶ δια-λύσεως αὐτοῦ τοῦ προβληματισμοῦ· μεταφυσικὴ πείνα καὶ δρόμους χορτασμοῦ αὐτῆς τῆς πείνας· ἀχόρταγη περιέργεια γιὰ τὸ «μέγιστο μάθημα» καὶ τρόπους πορείας πρὸς αὐτό· ἔνταση καὶ κάθαρση, σκότος καὶ φῶς, ἀγωνία καὶ λύτρωση.

Μεθυστικὴ καὶ μαζί ἀφυπνιστικὴ ἦταν ἡ κατακάθαρη λαλιά τοῦ δασκάλου ὅταν δίδασκε. Καὶ — γιὰ νὰ θυμηθοῦμε ὅσα ὁ Πορφύριος γιὰ τὸ δάσκαλό του Πλωτῖνο σημειώνει — τότε ἓνα ἴλαρὸ φῶς διαχεόταν στὸ πρόσωπό του, ποὺ ἄφηνε τὴν ἐσωτερικὴ του ὠραιότητα νὰ φανεῖ καὶ τὴν ἐράσμια ἀνθρώπινη πραότητα νὰ διαλάμπει¹⁷. Χωρὶς ποτὲ νὰ χαλαρώνει τὸ ψυχικὸ του ὄμμα καὶ χωρὶς ἡ «πρὸς ἑαυτὸν προσοχή»¹⁸ νὰ ἀτροφεῖ. Ἡ σχεδὸν ἀπλησίαστη τούτη διδακτικὴ ἐπιτυχία δὲν ὀφειλόταν μόνο στὸ ὅτι ὁ δάσκαλος κατεῖχε πλήρως τὸ ἀντικείμενό του, ἀλλὰ κυρίως στὸ ὅτι ὁ ἐπιστήμων Θεοδωρακόπουλος τὸ ζοῦσε φιλοσοφικά.

Ἡ φιλοσοφικὴ βιοτεία, τὸ φιλοσοφικῶς τοῦτο ζῆν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μετέτρεπε σὲ λόγο προφορικὸ καὶ τὸν λόγο τῶν ἐπιστημονικῶν του συγγραμμάτων: συνέχεια καὶ ἄλλη μορφή τοῦ προφορικοῦ τοῦ λόγου εἶναι τὸ ὀγκῶδες ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ συγγραφικὸ τοῦ ἔργου.

*

Προσεγγίζουμε ἔτσι τὴν ἐξωτερικὴ μορφή αὐτοῦ τοῦ πολυσήμαντου ἔργου, τὴν γλῶσσα, τὴ δομὴ, τὸν τρόπο γραφῆς τοῦ φιλοσόφου. Ἐδῶ ἡ διαλεκτικὴ γίνεται πράξη: ἀνθεκτικὴ γέφυρα εὐχάριστης ἐπικοινωνίας καὶ συγχρόνως μιὰ ζεστή, ποιητικὴ, ἐλκυστικὴ καὶ βαθεῖα συνάντηση πνευμάτων. Ἡ γλῶσσα, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἡμιπετὴς του στοχασμός, εἶναι ἐπίσης μιὰ πνευματικὴ λειτουργία, μιὰ δύναμη μορφοποιούσα τὸν κόσμον· σημασιολογοῦσα τὰ ὄντα· συντάσσουσα τὰ ἀντικείμενα· ἐρμηνεύουσα τὸ εἶναι.

Ἡ προφορικὴ τοῦ γλῶσσα καὶ ἡ προφορικότητα τῶν γραπτῶν του κειμένων, μὲ μιὰ

16. Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, Ἀθῆναι 1970^s, σ. 133.

17. Πρβ. Πορφυρίου, *Περὶ τοῦ Πλωτίνου βίου καὶ τῆς τάξεως τῶν βιβλίων αὐτοῦ*, 13, 5-9: «ὅν δ' ἐν τῷ λέγειν ἡ ἐνδείξις τοῦ νοῦ ἀχρὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὸ φῶς ἐπιλάμποντος· ἐράσμιος μὲν ὀφθῆναι, καλλίων δὲ τότε μάλιστα ὁρόμενος· καὶ λεπτὸς τις ἰδρὼς ἐπέβη καὶ ἡ πρῶτης δέλαμπε καὶ τὸ προσκήνιον πρὸς τὰς ἐρωτήσεις ἐδείκνυτο καὶ τὸ ἔντονον» (βλ. *Plotinus Schriften*, τόμ. Vc: Παράρτημα, Porphyrios, F. Meiner, Hamburg, 1958).

18. Ὁ παρ.: «καὶ τὴν γε πρὸς ἑαυτὸν προσοχὴν οὐκ ἂν ποτὲ ἐχάλασεν ἢ μόνον ἐν τοῖς ὕπνοις, ὃν ἀπέκρουεν ἢ τε τῆς τροφῆς ἀλιγότης – οὐδὲ γὰρ ἄρτον πολλὰκις ἂν ἤματό – καὶ ἡ πρὸς τὸν νοῦν αὐτοῦ διαρκὴς ἐπιστροφή», 8,20-24. Ὁ Πορφύριος ὑπογραμμίζει ἐπίσης τὴν ἐκπληκτικὴ διδακτικὴ ἰκανότητα τοῦ Πλωτίνου ποὺ ἔκρινε τοὺς μαθητὲς θαυμαστὰς καὶ ὁπαδοὺς τοῦ δασκάλου του καὶ τοὺς πολλοὺς ἀκροατὰς ζηλωτὰς τῆς φιλοσοφίας (βλ. 7,1-51 καὶ 9,1-18).

λέξη: ἡ γλῶσσα τοῦ Θεοδωρακόπουλου δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ τεχνικὴ ἐκφράσεως οὔτε μόνο τὸ ἔνδυμα τῆς φιλοσοφικῆς του σκέψης, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ φιλοσοφικὴ του σκέψη. Ἡ ὁποία κατακτᾷ γλωσσικῶς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν μετουσιώνει σὲ πειθαρχημένο σύστημα ἐννοιῶν. Ἡ γλῶσσα εἶναι «κομμάτι» τοῦ συνειδέναι, προέκταση τοῦ συνειδέναι. Ὅταν τοῦτο τὸ συνειδέναι εἶναι διφυγές, ἡ γλῶσσα γίνεται κρυστάλλινη, ἀθόλωτη, ρέουσα, ζῶσα, γλαφυρὴ καὶ ἱκανὴ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς πιὸ αὐστηρὲς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου¹⁹.

Μὲ τὴν ἔξοχη τούτῃ γλῶσσα οἰκοδομεῖ τὸ φιλοσοφικὸ του σύστημα. Θεμέλιο αὐτοῦ τοῦ συστήματος εἶναι ἡ ὄντολογία ἢ μεταφυσικὴ. Τὰ δύο, γνήσια ἐπιστημονικά, ἔργα του στὴ Χαϊδελβέργη: «Πλάτωνος διαλεκτικὴ τοῦ εἶναι» (*Platons Dialektik des Seins*), Tübingen 1927, 96 σελ. καὶ «Πλωτίνου μεταφυσικὴ τοῦ εἶναι» (*Plotins Metaphysik des Seins*) Buhl-Baden 1928, 189 σελ. εἶναι καθοριστικὰ τῆς ὅλης πορείας του. Ἀφετηρία τῆς ἥταν ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία, κορύφωσή της ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τέρμα της ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία. Ἀξονικὸ σημεῖο τοῦ φιλοσοφικοῦ του στοχασμοῦ ὁ Πλάτων καὶ θέμα τῆς ζωῆς του τὸ ὄντως ὄν, τὸ εἶναι. Τοῦτο τὸ εἶναι πολιορκεῖ λογικά, ἀξιολογικά, αἰσθητικά ὁ Θεοδωρακόπουλος καὶ ἀγωνίζεται νὰ τὸ ἐκπορθήσει. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος τοῦ ὄντος.

Ἔτσι ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως, ἡ φιλοσοφικὴ ἀνθρωπολογία, ἡ ψυχολογία, ἡ λογικὴ, ἡ γνωσιολογία, ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας, ἡ μεταφυσικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας — κλάδοι ποὺ ἀναλύονται στὸ τετράτομο, πολυσέλιδο ἔργο του: «Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία» — φωτίζουν διάφορες ὅψεις τῆς πολὺπλευρης πραγματικότητας, δηλ. τοὺς τρόπους φανερώσεως τοῦ εἶναι. Ἡ ποιητικὴ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου συλλαμβάνει μὲ τὶς εὐαίσθητες κεραίες της τὴν ἁρμονία καὶ τὸν ἀπαλὸ δονισμό τοῦ ὄντος καὶ προσπαθεῖ, ὅσο εἶναι δυνατόν, νὰ τὸν ἀποδώσει ὡς ἔνταση μεταξὺ «πέρατος καὶ ἀπείρου», «θνητοῦ καὶ ἀθανάτου». Ἡνίοχος εἶναι πάντοτε ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ὅταν μάλιστα ἔχει συνείδηση τῶν ὁρίων του, ὅτι δηλ. περιπατεῖ ἐπάνω στοὺς τόπους τοῦ εἶναι, ποὺ εἶναι ἄξενοι, ἀπόκρημνοι καὶ σκοτεινοί.

Ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ εἶναι, τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ πρῶτου, ἐκπορεύονται κατὰ τὸν αἰώνιο νόμο τῆς ἀφθονίας οἱ ἄλλες ὑποστάσεις: νοῦς, ψυχὴ, ὕλη. Ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς ὕλης προκύπτουν οἱ ἐννοιες. Πρόοδος, ἐπιστροφή καὶ ἀναγωγή εἶναι τὰ στάδια ὁλοκληρώσεως αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν. Ἡ πλωτινικὴ μεταφυσικὴ συμπληρώνει τὴν πλατωνικὴ διαλεκτικὴ τοῦ εἶναι. Οἱ δύο αὐτὲς διατριβὲς εἶναι ὑποδείγματα ἔρευνας.

Ἀσφαλῶς ὁ Θεοδωρακόπουλος δέχθηκε ἰσχυρὴ τὴν ἐπίδραση τοῦ νεοκαντιανισμοῦ ποὺ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν σπουδῶν στὴν Χαϊδελβέργη μεσουρανοῦσε· ὅπως καὶ κανένα ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ ρεύματα δὲν τοῦ ἦταν ξένο. Ἡ σὲ βάθος μάλιστα γνωριμία του μὲ αὐτὰ συνέβαλε στὴν ὥριμάση του. Ἀδιαφιλονίκητη εἶναι ἡ ἐπίδραση τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Ἐγγέλου ἐπάνω στὶς φιλοσοφικὲς θέσεις τοῦ Θεοδωρακόπουλου.

19. «Ἐπιδοὺ καὶ ὅταν γράφει, διδάσκει, γι' αὐτὸ τὰ κείμενά του δὲν ἔχουν τὸ ὕψος γραπτῶ ἀλλὰ προφορικῶ λόγον. Δὲν γράφει, μιλάει πρὸς τὸν ἀναγνώστη», τονίζει εὐστοχα ὁ Κ. Τσάτσος (Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλος, «Φιλοσοφία» 10-11, 1980-81, σ. 14). Πρβ. Γ. Μπαμπινιώτη, Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα στὸν φιλοσοφικὸ λόγο τοῦ Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, Ἀναφορὰ στὸν Ἰ. Ν. Θ., «Τετράδια Εὐθύνης» 18, Ἀθῆναι 1983, σσ. 32-43· Μ. Εὐαγγελينوῦ - Σαντοριανοῦ, Μορφολογικὴ καὶ σημαντικὴ διαστρωμάτωση τῆς γλώσσας τοῦ Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, «Δεσμός» 1975, σσ. 163-191· Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφῆλλη, Ἡ γλωσσικὴ προσφορά τοῦ Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλου στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ. Δοκιμὴ γιὰ μιὰ πρώτη συνθετικὴ θεώρηση τοῦ ὕψους του, «Δεσμός» 1975, σσ. 157-162· Ἀ. Κελεσιδοῦ-Γαλανοῦ, Τὸ πρόβλημα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας στὸν Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλο, Παρνασσός 24, σσ. 235 κ.ῶστ.

Στό σύνθημα, ἐν τούτοις, τοῦ Otto Liebmann: «πίσω στὸν Κάντ» ὁ Θεοδωρακόπουλος ἔθεσε ὡς ἄθλημα καὶ στόχο — ἀνάμεσα στὰ ἄλλα — τὴν ἐπιστροφή στὴν ἀρχαιότητα: «Τρία πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἀθλοθετήματα τῆς ζωῆς μας, ἡ πορεία πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, ἡ πορεία πρὸς τὸν ἔξω κόσμο, καὶ τὸ μεγαλύτερο καὶ ἐπιπρότερο, ἀλλὰ καὶ γονιμώτερο, εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὸν ἑαυτό μας»²⁵.

Ὁ δάσκαλος ὡς πραγματικὸς ἀθλητὴς τοῦ πνεύματος πραγματώσε καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς στόχους: ἀφομοίωσε ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ ρεύματα τοῦ καιροῦ του· τὰ ἔφερε στὰ ἀρχαιοελληνικὰ μέτρα στοχασμοῦ μὲ προεξάρχοντα τὸν Πλάτωνα· ἠύρνε τις ἑσωτερικὲς διαστάσεις του, δηλ. τοὺς πνευματικὸς ὀρίζοντες τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ· λειτούργησε ὡς ἡ ἱστορικὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους του· ἐνοφθάλμισε τις οἰκουμενικὲς ἀξίες τῆς πλατωνικῆς καὶ ἀριστοτελικῆς διανοήσεως στὸ πνεῦμα τῶν συγχρόνων του· ἔδειξε τὴν ἐλευθερίαν ὡς τὸ μέγιστο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατόρθωμα τῆς βουλήσεώς του καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ἔργο της ὡς δημιουργία τῆς ἐλευθέρας συνειδήσεώς του²¹· ὑπογράμμισε τὴν σπουδαιότητα τῆς παραδόσεως ὡς ἀνεξάντλητης πηγῆς δημιουργίας· ἀνέλυσε τὴν ἱστορικὴ μοῖραν τοῦ ἑλληνισμοῦ ποὺ κλῶθει μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ πολυδιάστατο νόημα τῆς ἐλευθερίας του· ἀφόρισε ὡς ἐγκληματικὴ γιὰ τὸ λαὸ μας τὴν τάση ν' ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴν μας κληρονομίαν· τόνισε τὴν πνευματικὴν χρεὶαν τῆς σύγχρονης ἐποχῆς καὶ τὴν ἀναγκαιότητα νὰ ἐντρυφήσῃ μέσα στὰ κλασσικὰ κείμενα, τοὺς «πανάριους αὐτοὺς καρποὺς μεγαλόπνοης ζωῆς»²² μὲ τὴν ἀπίθανν ἐλκυστικὴ καὶ μορφωτικὴ δύναμιν, ἀφοῦ τὰ μεταστοιχειώσῃ κατὰ τὴν πραγματικότητα καὶ τις ἀπαιτήσεις τῶν καινούργιων καιρῶν· φανέρωσε τὴ γόνιμν σχέση τοῦ παρόντος μὲ τὸ παρελθὸν καὶ ὅρισε τὴ φιλοσοφικὴ παιδείαν ὡς ὕψιστον ἀγαθὸν γιὰ τὸν πολὺπαθον ἀνθρώπον τοῦ σήμερα.

Τὸ φιλοσοφικόν, ὅμως, ἔργο τοῦ Λακεδαιμόνιου φιλοσόφου εἶναι πολυδύναμον καὶ πολὺπλευρον, πολὺφωνον καὶ βαθὺ μὲ κοινωνικὲς, πολιτικὲς, θρησκευτικὲς, ἠθικὲς, ἱστορικὲς προεκτάσεις τέτοιες, ποὺ ἐδῶ μόλις ἐπιτρέπει τὸν σύντομον αὐτὸν προβληματισμό. Νὰ μελετησε²³ ἀργὰ καὶ προσεκτικὰ, ιδίως ἡ νέα γενιὰ, αὐτὸ τὸ ἔργο, ἰδοὺ τὸ χρέος μας. Γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὸ λίβαν τῶν πνευμάτων - ἀερικῶν ποὺ πᾶνε νὰ κατακλύσουν τὸ πνεῦμα της καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὴν ψυχὴ της· γιὰ νὰ φυσήξῃ ὁ ἄνεμος τῆς συναλληλίας· γιὰ νὰ γευθοῦν κάτι ἀπὸ τὸν ἀκήρατον κόσμον τῆς ιδέας.

*

Ἡ ιδέα εἶναι — σύμφωνα μὲ τὴν πλατωνικὴ ἀντίληψιν — τὸ ὄντως ὄν καὶ ἀξίζει νὰ ὀνομάζουμε φιλοσόφους μόνο «τοὺς αὐτὸν ἄρα ἕκαστον τὸ ὄν ἀσπαζομένους»²⁴· ἀνθρώπους ποὺ μέλλουν «τοῦ ὄντος ἰκανῶς τε καὶ τελῶς ψυχῇ μεταλήψεσθαι»²⁵, «ἀληθῶς πρὸς τοῖς οὐσι τὴν διάνοιαν ἔχοντας»²⁶· ἡγήτορες ποὺ «ἀφοῦ πάρουν τὴν πόλιν, σὰν ἓνα πῖνακα, καὶ τὰ ἥθη τῶν

20. Ἰ.Ν. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, Ἀθήναι 1970*, σ. 11-12.

21. Ἰ.Ν.Θ., *Μαθήματα φιλοσοφίας· τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ*, Ἀθήναι 1963, σσ. 48 κ.ὑστ. καὶ σελ. 64.

22. Ὅπ. παρ. σ. 173.

23. Πολὺ ἀποδοτικώτερη θὰ ἦταν ἡ μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ Ἰ.Ν. Θ. καὶ πολὺ βεβαιότερη ἡ ἐρμηνεία του καὶ δικαιότερη ἡ ἀξιολόγησί του, ἐὰν κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἐπιστήμης παρέπεμπε στὶς πηγὰς ἢ καὶ στὴ δευτερεύουσα βιβλιογραφία. Ὡς φοιτητὴς ἀκόμῃ εἶχα ἐρωτήσῃ τὸ διδάσκαλον, τί φρονεῖ ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ ἀπάντησί του ἦταν «ὅσοι παρρησίμων εἶναι ὑπάλληλοι τοῦ πνεύματος».

24. Πλάτ., *Πολιτεία* 480 a11-12.

25. Ὅπ. παρ. 486c 2-3.

26. Ὅπ. παρ. 500c 8-9.

ἀνθρώπων, πρῶτα-πρῶτα θὰ τὴν κάνουν νὰ δατράφει ἀπὸ καθαριότητα»²⁷ καὶ ἔτσι «σωτῆρες ἐνέσονται τῆς πολιτείας»²⁸· πεπαιδευμένους ποὺ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν πόλεων θὰ θέσουν τέρμα στὰ δεινὰ του²⁹ — αὐτοὶ ἀξίζει πράγματι νὰ ἀποκαλοῦνται φιλόσοφοι, λέγει ὁ Πλάτων...

Ποιές εἶναι, τώρα, οἱ ἀρετὲς τοῦ φιλοσόφου; Ὁ φιλόσοφος εἶναι φύση «φιλόμουση καὶ φιλόκαλη»³⁰ καὶ «φιλόπολις»³¹, «μνήμων, εὐμαθής, μεγαλοπρεπής, εὐχαρὶς, φίλος τε καὶ συγγενὴς ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης»³².

Εἴκοσι πέντε περίπου αἰῶνες πρὶν ὁ ἀθάνατος ἀθηναῖος φιλόσοφος, ὁ Πλάτων, ἔκαμε τὴν προσωπογραφία τοῦ μαθητοῦ του: τοῦ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλου, τοῦ Σπαρτιάτη στοχαστῆ, δηλ. τὴν προσωπογραφία κάθε ἀληθινοῦ διανοητῆ, Φιλοσόφου καὶ Ἀνθρώπου.

27. "Οπ. παρ. 501α 2-3. «λαβόντες(...) ὥσπερ πίνακα πόλιν τε καὶ ἡθὴ ἀνθρώπων, πρῶτον μὲν καθαρὸν ποιήσαντες αὐτὸν».

28. "Οπ. παρ. 502d 1-2.

29. "Οπ. παρ. 473c 11-d1-i: «ἐὰν μὴ(...) ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς(...) φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς(...), οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα(...) ταῖς πόλεσιν».

30. "Οπ. παρ. 486d4.

31. "Οπ. παρ. 503a1.

32. "Οπ. παρ. 487α 4-5.

ΤΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἕλεγχος γιὰ τὸν πατέρα

Πατέρα,
ἀπ' τὴ στιγμὴ π' ἀρχάγγελος,
ἀδελφός σου κι αὐτός,
ὅπως κι ἄλλοι ἀντρεωμένοι
ἀπ' τοὺς πύργους τῆς Ἀλωνίσταινας,
ἦρθε,
ὀλόχρυσος ἠνίοχος
στὴν ἀστραπή τοῦ ἔαρος
καὶ σὲ πλημύρισε θυμίαμα,
καθὼς δραπετεύες μειλίχιος
στὰ θλιμμένα φτερά του,
φυσοῦν τυραννικά κι ἀκατάπανστα
στὴ βασανισμένη μου μνήμη
οἱ ἄνεμοι τῶν ἐποχῶν
τῆς νιότης σου καὶ τῆς δικῆς μου,
τῆς πιὸ μικρῆς καὶ τρυφερῆς μου νιότης,
μαζί τους στροβιλίζονται στὰ σύννεφα τὰ μάτια
τ' ἀγαλμάτινα κι ἡ σιωπὴ τῆς μητέρας
κι ἀλόγων ποδοβολητὰ
θρηνοῦνε στὰ πλακόστρωτα
καὶ τραγουδάει μέσα μου
μαυροντυμένη κι ὀλομόναχη
ἡ χαίτη τοῦ τσάμικου καῦμοῦ σου.

INA SEIDEL

Ἀδιαφορία

Δὲν τὰ γνωρίζουμε τὰ δέντρα ὅσο θάπρεπε,
τὰ δέντρα αὐτά, πὺν ἀντίκρυ στὸ παράθυρό μας
σειοῦν τὰ κλαδιά τους καὶ θροῖζουν.
Καὶ τὰ ὄνειρά μας σπάνια φιλοτεχνοῦν φωλιές καὶ κρύπτες
ἀνάμεσα στὰ φύλλα τους,
ὥστε νὰ κρυφακοῦν τὶς αὔρες καὶ τῶν ἀνέμων τὶς πνοές.
Τὰ νέφη τὰ ἀργυρὰ
γυρίζουν πολυπλόκητα στῶν οὐρανῶν τὰ πλάτη,
δίχως νὰ τὰ προσβλέπουμε μὲ ἀγάπη,
ὥστε νὰ ἀνακουφίζουν τὴν ψυχὴ μας!

Πολλὰ εἶναι τὰ θαύματα
πὺν τὰ ἔχουμε πλέον λησμονήσει.
Αὐτὰ τὰ θαύματα πὺν σὲ καιροὺς ἀλλοτινοῦς
ἀνάπαυσαν καὶ πράυναν τὴν ψυχὴ μας!

Μετάφραση ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ

* Ἡ Ina Seidel, Γερμανίδα μυθιστοριογράφος καὶ ποιήτρια, γεννήθηκε τὸ 1885. Μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς περίφημα τὰ μυθιστορήματά της: Wunsch Kind (1930) καὶ Lennaker (1948). Τὰ ποιήματά της ἐκδόθηκαν ὑπὸ τὸν τίτλο: «Gesammelte Gedichte» ("Ἀπαντα τὰ ποιήματα) ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Verlags – Anstalt, Stuttgart.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Στερνὸ τραγούδι

Τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς τὸ τελευταῖο
σὲ παλιὰ Πλακιώτικη ταβέρνα
θέλω νὰ τ' ἀκούσουμε μαζὶ
τώρα, πὺν κοπᾶσανε οἱ μπόρες
νὰ χαροῦμε, νὰ μᾶς ποῦνε: «πίνε, κέρνα»
κι' ἄς χτυπᾶνε ξημερώματα οἱ ὥρες!

Τῆς ζωῆς μας ν' ἀκουστῇ μέσ' στὴν ταβέρνα,
μέρα σχόλη ἐπιθυμῶ καὶ τὸ «Φινάλε»
μὲ παρέα τὴν ἀξέχαστη «λατέρνα»,
μὲ τὸν πόθο τοῦ ξενύχτη, μὲ ρετσίνα,
τὰ παλιὰ μας μὲ τὴ θύμηση νὰ βροῦμε,
καὶ ἄς ἦτανε πικρά τὰ χρόνια κεῖνα.

Τὸ τραγούδι μας τὸ τελευταῖο
νὰ τ' ἀκούσουμε γλαρόφωτα, καλὴ μου,
μιὰ καὶ γέρνει τὸ ἀστέρι μας μοιραῖο,
στὴν παλιὰ τὴ χαμηλόσκεπη ταβέρνα
νὰ προλάβουμε κι' οἱ δυὸ μας πάλι
τὸ στερνὸ μας νὰ φωνάξουμε τὸ κέρνα!

ΣΠΥΡΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

Ἡ μεγάλη νύχτα τῶν ἑκατὸ πενήντα χρόνων...

ΕΝΔΟΣΙΜΟΝ:

Γιάννη Μ. Καλιόρη: «Παρεμβάσεις II – Γλωσσικά», Ἀθήνα 1986.

Γλῶσσα εἶναι ὁ ἐναρθρωμένος κατὰ **τακτὴν** διαδοχὴ καὶ συμπορορὰν **ἀναγνω-
ριζομένων** φθόγγων, συγκροτούντων ἀρχικὲς ἀναγνωρισμένες ἢ **ὄχι** ἐνότητες,
προσδιορισμὸς ἀντικειμένων, ιδιοτήτων, ἐνεργειῶν, κ.λπ., συμπεριλαμβανομέ-
νων ὅλων τῶν δεδομένων εἰς ἐξεικόνισί του.

(Ἡ ἐθνικὴ μας γλῶσσα, σελ. 264, Ἀθήνα 1972).

Δὲν μᾶς χρειάζεται ἡ γλῶσσα τῆς μάνας, τοῦ πατέρα ἢ τοῦ κουμπάρου μου.
Ἄρτια μᾶς χρειάζεται. Καὶ **προσιτή**.

(Θεώρησις κριτικὴ, σελ. 88, Ἀθήνα 1970).

Ἄρτια γλῶσσα εἶναι ὁ γραπτὸς καὶ προφορικὸς λόγος ὁ καθιστῶν (ΤΩΡΑ, κ.
Φόρη, ὄχι, πρὸς Θεοῦ, σὲ ἑκατὸν πενήντα χρόνια!) εὐχερῇ καὶ εὐάρεστη τὴν
ἐκφραση παντὸς **γενικοῦ** νοήματος ἢ **ειδικοῦ** – συγγενοῦς πρὸς εἰδικὲς γνώσεις.

(Ἡ ποίησις μὲ ἀριθμούς, σελ. 160, Ἀθήνα 1970).

Προσοχή: Μὴ τολμήσετε νὰ δείξετε τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν **αἰσθητικὴ**
(μουσικὴ) πλευρὰ τῆς γλῶσσας. Προσπεράστε κάνοντας πὼς δὲν βλέπετε τίς ἀρνητικὲς
«γλωσσικὲς συμπεριφορές», τὸ «παγερὸ **ιδίωμα** τοῦ ἀριστεροκομματικοῦ **ἱερατείου**», τὴν
«**δογματονομοταγὴν**» ἐκφραση, τὴν «ἀριστεροκομματικὴ ὡς **θεσμικὴ** γλῶσσα ἐξουσίας καὶ
διοικήσεως σὲ συνθήκες **μαζισμοῦ**», τὸν «**χονδροειδῆ λαϊκισμό** στὴν ἴδια τὴν **ἐπίσημη** γλῶσσα...»
– τὸν συφοριασμένο καὶ προκλητικὸ πρωθυπουργικὸν **Ἰούνη**, λογουχάριν. Ἄν παρακού-
σετε, ἂν δὲν ὑποταχθῆτε, σᾶς ἐτοιμάζει... **φάκελον** (καταργημένον!...) ἢ Ἀσφάλεια τοῦ κ. Τ.
Χριστίδη, ἐπ. Καθηγητοῦ — τομέας γλωσσολογίας. (Σημειώνεται: ὁ κ. Χριστίδης εἶναι ἀπ’
τοὺς λίγους **ἐπαίοντες** ποὺ ξέρουν καὶ τί θέλουν, καὶ νὰ γράφουν μαστορικὰ αὐτὸ ποὺ
θέλουν. Λογαριάσαμε τὴν ἀξία τῆς γραφῆς σας, κ. Χριστίδη, καὶ τὴν βρήκαμε ἀξιόλογα
πρόσβαρη. Ὅμως μόνον ὁ λόγος τοῦ κ. Καλιόρη μένει στὴ συνείδησή μας μαρτυρικὸς
ἀσπίλωτης ἀκεραιότητος κι ἀπρόσβλητης θεμελίωσης πεποιθήσεων, συμπερασμῶν,
προτάσεων — τυχὸν διάστασις μεταξὺ συγγραφέως - ἐκτιθεμένων δὲν θ’ ἀφορᾷ σὲ μᾶς.

Διεφώνησα διακριτικὰ μὲ τὸν κ. Καλλιόρη (*Δαυλὸς*/ 53, σελ. 2928, 3η σημείωσις) γιὰ
τὸν φόβον «ἀφελληνισμοῦ» τῆς γλῶσσας μας (κι ὄχι ἐπειδὴ εἶχε ἄδικο...), μὰ δὲν
καταλαβαίνω, γιὰτί θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν βγάλω... φασίστα: μὲ δεδομένο τὸ ἴδιο του δοκίμιο
(Καλιόρη) «**Πέραν τοῦ μισοξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποτελείας**» (καὶ μόνον ὁ τίτλος ὑποψιάζει τὸν
καλόπιστο ἀναγνώστη γιὰ τὸν... ἰδεολογικὸ καθορισμὸ τοῦ συγγραφέως — πόσον
διατηρεῖται ξένος σ’ ἐθνικιστικὸς μεγαλοϊδεατισμὸς μὰ καὶ **ἰδεολογικὲς ὑποτελείες** σὲ
παπικὲς μητροπόλεις...), γιὰτί, κ. Χριστίδη, χρεώνετε στὸν κ. Καλιόρη τίς ὀφειλὲς τρίτων,
τοῦ κ. Μπαμπινιώτη, ἃς εἶπούμε; Τὰ λόγια τοῦ κ. Καλιόρη, λογουχάριν στὴ σελίδα 85, κάθε

ἄλλο παρὰ «μυωπικὸ ἐθνικισμό» προδίδουν: «*Ἡ ἀντίδραση σ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν πρέπει νὰ εἶναι σώφρων καὶ ἰσορροπημένη καὶ ὄχι σπασμωδικὴ καὶ πανικόβλητη· οὔτε καὶ τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ λυθεῖ ἐν πνεύματι ρυπάνσεως καὶ κηλίδων, ἢ μολύνσεως τῆς μιᾶς γλώσσας ἀπὸ τὴν ἄλλην. Τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου δὲν πρέπει νὰ ὁδηγήσῃ στὴν ὑπερβολὴ μιᾶς θιαστικῆς καὶ ἄκρατης ξενηλασίας, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ἐφικτὴ οὔτε εὐκαταία ἀλλ' οὔτε καὶ δεῖγμα ἐθνικῆς ὑγείας. Γιατὶ ἂν ἡ ἀκριτὴ ξενομανία καὶ ὁ ἀθασάνιστος μιμητισμὸς* [σημειώσεις Παναγιωτάτου: τὸ «κινεῖν αἷτιον» ἐδῶ εἶναι ἡ ἀμάθεια καὶ κενότης τῶν ἐξ Ἑσπερίας ἐπαναπατριζομένων «σπουδαγμένων» σπόρων — ἐξαιρέσεις ὑπάρχουν, μὰ εἶναι ἀμφίβολο ἂν κι αὐτὲς ἀλάνουν, καταστρέφουν καὶ ἀφανίζουν τὴν «ἔρμη πατρίδα» *λιγότερο ἀπ' τὸν... κανόνα!*] ἀποτελοῦν ἐκδήλωσις τοῦ πλέγματος ἐθνικῆς μειονεξίας. ἡ ξενηλατοῦσα πτωχαλαζονεῖα μιᾶς ἀγέρωχης αὐτάρκειας *συνιστᾷ τὴν ἄλλη ὄψιν τοῦ ἴδιου ἀκριβῶς νομίματος* καὶ ἀποκαλύπτει ἔλλειψη βαθύτερης αὐτοπεποίθησης... Τὸ ἴδιο, θαρρῶ, μόνο βαθύτατο στοχασμὸν ἀποπνέουν κι ἄλλα, ποὺ λέγει ὁ κ. Καλιόρης πιὸ κάτω: «Θὰ πρέπει χωρὶς συμπλέγματα, οὔτε ἀνωτερότητος οὔτε κατωτερότητος, μὲ τὴν *πέννα*, τὸ *λόγο* καὶ τὴν *παιδεία* (...) νὰ διεκδικήσουμε καὶ νὰ διαφυλάξουμε τὰ ἐθνικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ *προσώπου* μας». [Ἐν, κ. Χριστίδη, σεῖς δὲν ἐνδιαφέρεσθε γιὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν χαρακτηριστικῶν γλώσσας καὶ προσώπου τῶν Ἑλλήνων (ἡ ταπεινότης μου, θεωρῶν πὼς «ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπικοινωνοῦντες θὰ ὁμιληθεῖ μιὰ γλώσσα», ἀπαντῶ, βέβαια καὶ σὲ ἄλλα πράγματα...), γιατί δὲν τὸ λέτε εὐθέως, ἀλλὰ καταγγέλλετε τὸν κ. Καλιόρη, ἐπειδὴ... ἐνδιαφέρεται; Πολὺ περισσότερο, μάλιστα, ποὺ θὰ *σᾶς ἀβαντάριζε* τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ διαφύλαξιν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Εἴδους, τῆς ἴδιας τῆς Ζωῆς — ἔτσι κι ἄλλῳς σήμερα σὲ πρώτη μοῖραν ἐνδιαφέροντος, ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἀμαντέι Ντ' Ἀδάμο, Καθηγητὴν Βιολογίας (Τάιμς τῆς Ν. Ὑόρκης, «Τὸ Βῆμα» πρώτης Φεβρουαρίου ἐ.ε., σελ. 10η), «σὲ περίπτωσιν καταστροφῆς ἔστω καὶ 10% τῶν πυραύλων ποὺ ὑπάρχουν, ἡ ἀτμόσφαιρα θὰ δηλητηριασθεῖ ἀπὸ πλουτώνιο (...) γιὰ μιὰ περίοδο *ἐκατὸν εἴκοσι χιλιάδων ἐτῶν*»...]

Τελειώνοντας λοιπὸν μὲ τοὺς ντίπ καταντίπ καταργημένους φακέλους, ὄχι τὸ νῦν ἦθος μὰ τὸ παλιότερο καταγγέλλω! Αὐτὸ ποὺ χώρισε τοὺς Ἕλληνας σ' «ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς» κι' ἀγγελικοὺς καπούρηδες — λὲς καὶ δὲν ἔφθανε ἡ *ποινὴ*, τὸ *αἷμα*, ὁ *θάνατος*, τὸ «οὐαὶ τοῖς...», γιὰ νὰ συμψηφίζεται ἐξιλεωτικὰ ἡ ἡττα, τὸ πολιτικὸ ἢ ποινικὸ ἐγκλημα! Ὅμως αὐτὰ δὲν σημαίνουν πὼς θὰ κλείσω τὰ μάτια στὴ *σημερινὴ* διαφαινόμενη πρόθεσις συνέχισης τοῦ *ἐσαεὶ ἐμφύλιου χωρισμοῦ* τῶν Ἑλλήνων, στίς *καινούργιες μορφές* τρομοκρατίας — μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωταρχικὴ θέση ἔχει τὸ *παγερὸ ἰδίωμα* τοῦ *πασοκαρίστερου ἱερατείου*. Ὅτι, ἀμετανόητα διχαστικὸ, εἰσάγει ξανά τὰ *προκρούστεια μέτρα* — ἐδῶ γιὰ κάθε λόγο μὴ παραγόμενον κατὰ τὴν... στάμπα του!

Εὐνόητον πὼς δὲν ὑπάρχει λόγος ἰδιαίτερης ἀναφορᾶς στὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον τοῦ κ. Καλιόρη: ὁ ἀναγνώστης τοῦ *Δαυλοῦ* θὰ παρακολουθεῖ (παρακολουθεῖ) ἐμπερίστατη καὶ διεξοδικὴ ἐκτύλιξιν ἐμφεροῦς ἐργασίας του (κ. Καλιόρη), ἔτσι ποὺ θὰ σχηματίζει σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ στόχου του. [«*Δημοτικὴ*»: *Πόττειον κακόν, Δαυλὸς* 53 καὶ 59 — ἀκολουθοῦν τρεῖς ἀκόμα συνέχειες].

Ποῦ εἶναι τὸ ἐπαρκές, τὸ ἄρτιο «ἐργαλεῖον παραγωγῆς», ἡ γλώσσα. Ἀποκλειόμενη βέβαια, ἂν διεκδικεῖται στίς σημερινὲς διαδικασίες «ἐξέλιξης» (πισωγυρίσματος σὲ χαμένες ὀριστικὰ ἀγροτοποιομενικὲς κλειστικὲς κοινωνίες). — ὑποκριτικὰ καὶ γελοῖα νοούμενης ὡς «ἐπιστροφῆς σὲ ρίζες»... ἐποχούμενες καὶ βιντεοτραφεῖς...

Τὸ ὅτι συνεχίζω ἐδῶ ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμισθοῦν πράγματα ποὺ θεωρῶ ἀπαραίτητη τὴν καταχώρησίν τους εἰς διευκλύνειν παντὸς ποῦ *ἀντιδρᾷ ἀρνητικὰ* στὴν

σύμφωνος πρὸς τὴν ἄποψη ὅτι τὸ «δημόσιον πρόσωπο» (πάντα ὑπόλογο), ὀφείλει ν' ἀπαντᾷ σὲ κάθε αἰτίασιν, διαβολή, καταμήνυσιν, ὑπαινιγμόν, ἀρνούμενος ἐν πάσῃ περιπτώσει νά... ἀπαξιοῖ (συνηθέστατη σήμερα μορφὴ «περαβρεχείας» - φυγομαχίας — μοναδική... στὸ νὰ μᾶς «δίνει χέρι» νὰ διορίζουμε βλάκα ὅποιον μᾶς... στριμώχνει!), στὴν πρώτη κιόλας σελίδα τοῦ βιβλίου του κατατοπίζει τὸν ἀναγνώστη:

— Τουτοιέ, μάθια μου, εἶναι τὰ κοπέλια ποὺ σκουτελοβαρίσκουν μου κι' ἐπαῖ (κεφάλαιο κι ἀριθμὸς σελίδος) ἀντιστέκομαί τους...

Ἐμεῖς περιοριζόμεθα ν' ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματα τῶν... κοπελιῶν, στὴ σειρά καὶ πῶσιν ποὺ τὰ ἔχει ὁ συγγραφέας:

Ἄ. Σιδέρη, Ἄ. Φραγκουδάκης, Ἐ. Κριαρᾶς, Β. Φόρης, Γ. Ἀράγης, Ἄ. Βουγιούκας, Σ. Ράμφορ, Ν. Βάντσιας, Ἄ. Γκότοβος, Θ. Βέϊκος, Ἡ. Σπυρόπουλος Ἄ. Καστρινάκης, Δ. Πλατανίτης, Δ. Τομπαΐδης.

Ἐ, νὰ παίξεις ἐπιτραπέζιο τέννις μὲ... δεκατέσσαρους μαζί καὶ νὰ μὴν ἰδρώνεις..., σὰ νὰ θυμίζει «πρωταθλητισμό»...

— Ἐξυπνάδας;

— Ὁχι, κύριε. Μόχθου.

Κύριοι ἐπαῖοντες, ἐμεῖς σᾶς ζητήσαμε Καταστατικὸ Χάρτην τῆς γλώσσας ποὺ μᾶς καθίστατε στὸ σβέрко καὶ σεῖς μᾶς δίνετε... φακέλους! Ποῦ εἶναι τὸ πλάνο ποὺ πάνω του θ' ἀποθέσει ὁ λαὸς — ἀπὸ ἐπιστήμονα ἕως βάρδον καὶ σωματέμπορον τῆς Τρούμπας; Ποῦ εἶναι ὁ καμβᾶς, ποὺ πάνω του θὰ κεντήσῃ τοὺς μαιάνδρους τῆς ἡ κεντήστρα; Ποῦ εἶναι, ἐπὶ τέλους, ἡ δική σας εὐθύνη, τὸ δικό σας ἔργο; Μόνον... κριτικὲς μπορεῖτε νὰ γράφετε, κύριοι; Καὶ μάλιστα τοῦ τύπου: «ὁ κ. Καλιόρης τὸ δημοσίευσε στὸ περιοδικὸ «Ἐποπτεία», ποὺ δὲν εἶναι ἀριστερό...» (sic), τῆς κ. Ἀλῆς Σιδέρη, ἢ «... κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι λανθασμένη, τουλάχιστον γλωσσολογικά», τοῦ κ. Ἄ. Γκότοβου — θαυμάσατε τὴν μεγαλοπρέπεια τῆς... ἐπιχειρηματολογίας; Μόνη δημιουργία σας εἶναι ν' ἀπορρίπτετε τὴ δημιουργία τῶν ἄλλων, λὲς κι εἶναι τόσον ἡλίθιος ὁ ἀναγνώστης, ὥστε νὰ ἐξαπατᾶται πὼς εἶναι τὸ ἴδιο — τί νὰ σαλιαρίζεις γιὰ τὸ λυμένο πρόβλημα, τί νὰ τὸ λύνεις;

Ὅταν ἡ ταπεινότης μου, ὁ ἄσχετος κι ἀναρμόδιος, ἐκτίθεμαι ὡς τὴν γελοιοποίηση ὀρίζοντας τὴ γλώσσα, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ σᾶς προκαλέσω, ὥστε νὰ μᾶς δώσετε σεῖς τὸν ὀρθὸν ὀρισμό, ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ ὀρισμός, ἢ ἡ υἱοθέτησις, ἔστω, κάποιου (εἰς περίπτωσιν ἀνορχίας) ἔτσι ποὺ νὰ σταθίσουμε τὴν ἐπάρκεια, ἀκεραιότητα καὶ σχέση σας μὲ τὸ ἀντικείμενο — στὰ κράσπεδα τοῦ ὁποίου οὔτε γι' ἀστεῖο δὲν ἀνεβάξει ἓνα πτυχίον (ἐλληνικό...) δασκαλιστικοῦ βιοπορισμοῦ ἢ φροντιστηριακῆς ἐπιχειρηματικότητος; (Ἄναφέρομαι σαφῶς στοὺς μὴ ἔχοντας νὰ παρουσιάσουν πρωτογενῆ δημιουργικὴν ἐργασία ἐπιστήμονες, στοὺς... ἐπιπίπτοντας ἐναντίον τῆς δημιουργίας τρίτων;).

Ὅταν ὁ ἀξιότιμος Καθηγητὴς κ. Μ. Μερακλῆς μοῦ ζητάει (σὲ κριτικὴ του πρὶν πολλὰ χρόνια σὲ περιοδικὸ τῆς Θεσσαλονίκης — γιὰ τίς ἀποδεικτικὰς τῆς ἀπομειώσεως τῆς δημοτικῆς γλώσσας μετρήσεις μου) νὰ φτιάξω ἐγὼ τὴ γλῶσσαν ποὺ εἰσηγοῦμαι, ἀπαραίτητη, πὼς δὲν πρόσεξε πὼς αὐτὸ ἀκριβῶς κάνω — μόνο ποὺ δὲν εἶναι δική μου δουλειὰ ἢ ἐξαγωγή τῶν κανόνων ποὺ δίδει τυχὸν ἡ γραφή μου; Ὅτι, καὶ οἱ μουλαράδες δὲν φτιάχνουν τὸ σαμάρι τοῦ μουλαριοῦ τους, καὶ οἱ Κάρολοι γεννιοῦνται γιὰ νὰ δρασκελοῦν τὸν Ἀτλαντικόν, ἢ νὰ καταποντίζονται, ποτὲ γιὰ νὰ κατασκευάζουν τὸ «Πνεῦμα τοῦ Ἀγίου Λουδοβίκου»!...

Κι ὅταν τοῦ γλωσσολόγου κ. Φόρη (Διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), ἀπ' τὴ μιὰ τοῦ... ξεφεύγει: «Πολλὰς φορές, κ. Παναγιωτᾶτε, ἡ ποιητικὴ σας δύναμη φθάνει τὴν ποίησιν τῆς γλώσσας» [ἃ, πὼς μ' ἐπνίξε ἢ συγκίνησις καθὼς γιὰ πρώτη φορὰ (χρόνια πρὶν) συνειδητοποιοῦσα τὴ στατική, ἀσάλευτη

κι ἀνυπέρβλητη «ποίηση τῆς γλώσσας» — θεϊκὸν ἀνακόντα νὰ χωνεύει ὀλύμπιος σὲ λειτουργικὸ βοῦρκο...) (α), κι' ἀπ' τὴν ἄλλη διορθώνει τὰ ὀρθογραφικά μου λάθη (τὸν εὐχαριστῶ, μ' αὐτὸ θεωρεῖ ἀποστολή του;), ἢ μοῦ πάρατρεῖ (ὅταν γράφων «Εἰς ἄλλη σελίδαΝ ἐξέφρασα» «τύπος σελίδαΝ δὲν ὑπάρχει», πῶς δὲν πρόσεξε; Πῶς δὲν σκέφθηκε πῶς τὴν «ποιητικὴ δύναμι» δὲν τὴν κάνουν οἱ φουκαράδες Παναγιωτᾶτοι, μὰ ὁ... γέρο Βορδίρης — ταπεινὸς φὸν Κάραγιαν τῶν Ἀσσιώτικων καμπαναριῶν ποῦ πῆχτωνα θριαμβικὲς ἐπελάσεις κι ἐωθινὰ παναρμόνια τὸ κυριακάτικο ξύπνημα μιᾶς ἐνυπνιαζόμενης φτερωτοῦς σκύμνου, κατσιλερίας;...

Ὅχι, ὁ κ. Φόρης δὲν νομοθέτησε (ἀντιθέτως, ἀπέρριψε — ἴσως καὶ νὰ ῥφαιγε τὸ κοζανίτικο «Τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀδάμ...»), τὸ τρισόβιο ἐνρινό (σελίδαΝ). Δὲν ὑπῆρχε ὁ τύπος! Ἐπίσης κι ὁ νομοθέτης ποῦ, μὴ εὐλαβούμενος τοὺς τύπους, τοὺς... φτιάνει...

Ἔτσι κι' ἄλλιωὺς ἀδυνατῶ νὰ παραδεχθῶ ἀποκλειστικὸν λόγον ὑπάρξεως τῶν γλωσσικῶν ἐπιστημῶν τῇ νομιμοποίησιν τῆς παραφθορᾶς, τὸ νὰ τρέχουν πίσω ἀπ' τὸν κῶλο αὐθεντικῆς... «ἀλανιάρας» περιμένοντας νὰ πέσει τὸ αὐγὸ τῆς δεινῶς ἐμβρυουλκούμενης λαϊκίστικης φόρμας.

Βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ πασίδηλη νέα μορφήν αὐθαιρεσίας (βίας, τρομοκρατίας!), ποῦ ὄχι μόνον μοῦ ἐπιβάλλει τὸ «ἀφουγκράζω» (τοῦ ἀνεύρετο λαοῦ καὶ τῆς ποταμηδὸν ἀγραμματσύνης — ἐνεργητικῆ!) καὶ τὸν... Ἰούνη, μὰ καὶ μοῦ διαφθείρει τὰ αἰσθητηριακὰ μέτρα — καθὼς αὐτομετροῦμαι... παράφωτος Ἰούνιος, Μενουχίν σὲ φαναρτζίδικο!... Χάρισμά σας τὰ ἑκατὸν πενήντα χρόνια, κ. Φόρη. Μόνο, παρακαλῶ σας, πείτε μου: καρκίνος ἢ ἀπόγνωση εἶναι ποῦ «δένει» σὲ τοῦτο τὸ «μῆλο τοῦ Ἀδάμ», — ἓνα φουρκὶ κάτω ἀπ' τὴ μύτη μου;

Σημειώνοντας πῶς ὁ κ. Καλιόρης δὲν ἔρχεται ἀπλῶς μὲ καινούργια γλῶσσα (μόνον «ἐνδιαφέροντα τὰ ἐλληνικά του», κ. Χριστίδης;), μὰ πῶς διαθέτει μιὰν ἀξιοθαύμαστη, δίχως προηγούμενο στὴ γραμματεία μας γλωσσοπλαστικὴν εὐχέρεια, τόσο ποῦ διαβάζοντάς τον διερωτάσαι, ἂν φῶς ὑπερκόσμιο καταυγάζει «γραφὴν ἀσεβείας», ἢ Νυμφίος Μεγάλης Παρασκευῆς, σηκώνεται στὸ κάθισμά του καὶ φασκελώνει γύφτικο ντάτσουν ποῦ τοῦ ῥβε ἀπὸ ἀριστερά, προσθέτω τὰ παρακάτω:

Ἡ ἐμμονὴ πῶς «ὅλα πᾶνε καλὰ» σὲ γλῶσσα κι' ἐκπαίδευση (Χριστίδης, Φόρης, Βῶρος, Βουγιούκας καὶ πολλοὶ ἄλλοι) ἔρχεται σὲ πλήρη σύγκρουση μὲ τὴν πραγματικότητα: Σὲ Χώρα καὶ Ἐποχὴν ποῦ τίποτε ἀπολύτως δὲν ὑπάρχει ἀγνό, ἄδολο, ὑγιές, ἀνόθευτο, ἀκαπλήευτο, ἀκαπέλωτο, πῶς θὰ γίνονταν δυνατό νὰ διατηρηθοῦν ἄθικτες, ἀλώβητες, ἀνευτέλιστες, ὑγιεῖς, ἀνυποβάθμιστες ἀκριβῶς οἱ μαρτυρικὲς τῆς καθολικῆς ἑκπτώσης (ὅπως τῇ συνιστοῦν ἡ σημερινή, τῆς ντροπῆς, ἐλληνικῆ... ἐπιστήμη, ἔρευνα, τέχνη, τεχνικὴ, ὑπόδομή, ἦθος...) γλῶσσα κι' ἐκπαίδευση; Δὲν θὰ διατηρηθοῦν — δὲν διατηροῦνται! Ὅτι ἡ ἀλλοίωσις εἶναι καθολικὸ ὀργανικὸ φαινόμενο — ἂν σαπίζω κάπου, ὅλος σαπίζω! Ἄς ἀφεθεῖ ἡσυχος, συνεπῶς, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς στὴν κλιμακούμενη σήψη του, ὥσπου χωνέψει καλὰ, πῶς τίποτε δὲν σώζεται πιά — ἄκου ποῦ τὰ Ἀρχαῖα στὸ Γυμνάσιο θεραπεύουν τό... Ἔϊτζ!...

Γιατί, ἂν κάνω λάθος, ἂν ἀκόμα δὲν ἔχει χαθεῖ τὸ πᾶν, τότε ἴσως καὶ νὰ μὴν ἀποκλείεται

(α) Βέβαιος πῶς ἡ φράσις «εἶχε ξεφύγει» τοῦ κ. Φόρη, πῶς τὴν εἶχε γράψει σὲ στιγμὲς ποῦ ἡ προσοχὴ του ἦταν σὲ κάμψη (ἐξ ἄλλου δὲν μὲ συγκινοῦν «κριτικὲς» καὶ φιλοφρονήσεις γιὰ τὰ βιβλία μου — ποῦ ἔτσι κι ἄλλιωὺς τὰ πετῶ, μὲ τὰ γράφω) δὲν εἶχα κοινολογήσει ποτὲ τὴν «καλὴ του κουβέντα». Πῶς τὸ κάνω τώρα; Ποιὸς ξέρει! Ἰσως καὶ νὰ ῥφασε, ὁ καιρὸς τοῦ «ἔξω ἀπ' τὰ δόντια»...

πὼς, κάποτε, θὰ νιώσει μάταιη τὴν ξαφνική... ἀρίστευση τῶν παιδιῶν του στὸ Λύκειο — ὑπεύθυνος, "Ενοχος γιὰ τὸ ἐπαίσχυντο «Πωλοῦνται πτυχία, βαθμοί...» [...δηλαδή στὴν ἀτμόσφαιρα τεμπελιάς καὶ ὀκνηρίας, ἡ ὁποία περιρρέει τὴν κοινωνία μας καὶ στὸν ἐξευτελισμὸ τῆς παιδείας μὲ τὴν ἀγοραπωλησία τῶν «ἄριστα» ποὺ πριμοδοτοῦν μὲ 500 μονάδες τοὺς κατόχους – ὑποψήφιους στὶς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις στὰ Α.Ε.Ι...»: 'Ι. Ξηροτύρης Καθηγητῆς κοινωνιολογίας — 'Ελευθεροτυπία 14 Φεβρουαρίου 1987]. Τὸ ὁποῖον, σημειώνουμε, ἀντιγράψαμε ἀπ' τὸ χρονογράφημα τοῦ κ. Νίκου Δήμου «Τὸ Βῆμα», δεκαῆξι Φεβρουαρίου 1987)

Μὰ τί λοιπόν; Ζῇ, δὲν εἶναι νεκρὴ μιὰ Χώρα ποὺ περνάει ντούκου τέτοιο «φτύσιμο πάνω»; "Α...

Τέλος, ὅσο γιὰ μᾶς, ἔ ναι, ἐντάξει, νεκροὶ ἀπ' τὸν Αὐγουστο τοῦ 480 ἐκείνου, ξαναπεθαίνουμε κάθε μέρα... Διατρέχοντες, λέγω, τὴ Χώρα τῶν Ὁπουντίων Λοκρῶν θὰ μᾶς δῆτε. Κάθε μέρα... Σχετικὰ ἀξιοπρεπῶς:

'Ελλείπει ἀποχρῶντος λόγου. Αὐτά.

ΔΗΜ. Ι. ΚΑΡΑΣΑΒΒΑΣ

«Ε»

'Απὸ τὴν σιωπὴ ποὺ μὲ γέννησε βγήκανε
μαζί μου σκοτάδια ζοφερά.
Μιὰ μυστηριακὴ νύχτα γεννήθηκε
μαζί μου ἡ φρίκη.
Περιπλανιέμαι ἀκόμα, δίχως νὰ παίζω
τὴν ἄρπα μου.
Τραβῶ στὰ πέρατα τῆς γῆς.
Τραβῶ τὴν θηλειά μου, νὰ πνίξει αὐτὰ
ποὺ ξέρω πὼς δὲν θὰ βρῶ ποτέ.
Καὶ μὲ τὴν σειρά μου νὰ πνίξω τὴν θηλειά.
Σὰν μοναχικὸς λύκος δίχως λυκοφωλιά,
πάχνω ἀκόμα τὸ 'Απόλυτο,
ποὺ θὰ μὲ κάνει νὰ μπῶ στὴν Θεία 'Αρμονία
ξεχασμένων Θεῶν.
Σὰν 'Ιζίονας θὰ μοιράζω τὰ μέλη τοῦ κορμιοῦ μου
σὲ ἀνίδεους κι ἀνήμπορους νὰ τὰ γευτοῦν.
Τὸ «Ε» τοῦ Δελφικοῦ 'Απόλλωνα εἶναι τὸ σῆμα μου.
Βγαλμένο ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου.
Ψυχοβγάλτης ἔγινα.
Ψυχοπομπὸς εἶμαι.
«Ε» ὅπως 'Ερμῆς.

Ἡ βαρβαρότης τῆς σύγχρονης ψευδοδιαλέκτου

«Τρισβάρβαρα τὰ ἑλληνικά των, οἱ ἄθλιοι»

[Κ.Π. Καβάφης]

Ἐπειδὴ σὲ ὠρισμένους φίλους ἀναγνώσαντας τὸ δοκίμιο τοῦ Μαρτίνου Χαίντεγκερ *Τὸ ἐρώτημα ὅσον ἀφορᾷ τὴν τεχνικὴν*, τὴν νέα ὀλοκληρωμένη ἀπόδοσι τῆς *Κοινωνίας τοῦ Θεάματος* τοῦ Γκὺ Ντεμπὼρ καὶ τὸ κείμενο *Πρὸς τοὺς ἀντι - ἐξουσιαστὰς ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Ἰσπανία* ξένισε/ξάφνιασε ἢ μεταφράζουσα γλῶσσα, καὶ ἐπειδὴ ἄλλοι φίλοι προβλέπουν ὅτι θὰ ξεσηκώσει κύματα ιδεολογικῆς ἱερᾶς ἀγανακτήσεως (καὶ συνακόλουθες μάταιες προσπάθειες ἐμπορικῶ ἑνταφιασμοῦ τῶν τόμων), κρίνουμε τίμιο νὰ σημειώσουμε τὰ κάτωθι.

1

Τὸ ἔρπον γλωσσικὸ πραξικόπημα κάποιων «διανοουμένων» (τουτέστιν τῶν ἐδικῶν τῆς μὴ - σκέψεως) ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, προκύψαν ὡς ἀποκύημα τῶν διεστραμμένων φαντασιώσεων ἑνὸς δουλοπρεπῶς δυτικόφρονος παρισινοῦ συναδέλφου των τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἐξελίξει καὶ φυσικὰ δὲν εἶναι τυχαῖον ὅτι συνοδεύει τὸ ὕστατο καὶ ἔσχατο ἐγχείρημα ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ Κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα. Συνδέεται προσέτι μὲ τὸν μακαρθισμό τῆς ἀριστερᾶς στοὺς χώρους τοὺς ὁποίους ἐλέγχει ἀκόμη.

2

Ὁ ἐνσκήψας γλωσσικὸς βαρβαρισμὸς ἐνοχρηστρῶνει τὴν ὑλοποίησιν τῆς ιδεολογίας καὶ τῆς δυτικῆς ταξινομητικῆς νοοτροπίας ἐν Ἑλλάδι. Ἡ κακοποιὸς δημοτικιστικὴ δυσδιάλεκτος — τεχνητὴ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον — οὐδεμία σχέσι ἔχει μὲ τὴν ὁμιλουμένην, ἀντιμετωπίζεται δὲ μὲ ἀπέχθεια καὶ χλευασμὸ ἀπὸ τοὺς ἀπλούς,

δηλαδὴ ἀνεπιτήδευτους, ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐγκαθίδρυσι τοῦ μονοτονικοῦ εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς τὸν ἐκλατινισμό τῆς ἑλληνικῆς (ρητῶς προταθέντα ἀπὸ τὸ ἀντεπαναστατικὸ ἐργαστήριο δημοσιογραφικοῦ συγκροτήματος ἤδη τὸ 1973).

3

Ἡ νέο - δημοτικιστικὴ κακοφωνία — ἔκτρωμα, ἔκφρασις ἐκπεσμοῦ καὶ προγραμματισμένη τεχνικὴ ἀφασίας, ἀποτελεῖ τὸ κύριο μέσον γιὰ τὴν πολιτιστικὴ / πολιτισμικὴ ἰσοπέδωσι καὶ τὸν στραγγαλιστικὸ ἔλεγχο τῶν συλλογικῶν μνημῶν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ὅπως ἀκριβῶς διευτυπώθη ὑπὸ τοῦ Τζώρτζ Ὀργουελ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακυβεύεται δὲν εἶναι ὠρισμένα «ν» καὶ δηθὲν παρωχημένοι γλωσσικοὶ τύποι, ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ νοεῖν καὶ τὸ σκέπτεσθαι καὶ τὰ ἄξια πρὸς σκέψιν πράγματα, ἅπαντα ἔχοντα κοινὴ πηγὴ μὲ τὴν γλῶσσα. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ φαινομενικῶς ἀνώδυνος μεταλλαγὴ τῆς καταλήξεως - *εως* εἰς — *ης* (ἐξόντωσις - λουμπενπρολεταριοποίησις τῶν τριτοκλίτων) συνιστᾷ μία καίρια ιδεολογικὴ βραχυκύκλωσι τοῦ νοὸς συνεπαγομένη τὴν παράλυσιν τῆς γλώσσας — σώματος. Τὸ κακὸν συμβαδίζει μὲ τὴν βαρβαρον χαύνωσιν, μὲ τὴν (αὐτο)λογοκρισίαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ τὴν ἀπεγνωσμένη ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Κράτους — καὶ μὲ τὴν πατροπαράδοτο παντοειδῆ ἀναισθησίαν ἀριστερῶν τε καὶ δεξιῶν. Ὁ ὕστερος ἐργολαβικὸς ρυθμὸς τῶν καπάτσων, τῶν ζύπνιων, τῶν καταφερτζήδων, τῶν (ἀντι) μὴ-κορόιδων, τῶν προοδευτικῶν (πρόοδος ἐστὶ ἢ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῆς πρωταρχικῆς τοποθεσίας), δὲν μπορεῖ νὰ θριαμβεύσῃ παρὰ

κατακρεουργώντας την ελληνικήν, τὴν ἑλληνίδα φωνήν, ἀσελγώντας ἐπ' αὐτῆς.

4

Ἡ διμορφος ἀγκύλωσι τῆς γλώσσης εἰς τυποποιημένο ὡς ἐν σοῦπερ-μάρκετ ἰδίωμα ἐμφανίζεται ὡς καθαρεύουσα: λογιωτατίζουσα καθαρεύουσα, λαϊκίζουσα καθαρεύουσα. Φαίνεται, ὅτι κοινὸς ὁ γεννήτωρ «δημοτικῆς» καὶ «καθαρευούσης»: ὁ Κοραῆς, συνειδητῶς ἀγνοήσας τὸν ζῶντα ἑλληνισμόν τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ τῆς τουρκοκρατίας· ἡ ἐπικλήσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ, ὅπως τὸν ἀναπαρίστα διαστρεβλωτικῶς ἡ Ῥωμαιογενὴς Δύσις, ἀπεσκόπει εἰς τὴν διὰ τῆς τεθλασμένης ἐπιβολῆς τῆς φραγκοκρατίας.

Ἡ δημοτικὴ - βρυκόλαξ ἐξαντλεῖται εἰς τὴν ἀθλίαν ζουρλομανδρακὴ **μετάφρασι** τῆς ἑλληνικῆς.

5

Ὁ ἐξοβελισμὸς τῶν ἑλληνικῶν ἐκφράσεων ἐντός, *ὑπό, περί, κατὰ* σὺν αἰτιατικῇ, *ἐπὶ* σὺν γενικῇ, *ἐνώπιον, εἰς, ὑπεράνω* κ.λ.π., ὡς καὶ τὸ ταμποῦ τῆς δοτικῆς καὶ ὁ βιασμὸς τῆς ἑλληνικῆς συντάξεως καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν μὲ ἀξιοθρήνητα ἐρζάτς — βαρβαρισμοὶ τοὺς ὁποίους δὲν συναντοῦσε κανεὶς εἰς τοὺς παλαιοὺς σεμνοὺς δημοτικιστὰς — εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ σταλινικοῦ γλωσσοπαθολογικοῦ τύπου, τῆς μαλλιαρῆς — τύποι τραβηγμένοι ἀπ' τὰ μαλλιά. Αὕτῃ αὕτῃ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καθίσταται ταμποῦ. Ὁ κορμὸς τῆς γλώσσης, παράδοσις τῶν τριῶν περιόδων τοῦ ἑλληνισμοῦ, παραδίδεται τοῖς κυσὶ καὶ στοὺς Κλέωνες τῆς μικρομεσαίας δημαγωγίας.

Ὑπουργὸν ὄργανον ἰσοπεδώσεως ἀποτελεῖ ἐξ ἄλλου ἡ δολοφονία τῆς **δοτικῆς**, ἡ σύνθλιψις τοῦ *εἰς*, ὁ ἄτοπος τονισμὸς τῶν λέξεων, ἡ ἐξαφάνισις πλείστων τύπων γενικῆς ὡς καὶ μορφῶν ρηματικῆς συντάξεως, ἡ ὑπονόμευσις τῆς πολυφωνίας καὶ τῆς πολυτυπίας. Ἡ ἐξόντωσις τοῦ γραπτοῦ λόγου, συνακολούθως δὲ τοῦ λόγου, ἡρακλειτικοῦ καὶ ἐνσάρκου. Ἡ συστηματικὴ προγραφή

χιλιάδων λέξεων μὴ ἀνηκόντων στὴν ἐξωπραγματικὴ ἀργκὸ τῶν περιβόητων κυκλωμάτων, τῶν πολιτικάντηδων, τῶν τρισαθλίων καλλιτεχνιζόντων, τῶν εἰδικῶν ἐπὶ τῆς συσκοτίσεως δημοσιογράφων.

Ἡ δολοφονία τῆς δοτικῆς στέφει τὴν ἀνάπηρη κοινωνία τῆς μοιρασίας: ὅπου θεοποιοῦνται τὰ δικαιώματα καὶ αἱ διεκδικήσεις, τίθεται ἐκτὸς νόμου ἡ χάρις τῆς δωρεᾶς τοῦ πνεύματος, ἡ δόσις τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ, ἐμπλέου πάθους ἔρωτος, ἡ γενναιοδωρία, ἡ φιλοτιμία — παλληκαριά (ἐκ τοῦ πάλλω — πάλλομαι), ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου: τὸ Πρόσωπον ἔχει μεταβληθεῖ εἰς προσωπεῖον (προσωπεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει κολλήσει ἀνατριχιαστικῶς καὶ ἀπρέπτως εἰς τὸ δέρμα, κατὰ τὴν γλαφυρὰ ἀπεικόνισι τοῦ Ἰάπωνος σκηνοθέτου).

6

Ἐνα εὐρὺ φάσμα ἐμπροθέτων ρηματικῶν ἐκφράσεων, λεπτῶν ἀλλ' οὐσιωδῶν ἀποχρώσεων σημασίας (*ἄγω, διάγω, προσάγω, ἐξάγω, διέρχομαι, παρέρχομαι, ὑπεισέρχομαι, ὑγώνω, αὐξάνω, ἐμβαθύνω, τίθεται*) ὑποκαθίστανται ἀπὸ ὠρισμένες λέξεις - ὁδοστρωτήρες, προκρούστειο κλίνην τοῦ νοδὸς (*βγάζω, βάζω, μπαίνω, βγαίνω, προχωρεῖ, βάθεμα, ἀνέβασμα*). Ὡς ἐπίσης ἡ μικρονοϊκὴ ἀντικατάστασις προθέσεων ὅπως *ὑπό, διά, μετά, ἐντός* μὲ τὴν ἄτοπο καὶ ἀνταισθητικὴν χρῆσιν τῶν «*κάτω ἀπὸ*» «*μέσα σὲ*».

Ἡ βάναντος μετατόπισις τοῦ τονισμοῦ τῶν λέξεων, ὁ παρατονισμὸς (τοῦ πανεπιστήμιου), ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐκρίζωσιν τῆς καρδίας τῆς ἑλληνικῆς, τῆς μουσικότητός της.

Ὁ ὑπὸ μορφὴν ξέφρενου πλειστηριασμοῦ κακοήθους δανεισμὸς ξενικῶν λεκτικῶν τύπων γιὰ τὴν ἄνευ λόγου ἀντικατάστασις εὐστόχων δικῶν μας — καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ξένες γλῶσσες συνεχίζουν νὰ ἀναβαπτίζονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρὸς ἐμπλουτισμόν.

Ἡ ἀποκρουστικὴ κατάχρησις τῆς «*ποιήσεως*» ὡς δευτέρου συνθετικοῦ, γιὰ νὰ δηλωθῇ ροπή, διεργασία (ἐλληνοποίηση) ἀντὶ ἐξελθισμῶς, ὁμαλοποίηση ἀντὶ ἐξομά-

λυνσι, ὑπεράνω δὲ ὅλων κρατικοποίηση, ἤτοι κρατική ποίησι).

7

Στὴν Ἑλλάδα οὐδέποτε παρουσιάσθηκε τὸ λατινογενὲς φαινόμενο τῆς διγλωσσίας — μία νεκρὴ γλῶσσα ἐπιβιώνουσα εἰς βάρος τῶν ριζικῶς διαφερόντων ἐγχωρίων. (Ἐπῆρχε πάντως **ἁρμονίῃ ἀφανῆς** μεταξὺ λογίας καὶ δημῶδους παραδόσεως). Ἡ πηθικίζουσα ἡμιμαθὴς διανόησι ἔσπευσε νὰ μεταφέρῃ τὸ σχῆμα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅπως σπεύδει νὰ χαρακτηρίσῃ φεουδαρχία τὴν προβιομηχανικὴ ἑλληνικὴ κοινωνία — ἐν γένει ἄκριτος υἱοθέτησι ποικίλων (αἰτιοκρατικῶν μηχανιστικῶν) θεωριῶν — πᾶς - παρτοῦ.

Ἡ λογία παράδοσις ἀνέκαθεν ἀνεπτύσσετο ἐν ἁρμονικῇ συμβιώσει μετὰ τῆς δημῶδους. Ἡ καλλιέργεια κλίματος τεχνητοῦ διχασμοῦ καὶ ἔχθρας πρὸς τὴν λογία παράδοσι ὑπὸ ἀλόγων λογίων μὲ λάβαρο ἓνα εἶδωλο δημῶδους - δημοτικῆς μηδέποτε ὑπαρξάσης — ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν ὀλοκληρωτισμὸν τοῦ μὴ - σκέπτεσθαι. Ἰδοὺ ὁ κίνδυνος τῆς νέας Ἀλώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ: γλωσσικὴ ἀφασία, παραλυτικὴ ἀπεβλάκωσι, ἔρμαιο τῆς ἀδιεξόδου ὑπολογιστικῆς - κατατασσούσης - κατατεμνούσης - ἐμπλαισιωνούσης - νοοτροπίας. (Οἱ συμπλεγματικὲς ἐνοχῆς τοῦ διανοομένου ἀπλῶς ἀντιστρέφονται).

8

Ἡ γλῶσσα δὲν ἀποτελεῖ ὄργανον, μέσον ἐπικοινωνίας, σύστημα, ἐργαλεῖον, κώδικα. Ἡ γλῶσσα εἶναι τρόπος ἐκκαλύψεως τῆς ἀληθείας, τῆς ἀναδύσεως ἐκ τῆς λήθης. Σιγὴ πρὸς ἀφουγκρασμὸν τοῦ **Εἶναι**, τοῦ **κόσμου** - κοσμήματος, τῆς παρουσίας τῆς παιζούσης κρυφτὸ φύσεως ἐν τῷ περιέχοντι ζωοποιοῦντι/ζωπαίζοντι **χρόνῳ**. Ἡ γλῶσσα εἶναι σῶμα καὶ πηγὴ ἔρωτος. Ζωοδόχος πηγὴ καὶ γλωσσικὰ ἀπόβλητα εἶναι ἀδύνατον νὰ συνυπάρξουν.

9

Κύνες γὰρ καταβαῖζουσιν ὧν ἂν μὴ γινώ-

σκουσι (Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος). Τίς πανικόβλητες ἀντιδράσεις τῶν δημοτικιστῶν θὰ πρέπη μᾶλλον νὰ τίς δοῦμε ὡς «ἀντιστάσεις» μὲ τὴν ψυχαναλυτικὴ ἔννοια. Οἱ κατ' ἐξοχὴν φορεῖς τῆς ξυλίνης δυσδιαλέκτου ἴστανται ἔντρομοι ἐνώπιον τῆς ρεούσης ἑλληνικῆς γλώσσῃς. Ἐν τέλει τὸ σταλινικό ἰδίωμα καὶ ἡ τέως καθαρεύουσα τῆς ἐπίσημης γραφειοκρατίας δὲν διαφέρουν οὐσιωδῶς — καθὼς καὶ τὸ νῦν σχιζοειδὲς συνονθύλευμα (μαλλιαροκαθαρεύουσα).

10

Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι τίς ὑγιέστατες βίαιες διαδηλώσεις ἐναντίον τῆς δημοτικιστικῆς ιδεολογίας - λέπρας (μᾶλλον ἐπικτήτου ἀνοσοποιητικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ) στοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνος, οἱ διανοούμενοι τίς ἐρμήνευαν ὡς ζωῶδες ξέσπασμα τῶν ἀναρχομένων ὁρδῶν!

Σημειώσατε ἐξ ἄλλου τὴν γραμμὴν συνχείας: δυτικόφρων Κοραῆς — ὑπεριβασιλόφρων Ψυχάρης — Μεταξᾶς — Τριανταφυλλίδης 1936 — προγονόπληκτος Παλαμᾶς — βραβεῖον Λένιν Ρίτσος — Ε.Ρ.Τ. τοῦ σοσιαλιστωτηρίου ἔτους 1986. Προσέτι, φολκλορικὸς Καζαντζάκης — δυσκοίλιος Σεφέρης — ἐπαναφομοιωτῆς Ἐλύτης ἐκ γλυκερίνης. (Μοναδικὴ ἴσως ἐξαίρεσι νοήμονος δημοτικιστικοῦ ὁ Ἄγγελος Σικελιανός).

11

Ἄς ἀναλογισθοῦμε πρὸς στιγμὴν — οἱ σημαντικώτεροι νεοέλληνες **ποιηταὶ** (Κάλβος, Παπαδιαμάντης, Καβάφης, Ἐμπειρίκος) ὁμίλησαν μίαν γλῶσσα ὑπερβαίνουσα τόσον τὴν ψευδο-δημοτικὴν, ὅσον καὶ τὴν καθαρεύουσα καὶ τὴν μεικτὴ ὁμίλησαν τὴν ἑλληνικὴν ἑλληνικῶς.

12

Ὡς μάλιστα διηνεκῶς ὁμιλοῦσι λόγῳ τούτῳ διαφέρονται καὶ οἷς καθ' ἡμέραν ἐγκυροῦσι ταῦτα αὐτοῖς ξένα φαίνεται (Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος). Ὅσον ἀφορᾷ στὸ καλοπροαίρετο ξάφνιασμα τῶν φίλων, ἔχουμε νὰ τοὺς

ποῦμε τὸ ἐξῆς: Τὸ οἰκεῖον εἶναι ἐκεῖνο ποῦ μᾶς ξενίζει περισσότερο. Τὸ ξάφνιασμα - ἐκπληξίς εἶναι ἀπὸ τίς αὐθεντικώτερες ὑπαρξιακὲς καταστάσεις, δύναται νὰ ἄγῃ εἰς τὸ *συνειδέναι*, εἰς τὴν *ἀγχιβασίην* θεμελιακῶν πραγμάτων - πεπραγμένων. "Εν δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ γλῶσσα - σκέπτεσθαι. Εἶναι ἐπιτακτικὴ βιωματικὴ ἀνάγκη νὰ πολεμήσουμε, ἔστω τὴν ὑστάτη στιγμή, τὴν ἐπιβαλλομένη γλωσσικὴ — νοητικὴ νάρκωσι.

Ἐπιλογικῶς σημειώνουμε, ὅτι, ἂν ἐν τέλει ἐναγωνίως ἀγωνιζόμεθα γιὰ κάτι, εἶναι ἡ στοιχειώδης ἐλευθερία τῆς ἐκφράσεως — τῶν δημοτικιστῶν συμπεριλαμβανομένης. Ἀγωνία ἐνώπιον τῆς προϊούσης ἰσοπεδώσεως. Ἐκεῖνο ποῦ μᾶς νοιάζει εἶναι ἡ αἰσθητικὴ τῆς ὠραιότητος καὶ ἡ ὀντολογία τῆς ἐρωτικῆς παρουσίας. Τὸ ἀνά χειρας κείμενον ἐντάσσεται στὴν παράδοσι τῶν πολεμικῶν, τῶν προκηρύξεων ἐὰν θέλετε, ἐξ οὗ τὸ ἐπιθετικὸν — κυπητὸν ὕφος. Σὲ μία νηφάλια συζήτησι ἀσφαλῶς ἡ γραμμὴ τῶν ἐπιχειρημάτων θὰ ἠκολούθει διαφορετικὴ ὁδόν. Περαιτώνοντες ὑπενθυμίζουμε στοὺς θιασῶτες τῆς ἀκόμψου δυσδιαλέκτου τὸ ἀποσβολωμένον, τὴν ἀμηχανίαν ποῦ

αἰσθάνονται, ὅταν πρόκειται νὰ ἐκφέρουν τὸν παρατατικὸ τῶν εἰς -οῦμαι ρημάτων. "Ας ἀναλογισθοῦν πρὸς στιγμὴν πῶς καταβάλλουν τεχνητῶς ὑπέρμετρον προσπάθειαν, ὅταν προφέρουν οἱ νικητὲς καὶ τὸ μουσικῶς αἰθέριον οἱ νικηταί· προσωπικότητος — προσωπικότητος· εὐθύτητα — εὐθύτης. Μὲ τοὺς ἐπικρατοῦντες βαρβαρισμοὺς καταργεῖται ἡ ἀπόχρωσις τοῦ λόγου (*μπαίνω* - *ὑπείσρχομαι*), ἀμαυροῦται/θολοῦται ὁ ζωγραφικὸς κόσμος, πίναξ ποῦ μᾶς περιβάλλει. "Ας τονισθῇ ὅτι οἱ ἀναφερθεῖσες κοινωνιο-γλωσσικὲς διεργασίες δὲν εἶναι αἰτιοκρατικὲς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως δρῶσες καὶ ἀλληλεπιδρῶσες.

Τέλος, κάτι ποῦ καθίσταται πλέον στοὺς πάντες ἐμφανές. Ἡ ἐπιβαλλομένη δυσδιάλεκτος δὲν εἶναι οὔτε δημοτικὴ, οὔτε καθαρῆς: εἶναι ψευδο-γλῶσσα *κρατικὴ*, κωδὶξ — ἐργαλεῖον γιὰ τὴν ἐνοποίηση τοῦ ἐν Ἑλλάδι θεάματος. Ὁ γλωσσικὸς ἀκρωτηριασμός, ἡ βίαιη διάρρηξις τοῦ νήματος τῆς ζωηφόρου *πνοῆς* τῆς παραδόσεως εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ γιὰ τὴν ἀλλοίωσι τῆς ἐλληνικῆς ταυτότητος στὴν προοπτικὴ ἐντάξεως τῆς χώρας στὸν διεθνὴ θεαματικὸ καταμερισμό.

ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ

Γάλα πικρὸ

*Γάλα πικρό, γάλα ξυνό
σὲ πίνουμε ὅλημερίς,
μαῦρο γάλα τῆς αὐγῆς.*

*Στολίζεται ἡ κόρη ποῦ ἀγαπῶ,
βάφει τὰ μάτια μὲ λουλάκι,
τρέμει καὶ πετᾷ σὰν τὸ πουλάκι.*

*Γάλα πικρό, γάλα ξυνό,
σὲ ρουφᾶμε ὅλη μέρα.
'Απ' τὴν αὐγὴ ὥς τὴν ἑσπέρα.*

ΑΝ. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ

(τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν)

Ἐπέκεινα τοῦ Εἶναι

Ἡ ἔννοια βεβαίως τοῦ «Εἶναι» ἐκ πρώτης ὄψεως δηλοῖ τὴν ἄμεσον πραγματικότητα, αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπάρχον, τὸ ὅποιον, οὔτως ἢ ἄλλως, ἐνέχει διαρκικὴν ιδιότητα· ὄντως τὸ ὑπάρχον Εἶναι προῖον ἐμπειρικῆς θεωρήσεως καὶ προφανῶς ἐπέχει θέσιν φαινομένου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ «καθαρῶς Εἶναι», τὸ ἀμιγὲς παντὸς ὄντιου καὶ τὸ ἐκτὸς πάσης ἐμπειρικῆς θεωρήσεως· Εἶναι ὅμως γεγονός ὅτι ἐκ τοῦ φαινομένου ὁ ἄνθρωπος ἀποκαλύπτει, προῖοντος τοῦ χρόνου, τὸ ὅπισθεν «ἐπιμελῶς κρυπτόμενόν», διότι πράγματι κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἡρακλείτου «*φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ*»· πάντα ταῦτα ἐκφράζουν τὴν ἔννοιαν τῆς κριτικῆς πραγματοκρατίας, καθ' ἣν πρῶτος ὁ Ξενοφάνης ἐπεσήμανε διὰ τῆς γνωστῆς ἐκφράσεως «*οὔτοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα θεοὶ θνητοῖσ' ἐπέδειξαν, ἀλλὰ χρόνῳ ζητοῦντες ἐρευρίσκουσιν ἄμεινον*»¹. Τὸ «Εἶναι» ἐπομένως τυγχάνει ὡς φαινόμενον μεταβλητὸν καὶ μετέχει τῆς ἐννοίας τοῦ «γίγνεσθαι». Τὸ «γίγνεσθαι» εἶναι ἀπόρροια τῶν συνεχῶν μεταβολῶν τοῦ «Εἶναι», εἶναι τρόπον τινά ἡ συνεχῆς πορεία τοῦ «Εἶναι» μέχρις ὅτου τὸ «Εἶναι» ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς καταστάσεως «ἀφίχθῃ» εἰς τὴν καθαρὰν μεταφυσικὴν ἔννοιαν τοῦ «Εἶναι», ὅπερ ἀντιπροσωπεύει τὴν νοητὴν «πραγματικότητα». Τοῦτο κατορθοῦται διὰ τῆς κριτικῆς πραγματοκρατίας, ὡς ἀνωτέρω ἔχομεν μνημονεύσει, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ αἰσθητὰ πορεύονται πρὸς τὰ νοητά, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν τὴν ποθητὴν μετ' αὐτῶν ταυτότητα. Τοῦτο βεβαίως εἶναι μία «γνωστικὴ οὐτοπία»· ἡ πορεία τοῦ «Εἶναι» πρὸς τὸ καθαρῶς «Εἶναι» διὰ τοῦ «γίγνεσθαι» εἶναι τὸ κίνητρον, οὔτως εἰπεῖν, τῆς φύσεως διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος. Ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὅπως «ἀποκρυπτογραφήσῃ» τὴν «φύσιν», δηλαδὴ τὴν πραγματικότητα, ἀποτελεῖ μὲν «οὐτοπία», ἀλλὰ συγχρόνως δὲ καὶ ὤθησιν διὰ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ· ὅτι τὸ κύρος τῆς γνώσεως «συνθλίβεται» μεταξὺ «δογματισμοῦ» καὶ «σκεπτικισμοῦ», ἐν τούτοις λύεται διὰ τῆς θεωρήσεως τῆς «σχετικοκρατίας», κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νοὺς πορεύεται ἐκ τῶν φαινομένων πρὸς τὰς ιδέας, δηλ. πρὸς τὰ πραγματικά. Γεννήματα τῶν ιδεῶν εἶναι τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια εἶναι ἐντὸς τῆς ἐμπειρίας, ἐνῶ αἱ ιδέαι τυγχάνουν ἐκτὸς τῆς ἐμπειρίας. Ἐπειτα τὸ «Εἶναι» δηλοῖ τὴν ἑσαεὶ μόνιμον πραγματικότητα καὶ εἶναι ἐκτὸς πάσης ἐμπειρίας, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ «καθαρῶς Εἶναι». Τὸ ἕτερον «Εἶναι» εἶναι τὸ «Εἶναι», τὸ ὅποιον πάντοτε μετέχει τῆς σφαίρας τῆς ἐμπειρίας καὶ διαρκῶς μεταβάλλεται διὰ τοῦ «γίγνεσθαι». Ἡ ἔννοια τοῦ «Εἶναι» διαδέχεται τὸ ἕτερον «Εἶναι» καὶ ἡ μονιμότης ἔγκειται μόνον εἰς τὸ «καθαρῶς Εἶναι», ὡς ὁ Πλάτων προβάλλει τὴν ἔννοιαν τῆς Ἰδέας, ἣτις καὶ ἔχει ὑπερεμπειρικὸν χαρακτήρα· ἐκεῖ ὄντως ὑπάρχει τὸ ἀμετάβλητον καὶ τὸ μὴ συνεχές, καθότι τὸ νοοῦν ὑποκείμενον ἐλλείπει ἐμπειρικῶν στοιχείων ἀδυνατεῖ νὰ ὑπαισέλθῃ εἰς ὑπερκοσμίους χώρους προβάλλον κατὰ τὴν καντιανὴν ἀντίληψιν τὴν ἔννοιαν τοῦ αἰτήματος. Ἡ ἔννοια τοῦ αἰτήματος περιέχει μόνον ἐννοίας, αἵτινες μόνον ὑπαρξιν ἔχουν οὐχὶ διὰ τοῦ

νοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως· ἐπομένως τὸ «ἐπέκεινα τοῦ Εἶναι» δηλοῖ τὴν ἀμετάβλητον πραγματικότητα, ἥτοι τὸ «καθαρῶς Εἶναι», τὸ ἐκτὸς πάσης ἐμπειρίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ «νοῦς» διὰ τῆς πίστεως ἐναποθέτει εἰς αὐτὸ τὴν ὑπαρξιν ἐννοιῶν, αἵτινες ἀντιτίθεται μὲν πρὸς τὴν λογικὴν, πλὴν ὅμως υἱοθετοῦνται αὐταὶ πλήρως ὑπὸ τῆς ἠθικῆς.

Ἐπειτα ὁ Kant, ὁ ἰδρυτὴς τῆς κρισιαρχικῆς (kritizismus), ἐξ ἐπόψεως γνωσιολογικῆς, αἰρέσεως, θεωρεῖ, ὅτι, «νοούμενον» εἶναι τὸ πρᾶγμα «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ» (Ding an sich), τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐπέκεινα παντὸς χώρου καὶ χρόνου καὶ λοιπῶν ἄλλων ἐμπειρικῶν παραγόντων καὶ φανεροὶ ὅτι, τόσον ὁ λογικὸς παράγων, ὅσον καὶ ὁ ἐμπειρικὸς παράγων ἀδυνατοῦν νὰ συνυπάρξουν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παραγωγὴν γνώσεώς τινος. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουν προτάσεις τινές, διὰ τὰς ὁποίας ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω παράγοντες ἀτονοῦν ὡς πρὸς τὴν λογικὴν «ἐπεξεργασίαν» τούτων καὶ ἀποτελοῦν, ὡς εἰκός, τὰ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς «αἰτήματα» (Postulat). Εἰς τὰ ἀνωτέρω αἰτήματα καταλεκτέον τὰς κάτωθι ἐννοίας, ὡς τὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, τὴν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὴν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ κτλ. Πάντα τὰ ἀνωτέρω τυγχάνουν ἀναπόδεικτα καὶ ἐπομένως μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν κύκλον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἐν τούτοις ὅμως ἡ ἠθικὴ ἀπαιτεῖ πίστιν εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν καὶ συνεπῶς τὰ τοιαῦτα ἀποβαίνουν ἀντικείμενον τοῦ «Πρακτικοῦ Λόγου».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐννοια τοῦ κόσμου εἰς νοητὸν καὶ αἰσθητὸν, αὐτὸς δηλαδή ὁ διαρχικὸς χαρακτήρ τῶν ἀνωτέρω, θὰ ἀποτελῇ ἑσαεὶ τὸ «πεδῖον τῶν ἀσκήσεων» τοῦ νοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος θὰ πραγματοποιῇ καὶ θὰ ὀλοκληροῖ ἐν γένει τὴν οἰανδήποτε αὐτοῦ γνῶσιν. Ἐν μὲν λέξει ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἐπέκεινα τοῦ Εἶναι» ἐνυπάρχει ἐν αὐτῇ ἡ ἐννοια τοῦ πράγματος «αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ» (Das Ding an sich) τοῦ Καντίου διὰ τὰ περαιτέρω.

1. Ἀπόσπ. 18 (D - K).

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΠΟΥΡΛΑΚΟΥ

Ἡ παράσταση

Ἡ παράσταση τέλειωσε.

Ἡ αὐλαία κλείνει

μὲ τὸ τέλος τῆς τρίτης
καὶ τελευταίας πράξης.

Τὰ χειροκροτήματα
στέγνωσαν τὰ δάκρυα
τῶν πρωταγωνιστῶν.

(Τὸ ἔργο ἦταν κατὰ βάθος δραματικό,
ἀλλὰ τὸ ἐξέλαβαν γιὰ κωμωδία).

Ἔτσι, ὅλοι ἱκανοποιήθηκαν:

Οἱ ἡθοποιοὶ μὲ τὸ χειροκρότημα,
οἱ θεατὲς μὲ τὸ φινάλε.

Ἡ παράσταση, τελικά, πέτυχε.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ

Γιάννης Σκαρίμπας έναντίον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου

Αν επιχειρούσε κανείς να εξιχνιάσει τὰ ἄδυστα τῆς ψυχικῆς ιδιοσυστασίας καὶ τὶς ιδιαιτερότητες τοῦ χαρακτήρα τῶν δημιουργῶν τοῦ λόγου, μὲ κριτήριο κάποιον κοινὸ συντελεστή πού τοὺς διαφοροποιεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, θὰ εἶχε νὰ κάμει ἀσφαλῶς, ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ἔχουν πολλὰ συζυγῇ στοιχεῖα, ἂν ἐπισκοπηθεῖ, μὲ τὴ βοήθεια κάποιων παραμέτρων, τὸ πάνθεο τῶν ἐκφραστῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης. Σὲ μιὰ πλατύτερη θεώρηση, οἱ λεγόμενοι αἰσθητικοὶ τοῦ ωραίου, παρουσιάζουν τόσες πολυεπίπεδες ψυχικὲς ἀπεικονίσεις, πού ἀναμφίβολα ἀποτελοῦν μιὰν ἐλκυστικὴ ψυχαναλυτικὴ περίπτωσι. Κι αὐτό, γιατί δυναστεύονται ἀπὸ πολλὰς ἀντιφάσεις, ἀπὸ ἀπρόβλεπτες ἐξάρσεις ἢ κάμψεις τοῦ θυμικοῦ, ἀπὸ ποικιλόμορφα μίση καὶ πάθη, ἀπὸ συχνὲς ἐνδοψυχικὲς συγκρούσεις.

Κορύφωσι τῆς πυραμίδας, κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εὖρος τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῶν, ἀποτελοῦν οἱ λογοτέχνες. Εἶναι ἡ διαπίστωση αὐτὴ καίρια, ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις βεβαιωμένη, τόσο ἱστορικὰ ὅσο καὶ ψυχολογικά. Ὁ ἐσωτερικὸς διχασμὸς τοὺς, ἔχει διάφορες ἀφετηρίες καὶ ἄλλες τόσες ἐρμηνεῖες. Ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ λογοτέχνη εἶναι, τὶς περισσότερες φορές, γεμᾶτος ἀμυχές. Πολὺ σπάνια εἶναι ὀρθολογιστικὰ ὑγιής. Ἀλλωστε — καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ θεμελιακὴ διαπίστωση — τὰ μεγάλα πνευματικὰ δημιουργήματα, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ, εἶναι ἀποτέλεσμα τραυματικῶν ιδιοσυγκρασιῶν καὶ χαρακτήρων ἀκραίων.

Οἱ ἐριδες τῶν λογοτεχνῶν, τόσο σήμερα ὅσο καὶ στὸ παρελθόν, ἀποτελοῦν ὁλόκληρη φιλολογία. Ἐὰν ἤθελε νὰ ἀποπειραθεῖ κανεὶς νὰ τὶς περιγράψει καὶ κατ' ἐπέκτασι νὰ τὶς ἐξηγήσει, θὰ χρειαζόταν τόμους ὁλόκληρους. Καὶ μιὰ τέτοια περιγραφή θὰ

ἦταν, ἀσφαλῶς, ἀνάγνωσμα συναρπαστικό.

Τί προκαλεῖ ὅμως — καὶ θὰ προκαλεῖ καὶ στὸ μέλλον — αὐτὲς τὶς διαμάχες; Ἴδου τὸ ἐρώτημα. Οἱ ἀπαντήσεις θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι πολλές. Πάντως ὅλες ἔχουν ἓναν κοινὸ παρονομαστή: τὴν ἀπροσμέτρητη κενοδοξία, τὴ φιλαυτία καὶ φιλοπρωτία τῶν λογοτεχνῶν. Ἀρκεῖ νὰ μὴ θιγεῖ, εἴτε ἔμμεσα εἴτε ἄμεσα, τὸ πνευματικὸ τοὺς δημιούργημα. Καὶ εἶναι πολλές οἱ περιπτώσεις πού μπορεῖ νὰ θιγεῖ ἀφορμὲς πού οἱ λογοτέχνες μπορεῖ νὰ τὶς ἀνακαλύθουν μὲ ἐντελῶς δική τους συλλογιστική. Εἶναι, γιὰ παράδειγμα, παρατηρημένο, ὅτι ἔὰν εἴπει κάποιος στὸ συνομιλητὴ του μερικὰ καλὰ λόγια γιὰ τὸ ἔργο ἐνὸς τρίτου, ὁ συνομιλητὴς του στὸ βάθος ἐνοχλεῖται, γιατί κάπου νομίζει ὅτι τὸ δικό του ἔργο ὑποβαθμίζεται. Θὰ προτιμοῦσε τὰ καλὰ λόγια ν' ἀπευθύνονται στὸν ἴδιο. Τώρα μὲ ποιά λογικὴ συσχετίζει τὰ ἐντελῶς ἐτερόκλητα, ὁ ἔπαινος σὲ κάποιον τρίτο νὰ προϋποθέτει δική του προσωπικὴ μείωσι, εἶναι φαινόμενο καθαρὰ ψυχαναλυτικῆς αἰτιολογίας.

Ἡ ὑποβάθμισι ὅμως αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι περισσότερο συγκεκριμένη, ὅταν τὴν ὑποδαυλίζει συναίσθημα ζηλοφθονίας. Κατευθύνει ὑποσυνείδητα τὸν λογοτέχνη, κάνοντάς τον νὰ ὑπερτονίζει μὲ ἰδιαίτην ἔμφασι τὶς ὅποιες ἀδυναμίες τοῦ ἄλλου, ἀμβλυωπώντας ἢ, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀναφέροντας πολὺ ἀκροθιγῶς τὰ προτερήματά του. Γιατί τὸ κάνει αὐτό; Τί τὸν ὠθεῖ νὰ τὸ ὑποτιμήσει; Ἡ μετατροπὴ τῆς ἄμιλλας σὲ ἀνταγωνισμό. Ἐχει τὴ σφαλερὴ ἐντύπωσι ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ αἶρεται ἀξιοκρατικὰ ὁ ἴδιος. Μπορεῖ, ἀκόμη, νὰ εἶναι πράγματι εἰλικρινής, νὰ μὴν ἔχει καμμιά διαφανὴ ἐμπάθεια, διαπιστώνοντας ὅτι τὸ ἔργο κάποιου ὑπολείπεται σὲ ἀξία. Τὰ κριτήρια βέβαια εἶναι ὑποκειμενικά, ἀφοῦ εἶναι σχεδὸν ἀνέφικτο νὰ ὀριοθετήσῃ

κανείς τὸ περίγραμμα τῆς ἀντικειμενικῆς ποιότητος ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ δημιουργήματος.

Τὶ θὰ συμβεῖ τότε; Ὁ κρινόμενος πάλι θ' ἀντιδράσει, γιατί δὲν τοῦ εἶναι εὐπεπτο ν' ἀποδεχτεῖ ὅτι τὸ δικό του δημιούργημα νοσεῖ ἢ παρουσιάζει ἀδυναμίες. Γιατί, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἂν τὸ ἤξερε, δὲν θὰ τὸ ἔγραφε. Εἴτε ἔτσι, εἴτε ἀλλιῶς, ἡ θρυαλλίδα δὲν ἀργεῖ ν' ἀναφλεγεῖ. Καὶ ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού ἀναφλεγεῖ, οἱ συνέπειες τῆς πυρκαγιᾶς εἶναι ἀπρόβλεπτες. Ἡ ἀντιδικία γίνεται πλέον προσωπική, χωρὶς περιστροφές, χωρὶς τυπικὰ προσχήματα, χωρὶς χαλινούς. Βλέπει κανεὶς ἐναργέστερα τότε τὰ βαθύτερα στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος τῶν ἀντιδικούντων καὶ τὴν ὕψη τῆς πνευματικῆς τῶν ὑποδομῆς, στοιχεῖα πού δὲν εἶναι ἴσως πάντα εὐδιάκριτα μέσα στὸ ἔργο τους. Βέβαια ὅλος ὁ φιλολογικὸς καυγᾶς γίνεται γιὰ τό... ἀπλῶμα, πού δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὰ εὖσημα. Τί λόγος! Περιέργη ἀλήθεια ψυχολογικὴ *libido*. Κατανοητὴ ὥστόσο. Εἶναι ἀσφαλέστερη ἢ ἐποπτεία τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου ἑνὸς λογοτέχνη, ὅταν ἰδῶθεῖ στὶς ἐκρήξεις του. Γιατί τότε ἀπομυθοποιεῖται καὶ ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὶς παντοειδεῖς ἐνδρὸστρέφειές του καὶ τὶς ἐλεγχόμενες ἀντιδράσεις του.

Ἄν ἐγκύψει κανεὶς στὶς ἄτυπες δικογραφίες τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, θὰ διαπιστώσει — ὄχι χωρὶς ἐκπληξη — ὅτι οἱ λογοτεχνικὲς διαμάχες ἀποτελοῦν τὸ κυριώτερο περιεχόμενο τοῦ ποινικοῦ τους μητρώου. Πλήθος οἱ ἐμπάθειες, τὰ μίσση, οἱ ὀξύτητες, ἀκόμη καὶ οἱ ἐξώδικες προσκλήσεις καὶ οἱ μηνύσεις. Αὐτὸ παρατηρεῖται ἤδη ἀπὸ τὴ μετασολωμικὴ περίοδο καὶ συνεχίζεται στὴν ἐποχὴ πού διαμορφώθηκε ἡ παλιὰ Ἀθηναϊκὴ Σχολή, ἀπὸ τὰ μέσα κιόλας τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅταν ἄρχισε πὰ νὰ σχηματοποιεῖται ὁ ἔμμετρος καὶ πεζὸς λόγος, φθάνοντας μέχρι τὶς μέρες μας. Ὁρισμένες ἀπὸ τὶς διαμάχες αὐτές, ἔγιναν εὐρύτερα γνωστὲς καὶ, ἐντελῶς προχειρα, μπορῶ ν' ἀπαριθμήσω μερικές, ὅπως τῶν Κάλβου — Φώσκολου, Ραγκαβῆ — Ὁρφανίδου, Βλάχου — Ροῖδου, Σουρῆ — Σεμιτέλου, Χρηστομάνου — Ροδοκανάκη

(τοῦ ἔστ'ε) συγγραφέα τοῦ «**Βυσσινὶ Τριαντάφυλλου**», Παλαμᾶ — Ξενόπουλου, Ταγκόπουλου — Ξενόπουλου, Δροσίνου — Ξενόπουλου (ἰδιαίτερα ἀψίκορος ὁ τελευταῖος), Παλαμᾶ — Ψυχάρη, Πάλλη — ἐναντίον ὧλων, Νιρβάνα — Οὐράνη, Μελά — Καραγάτση (ποιὸς δὲν θυμᾶται τὸ μεγαλοπρεπὲς χαστούκι πού ἔδωσε ὁ Καραγάτσης στὸν Μελά, στὸ θέατρο «Περοκέ») καὶ πάει λέγοντας. Ἀρκοῦμαι ἐνδεικτικὰ μόνο σὲ μερικὰ ὀνόματα (ἂν ἀποδελτίωνε κανεὶς ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, θὰ εὗρισκε πολὺ περισσότερα) ἀποφεύγοντας ν' ἀναφερθῶ στοὺς ἐν ζῳῇ λογοτέχνες ἢ σὲ ἄλλους τοῦ πολὺ πρόσφατου παρελθόντος, γιὰ λόγους εὐνόητους. Τὸ ἀξιοπερίεργο εἶναι ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ξιφούλκησαν ἐναντίον ἀλλήλων, ἔγιναν στὸ τέλος φίλοι, γεγονὸς πού χαρακτηρίζει τὴν ιδιαιτερότητα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν λογοτεχνῶν.

Πάντως, ἀναλογικὰ μὲ τὸ πνευματικὸ δυναμικὸ τοῦ τόπου μας, σὲ καμμιά ξένη λογοτεχνία δὲν παρατηρήθηκαν σὲ τέτοια ὀξύτητα τόσες πολλὲς φιλολογικὲς ἐριδες. Καὶ ἂς μὴ λησμονοῦμε ὅτι κάνουμε ἐδῶ λόγο γιὰ διαμάχες πού ἀφοροῦν ἀποκλειστικὰ στὴ λογοτεχνία. Γιατί, ἂν ἀναφερόμασταν στὰ ἔκτροπα πού δημιούργησαν οἱ γλωσσικοὶ ἀγῶνες (πού εἶχαν τίμημα καὶ νεκρούς), τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθοῦμε πολὺ. Πάντως ἡ ἀνάλυση καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν παθῶν πού ἀναφύονται μεταξὺ τῶν λογοτεχνῶν, θὰ μπορούσε κάλλιστα ν' ἀποτελέσει τὸ θέμα διατριβῆς, μιᾶς πολὺ ἀποκαλυπτικῆς μονογραφίας. Δὲν εἶναι ὁμῶς ὁ στόχος τῶν γραμμῶν αὐτῶν.

Ο ἰ μῦδροι πού κατὰ καιροὺς ἐκτόξευε ὁ Γιάννης Σκαρίμπας ἀπὸ τὴ Χαλκίδα ἐναντίον τοῦ Ι.Μ. Παναγιωτοπούλου ἦταν ἐξαιρετικὰ ὀξεῖς καὶ βίαιοι, καὶ τοὺς ἐκτόξευε κάθε φορὰ πού θὰ τοῦ δινόταν ἡ εὐκαιρία. Μιὰ τέτοια εὐκαιρία ἦταν καὶ τὸ Γενάρη τοῦ 1965, ὅταν τὸ Παλάτι σὲ συνεργασία μὲ τὴν τότε Κυβέρνηση θέλησε νὰ παρασημοφορήσει μιὰ ἑκατοντάδα κορυφαίων πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου (συγγραφεῖς, λογοτέχνες, δημοσιογράφους, συνθέτες, ἡθο-

ποιούς, ζωγράφους κ.λπ.) όλων τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων, στοὺς ὁποίους ὁ Σκαρίμπας δὲν συμπεριλαμβανόταν. Θεώρησε ἀδικαιολόγητη τὴν παράλειψη, ποὺ τὸν ἐξόργισε, πολὺ δὲ περισσότερο ἐπειδὴ ἀνάμεσα στοὺς παρασημοφορούμενους εἶχαν ἐπιλεγεί ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, ὁ Πέτρος Χάρης καὶ κάποιοι ἄλλοι, ποὺ σφοδρὰ τοὺς ἀντιμαχόταν. Κι ὅταν ὁ Σκαρίμπας θύμωνε, τότε ὁ λόγος του γινόταν ἀπόλαυση. Βέβαια εἶναι γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἔτρεφε καὶ πολλὴν ἐκτίμηση στὰ διάφορα «λιλιά», καθὼς τὰ ἔλεγε, ἀλλὰ κανεὶς δὲν γνωρίζει πῶς θ' ἀντιδρούσε ἂν τὸν τιμοῦσαν κι ἐκείνον μ' ἓνα τέτοιο «λιλί». Ἡ οὐσία εἶναι ὅτι «ἄρπαξε» τὸν Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο, ποὺ ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὸν κατηγορήσε — μὲ ἀφορμὴ κάποιο του κείμενο — σὰν ὁπαδὸ τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αὐγούστου καὶ λάτρη τοῦ Μεταξᾶ. Ἡ ἱστορία αὐτῆς τῶν παρασῆμων, ποὺ σήμερα ἔχει μᾶλλον λησμονηθεῖ, δημιούργησε τότε πολὺ σάλο, ποὺ προκάλεσαν, ὅπως ἀναμενόταν, ὅσοι ἀγνοήθηκαν ἢ ἔμειναν ἀπ' ἑξω. Ἐγγραψε λοιπὸν ὁ Σκαρίμπας, στίς 18 Ἰανουαρίου τοῦ '65, ἓνα κείμενο φωτιά, μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο: «**Ἡ ...ἄξαφνη βροχή**».

Ἐπειδὴ οἱ αἰτιάσεις του παρουσιάζουν γενικότερο ἐνδιαφέρον καὶ δὲν στεροῦνται καὶ κάποιων ἀληθειῶν, νομίζω σκόπιμο νὰ μὴν παραθέσω μόνο τὸ τμῆμα ποὺ ἀναφέρεται στὸν Παναγιωτόπουλο, ἀλλὰ νὰ δώσω ὁλόκληρο τὸ κείμενο: Ἰδού:

Ἡ... ἄξαφνη βροχή

Αὐτὴ ἡ ἑκατοντάδα τῶν παρασῆμων ποὺ ἔπρεπε σὰν ἄξαφνη βροχὴ ἀπάνωθ' ἐμᾶς, ἰσάριθμων ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς Τέχνης, δὲν εἶναι παρὰ μιά — κι αὐτό — ἀπόπειρα δολιοφθορᾶς τῶν συνειδήσεων —, ἔργο κι αὐτὸ τῶν παλατιανῶν μας καμαρότων. Ὅσοι δε, ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, ἢ ἐξ ἀπίνης καταληφθέντες τὸ ἐπῆραν, ἔπρεσαν θύματα τῆς γνωστῆς ἀντιδραστικῆς πολυμορφίας (παράσημα, βραβεῖα, ραδιοφῶνα καὶ λογῆς — λογῆς — τέτοιες «φῆμεις»).

Ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ἔστω καὶ τούτη: Μεταξὺ τῶν παρασημοφορηθέντων ὑπάρχουν πρόσωπα ἀπ' τὰ καλὺτερα ποὺ ἔχουμε, ἐξ ὧν μερικοὶ ἀπ' τοὺς ποτὲ μὴ χαρίσαντας κάστανα στὸ ψέμα, ποτὲ μὴ φεισθέντας τῶν σκοταδιστῶν, πνευματικῶν,

παλατιανῶν ἢ... προφροσῶν, καὶ μερικοὶ δεδηλωμένοι ἀριστεροί, καὶ ἓνας — δύο ἀσπονδοὶ ὄχτροί τους. Ἀναστρέφοντας πρὸς χάρη τους, ἐδῶ, τὸ σχετικὸ λεγόμενό μας: «Πόσον ὠραῖα θάσαν τὰ παράσημα, ἂν παρασημοφορεμένοι δὲν ὑπῆρχαν», θὰ πῶ, θὰ τὸ πῶ τῶν ἀγαπητῶν φίλων, αὐτὸ ἐγὼ ἔτσι: «Πόσο ὠραῖοι θὰ μᾶς ἦσαν πάντα καὶ δίχως τὰ (οἱ παρασημοφορετοὶ) παράσημά τους».

Πάντοτε, ἀνέντιμα στάθηκαν τὰ ὅπλα τῆς ἀντίδρασης. Καὶ ἀπ' αὐτά, δὲν εἶναι ἡ βία τὸ χειρότερο. Πολὺ περισσότερο, ἀκριβῶς ἡ βία δὲν «πιάνει» πάντα. Τὸ «σιδηραῖς λόγχαις μάχου» οὐδὲ τὸ σκέφτηκε ἡ Πυθία.

«Ἀργυραῖς», εἶπε τοῦ Φίλιππου. Ἀλλὰ κι αὐτὲς εἶναι ἡ μιὰ μόνον μορφή τῆς δολιότητος. Ἡ ἄλλη εἶναι: «Κολάκευε — κολάκευε — καὶ φτάνει!». Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ πλεον ἐπικίνδυνος, τῶν οὐτιδανῶν, νὰ ποῦμε, τὸ «νόκ — δούτ!». Ἀν ἀντίς «ἀργυραῖς» καὶ κουραφέζαλα, αὐτὸ τοῦ ἔλεγε ἡ Πυθία, οὔτε ἀπὸ «ἀργυράρχη» ὁ Αἰσχίνης μας θὰ πάθαινε, καὶ ἡ ἐν Χαιρωνεία μάχη θὰ «παρεῖκε»...

Διότι — φεῦ! — πολλὰ οἱ ἀδυναμίες μας καὶ οἱ ἔξεις μας, ἀλλὰ ἡ ἔξη τῆς φήμης — πάνω ἀπ' ὅλες. Πολλοὶ τὸν πλούτον, — λέει — ἐμίσησαν, ἀλλὰ τὴν δόξαν, λέει, οὐδεὶς!.. (Τώρα, ἂν δόξα εἶναι μόνον τὸ παράσημο, ἢ ἂν τὸ παράσημο εἶναι δόξα — αὐτό, ἔστω ἄλλη ἱστορία). Γιὰ νὰ γίνῃ «ἐνδοξος» ὁ κ. Βενέζης, δὲν ζήτησε λεφτά, μὰ Ἀκαδημαϊκί. Γιὰ νὰ γίνῃ (κι ἂς μὴν ἀκόμα ἔγινε — θὰ γίνῃ...) ὁ κ. Π. Χάρης, ὁλόκληρη ἀφιέρωσε Μεγάβιβλο στὴ μνήμη — λέει — τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ. Τὸ ἴδιο ὁ κ. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, πλὴν... σὲ βελτιωμένη ἔκδοσιν αὐτός, διαβεβαίωσε... καταπρόσωπό του τὸν δικτάτορα, ὅτι:

«Οἱ καιροὶ ποὺ περνᾶμε εἶναι πραγματικά γόνιμοι, καιροὶ ἀναγεννητικοὶ καὶ ἀναδημιουργικοί. Τὸ ἔθνος ὁλόκληρο μὲ τὴν καθοδήγησιν καὶ τὴ βοήθεια μεγαλοδύναμου καὶ μεγαλοφάνταστου Ἀρχηγοῦ, ἀνοίγει καινούργιους δρόμους στὰ πεπρωμένα του καὶ πλάθει τὴν ψυχὴ του, τὸν πολιτισμὸ του, ποὺ θὰ μείνῃ στὴν Ἱστορίαν σὰν μεγάλος σταθμός, ὁρόσημο ὁλκῆς, σὰν ὁ «Τρίτος Ἑλληνικὸς Πολιτισμός»!!! [Ω, διάολε!...] (Περιοδ. «Τὸ Νέον Κράτος», ἀρ. 23, Ἰούλιος 1939).

Λοιπόν; Λοιπόν; Στίς τί λέτε, παιδιά; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀνίκατον τὸ «κολάκευε, λιβάνιζε — καὶ φτάνει;» Ἐφτασε, μέχρι ποῦ ὁ κ. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος νὰ θεωρεῖται «ἀδικημένος!» ποὺ δὲν τὸν ἔκαμαν ἀκόμα Ἀκαδημαϊκόν. Πλὴν, ἂς μὴν ἀνησυχῇ. Ἐχει, ἢδη, ὅλα... τὰ προσόντα. Καὶ θὰ γίνῃ — θὰ γίνῃ!...

Ὡστε, φοβεῖσθαι χρὴ καὶ αὐτῶν τῶν Λαανῶν — δῶρα φερόντων.

Παρασημοφορᾶν τὸν κ. Βενέζη, ἀλλὰ καὶ τὸν Μάνο Κατράκη!

Παρασημοφορᾶν τὸν κ. Μυριβήλη, ἀλλὰ καὶ τὸν Δ. Ψαθᾶ!

Παρασημοφορᾶν τὸν κ. Σάββα Κωνσταντόπουλο, ἀλλὰ καὶ τὸν Κοτσαρίδα!

Παρασημοφορίες σκοπιμότητας... Αἱ μὲν γιὰ τὸ «εὖγε δοῦλε, ἀγαθέ!». Αἱ δὲ τὸ «τῆρα τί ἔχω, ἀχάριστε γιὰ σένα!».

Καὶ μᾶς βάνουν μπρὸς σ' ἓνα τετελεσμένο κι ἀνεπάντεχο! Νὰ φανοῦμε ἀγενεῖς; Νὰ τὸ πάρουμε;

Ὅσο νὰ τὸ συνειδητοποιήσουμε (τί); τὸ κόλλο «ἔχει πιάσει»...

Δὲν ἔχει ὅμως πιάσει. Βαθύτατος εἶναι ὁ σκεπτικισμός ὧσων... «ἀνάξια» τὸ πήρανε. Δύο κι ὅλα τοὺς τὸ βροντοφώνησαν κατάμουτρα. Καὶ μόνον ἀπὸ σεμνότητα περίσσεια δὲν θέλησαν οἱ (ἀπ' τοὺς «ἀνάξιους») ἄλλοι, νὰ τὸ κάμουν. Τοὺς τὸ κατάγραψαν ὅμως στὴ μερίδα τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Ποιὸς ὅμως ἦταν, τέλος πάντων, αὐτὸς ὁ Σκαρίμπας; Γιὰ νὰ γίνουν περισσότερο κατανοητὲς οἱ ἀφορμὲς ποὺ δημιούργησαν τὴν ἔχθρα Σκαρίμπα — Παναγιωτόπουλου, θὰ ἤθελα, πρὶν παραθέσω τὰ σχετικὰ κείμενα καὶ τεκμήρια, νὰ δώσω σὲ λίγες γραμμὲς τὴν προσωπικὴ μαρτυρία μου ἀπὸ τὴ σύντομη γνωριμία μου μαζί του, ποὺ θὰ δείξει, νομίζω, ξεκάθαρα, τίς πτυχές τοῦ ιδιόρρυθμου χαρακτήρα του καὶ τὴν, πολλὰς φορές, ἀπροσδόκητη σκέψη του.

Γνώρισα τὸν Γιάννη Σκαρίμπα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1975, σ' ἓνα σύντομο ταξίδι μου στὴ Χαλκίδα. Τὸ θεώρησα χρέος, μιὰ καὶ βρέθηκα στὴν ἐπικράτεια τοῦ βασιλείου του, νὰ κάμω τὴ γνωριμία του καὶ τοῦ φιλήσω τὸ χέρι. Πῆγα καὶ τὸν εἶδα στὸ σπιτί του, μόνο γιὰ λίγην ὥρα, γιατί ὁ χρόνος δὲν μ' ἔπαιρνε. Ἦταν ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ ποὺ μίλησα μαζί του. Μοῦ εἶπε ὅμως πολλά. Μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα, ὅτι σπάνια γνώρισα ἀνθρώπους τόσο καλά; βλέποντάς τους τόσο λίγο. Τὴ συνομιλία αὐτὴ τὴν ἔχω καταγράψει σὲ ἄλλο χῶρο. Ὅσotόσο θὰ ἤθελα καὶ ἐδῶ, πρὶν μῶς στὸ κύριο θέμα, νὰ δώσω μιὰ σύντομη σκιαγράφηση τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ πῶ ἀπ' ἀρχῆς ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ του ἐμφάνιση, μὲ τὸ πρόσωπό του σκαμμένο ἀπὸ ρυτίδες καὶ ζάρες, μόνο ἐμφάνιση διανοοῦμένου δὲν ἔδειχνε. Μὲ γυαλιὰ καὶ μικρὸ μoustakάκι ἀλλὰ Χίτλερ θὰ μπορούσε νὰ τὸν πάρει κανεὶς περισσότερο γιὰ χειρῶνακτα ἐργά-

τη, ἢ συνταξιούχο μπακάλη ἢ ἀγρότη. Τόσο ἀπὸ τὸ λαϊκό του ντύσιμο, χωρὶς τίποτα τὸ ἰδιαίτερο, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ του κατατομὴ θυμίζει κλασσικὴ φιγούρα λιπόσαρκου γέροντα, ποὺ συναντᾷ κανεὶς συχνὰ στὰ ἐπαρχιακὰ καφενεῖα. Τὰ μάτια του ὅμως ἔχουν μιὰ χαρακτηριστικὴ νεανικὴ ζωηρότητα.

Ἡ ἐκφρασὴ του, μὲ τὸ ἀποστεωμένο πρόσωπο, τοῦ δίνει ἓνα ὕψος ἰλαρότητας. Στὴν ὁμιλία του εἶναι αὐθόρμητος, ἐγώληπτος, ἀσυμβίβαστος, σχεδὸν πρωτόγονος. Ἀσκεῖ ὅμως μιὰ περιέργη γοητεία. Εἶναι, ἴσως, ὁ μόνος ἀνεπιτήδευτα ἐξωστρεφῆς συγγραφέας ποὺ γνώρισα, ποὺ δὲν «καλλωπίζει» τὸν προφορικὸ του λόγο κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενο, ποὺ τὸν ἀφήνει νὰ κυλᾷ σὰν ἀκατέργαστος, ποὺ δὲν μετρᾷ τίς ἀπὸ χήσεις του. Ἴσως γιατί δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἢ γιατί τὸν ἐνδιαφέρει πολὺ. Ὁ ἴδιος ὅμως φαίνεται νὰ γνωρίζει καλά, πῶς ὅλα τούτα προσθέτουν στὸ μῦθο του. Ἐχει μιὰν ἀφοπλιστικὴ εἰλικρίνεια, μιὰ ὦμη ντομπροσύνη. Τὸ κρανίον του, μὲ βαθουλωμένα βρεγματικά, κρύβει ἓνα πνεῦμα ἐξαιρετικὰ κοφτερό. Ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ἀμέσως, ὅτι στὸ χαρακτήρα του συνυπάρχουν πολλές ἀντιφάσεις, πολλὲς ἐτερότητες, ὅχι μόνο γλωσσικὲς, ἀλλὰ καὶ ἰδεολογικὲς. Καμμιά σχολὴ ἢ φιλοσοφία δὲν τὸν καλύπτει. Ἐλάχιστη μικρογραφία του, στὴ γλωσσικὴ ἀναρχία μορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ Ν. Γαβριήλ - Πεντζίκης. Εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἓνας μεγάλος ἀναρχικὸς τῆς τέχνης. Ἡ ἐκρηξιγενὲς προσωπικότητά του καὶ ἡ ὀπωσδήποτε περιθωριακὴ του σκέψη μοῦ ἔδωσαν μιὰν ἄμεση δικαιολογία στὸ ἐρώτημα, γιατί ἡ ζωὴ του στάθηκε γεμάτη ἀντιδικίες, μηνύσεις, ἀντεγκλήσεις. Μὲς ἀπὸ τὴν ἀπολυτότητα τῶν ἀφορισμῶν του μοῦ εἶπε πολλὰς ἀλήθειες. Ἀλήθειες ποὺ ἄλλος δὲν θὰ ἤθελε ἢ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐκστομίσει. Μὲ χαμόγελο μισοειρωνικό, μακρυγιαννικό καὶ θυμόσοφο, καυστικό καὶ μυκτηριστὴς, γίνεται ξαφνικὰ ἓνας χεῖμαρρος ποὺ δὲν λογαριάζει ποιὸν θὰ συμπαράσχει. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πῶς συμφώνησα μὲ ὅλες τίς ἐκτιμήσεις του, μὲ ὅλες τίς ἀποστροφές του.

Πρέπει όμως να ομολογήσω ότι μου έκαμε βαθειά εντύπωση το άδούλωτο φρόνημά του. «Έγώ δεν προσκύνησα κανένα Θεό», μου είπε. Μου μίλησε μόνο για τα κακώς κείμενα, με μιὰ οίκειωση τέτοια, λες και είμαστε γνωστοί από χρόνια. Πρόσθεσε ακόμη ότι μιὰ ζωή μάχεται να προστατεύει τους φτωχούς και καταφρονεμένους.

Για να πάρει κανείς μιάν ιδέα του τρόπου που συνδιαλέγεται, μεταφέρω εδώ ένα μικρό μέρος του διαλόγου που έκαμα μαζί του.

‘Ανάμεσα σε πολλά και διάφορα τὸν ρώτησα σε κάποια στιγμή, ποιά ήταν ἡ άποψή του για τοὺς πνευματικούς ἡγέτες του τόπου. Κάγχασε.

— Δὸς τοὺς δέκα φάσκελα. Τί λέω δέκα, εἴκοσι. Δέκα με τὰ χέρια, δέκα με τὰ πόδια. Για ποιοὺς πνευματικούς ἡγέτες μου τσαμπουνᾷς. Μίμπα οἱ δια-γ-νοούμενοι κι οἱ ἀλόγιοι. Ποιὸς τοὺς κάνει ζᾶφτι. Ξέρεις πότε χοροπηδᾷν οἱ γκαζοντενεκέδες; ‘Αμα εἶναι ἄδαιοι. Χτύπα τοὺς, νὰ δεις. ‘Ολοι τοὺς εἶναι σαλτιμπάγκοι. ‘Ανθρωπάκια. Νὰ πεις για τοὺς ‘Ακαδημαϊκοὺς; Καραγκιόζηδες, πὸν βγῆκαν στὸ μπερντὲ κι ἀπόχτησαν... ἀνάστημα. Ποιοὶ θαρρεῖς μᾶς κυβερνοῦν; Πετροχάρηδες καὶ Παναγιωτόπουλοι. ‘Ολοι τοὺς εἶναι παστωμένοι στὸ ἴδιο βαρέλι. Δὲς σμόκιν κι ἀγόραζε... μπουγαδοκόφινα.

Χαμογέλασα.

— Κι ἂν τὰ γράψω ὅλ’ αὐτὰ, μάρμπα Γιάννη;

— Μὰ γιατί θαρρεῖς στὰ λέω. Σάματις δὲν ξέρω πὼς θὰ τὰ πεις;

Μερικὲς φορὲς δὲν καταλαβαίνω τίς λέξεις του, πὸν μακρυὲς σὰν σιδηρόδρομοι, ἔχουν ἓνα ἀσυνήθιστο ιδιωματισμό, ὅπου μαντεύεις τὸ νόημά τοὺς ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα. Τὸ πρόσεξε πὼς ἀπορούσα καὶ λὲς τὸ

ἔκανε ἐπίτηδες. Κάποια στιγμή δὲν ἄντεξα.

— Μὰ γιατί μιλάτε αὐτὴ τὴ γλῶσσα;

— Γιατί ἂν μίλαγα ἄλλη, δὲν θά’μουν ὁ Σκαρίμπας, ἀλλὰ ὁ... Χατζηαβάτης.

Ξαφνικά, ἔτσι για νὰ τὸν πειράξω, τοὺ ἔκανα μιὰ μᾶλλον ἀπροσδόκητη ἐρώτηση:

— Ποιὸς εἶναι ὁ πὸν παράξενος ‘Ελληνας ποιητής;

— Αὐτὸς πὸν θὰ ἤθελες νὰ σοὺ πῶ.

— Δηλαδή;

— ‘Εγώ! γιατί εἶμαι γεμάτος... παραξενιές!...

Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ διαλογικὸς Σκαρίμπας. Φεύγοντας ἀπ’ τὸ σπίτι του, θυμήθηκα κάποιους στίχους του ἀπὸ τὸ «*Lacrimae hominis*»:

Τράβα λοιπόν, ἀφοῦ με πᾶς, τράβα ζωὴ –
καράβι
γύρω θὰ πέφτει – καταχνιά – τοῦ χρόνου ἡ
σιωπὴ,
κι ἡ ἀγάπη της – φάρος βαθιά – θὰ σβεῖ μιὰ καὶ
θ’ ἀνάβει!...
σὰν μιὰ κλωστή πὸν ντύνει μιὰ καὶ μιὰ πάει νὰ
κοπεῖ!...

Σ’ αὐτοὺς τοὺς ἀπλοὺς στίχους νομίζω ὅτι ἐπικεντρώνεται τὸ ὁδοιπορικὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ ιδιότυπου αὐτοῦ ἐρημίτη τῆς Χαλκίδας.

Πολλὰ τὰ καράβια στὴν ποίηση τοῦ Σκαρίμπα. Πολλὲς οἱ ἀποδημίες. ‘Ετσι κι αὐτός, «**Σπασμένο καράβι — με δίχως κουπιά**», στάθηκε ἓνας μεγάλος ἀταξίδευτος ταξιδευτής. Στὸ ἄλσος τοῦ φρουρίου τοῦ Καράμπαμπα τῆς Χαλκίδας, ὅπως ὁ ἴδιος τὸ ζήτησε, φορεμένος στὰ κόκκινα (ἀναρχικὸς ἀκόμη καὶ στὸ χῶρο τῶν κοιμητηρίων), ἀναπαύεται ὁ δημιουργὸς τοῦ «**Μαριάμπα**», πὸν ἔφυγε «**γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος δόξα**» στὶς 21 Γενάρη τοῦ 1984, στὰ 91 τοὺς χρόνια, για τὴ μυθικὴ χώρα τῆς Φθίας.

[Τὸ τέλος σὲ ἐπόμενο τεῦχος]

‘Ο καπετάν ‘Αβόλας

— Δέσε τη γλώσσα σου, Κωστιό, τοῦ εἶπε ἀπότομα ὁ Γιούλιος, ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ στὰ τόσα χρόνια ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ Καβαλτεμάρη. Τὸ Κωστιό τοῦριξε μιὰ παραπενητικὴ ματιὰ καὶ ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τοῦ ἀμπαριοῦ κατέβηκε στὸ μαγειρεῖο του.

Τὸ Κωστιό ἦταν παλιὸς καὶ καλὸς βουτηχτής. Κοντὸς καὶ βαθιὰ μελαχροινός, ξερακιανὸς καὶ πολὺ λιγνός, σχεδὸν ρυτιδωμένος, μὲ πυρρὰ μάτια, πάντα ὑγρόρροα καὶ ὄνειροπόλα, ἔμοιαζε μὲ τὴ σκυφτὴ πενία, ποὺ τριγυρνᾷ στὰ καλντερίμια γιὰ λίγο οἶκτο. Naί, αὐτὸς ὁ περήφανος βουτηχτής, ὁ γεμάτος ἀνθρωπιὰ καὶ καλοσύνη, τώρα πληγωμένος κατέβαινε στὸ ἀμπάρι, στὸ μαγειρεῖο του. Τοῦ στοίχισε πολὺ ὁ ἀπότομος λόγος τοῦ Γιούλιου. Ἐκλαψε ἄλλη μιὰ φορὰ ἐκεῖ κάτω στὰ σκοτεινὰ τοῦ ἀμπαριοῦ μόνος, ὅπως μιὰ φορὰ κι’ ἔναν καιρὸ, τότες στὰ λιμάνια τῆς Τρίπολης καὶ στὶς ἀφιλόξενες παραλίες τῆς ὑποδέχτρας τοῦ θανάτου, τῆς Λιβυκῆς Σύρτης. Ἴσως νάναι σωστό, πῶς ὁ λυγμός, ὁ ἐσώψυχος, γιαιτρεῖ τὸν πονεμένο, καθὼς τὸ δάκρυ σπογγίζει ἀπὸ τὰ ρυτιδωμένα μάγουλά του τὶς πικρὲς ἀναμνήσεις, ἴσως νάναι καὶ ἡ μόνη διέξοδος τοῦ ἀδύναμου, ποὺ δὲν ἔχει ἄλλο βότανο παρὰ τὸν πόνο καὶ τὸ δάκρυ γιὰ καιροὺς, ποὺ σημάδεψαν τὴ ζωὴ του, γιὰ κακίες, ποὺ τὸν ἀνάγκασαν νὰ μείνει ἀνθρωπος, ἔστω κι’ ἂν πλήρωσε τὴν ἀνθρωπιὰ του μὲ τὴν ἀπότομη προσταγὴ τοῦ Γιούλιου, ἔστω κι’ ἂν ζοῦσε στὴ σκιά τῆς ἀγάπης τοῦ Καπετάν Γρηγοράκη. Κάλλιο νὰ σὲ ζηλεύουν γιὰ τὴν ἀξία σου, παρὰ νὰ σὲ λυποῦνται γιὰ τὸ κατάντημά σου καὶ πιὸ κάλλιο νάσαι στὸ κατὰδικό σου κουμάντο, κι’ ἄς εἶναι τὸ πιὸ μικρὸ καὶ ἀσήμαντο, φτάνει νάναι δικό σου, νὰ τὸ κουμαντάρεις ὅπως θέλεις, νὰ τὸ παίζεις καὶ νὰ τὸ χάνεις καὶ νὰ τὸ ξαναφτιάχνεις μὲ τὸν ἰδρώτα σου καὶ τὸν πόνο σου, μὲ τὴ χαρὰ σου καὶ τὴν τρέλλα σου. Χίλιες φορές καλύτερα νὰ μὴ

σὲ ἀγαπᾶνε οἱ ἄνθρωποι καὶ οὔτε νὰ ἔχεις ἀνάγκη τὴν ἀγάπη τους. Φτάνει μόνο νὰ τοὺς σέβεσαι, ναί, νὰ τοὺς σέβεσαι μόνον καὶ τίποτα περισσότερο! Βλέπεις οἱ ἄνθρωποι σὲ κρίνουν ἀπὸ τὴ δουλειὰ σου καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο ποὺ κρύβεις στὰ κατὰβαθα τῆς ψυχῆς σου. Ἄν εἶσαι καπετάνιος, σὲ προσέχουν γιὰ τὰ γρόσια σου, ἀκόμα κι’ ἂν εἶσαι σὰν ἐκεῖνον τὸν τρισκατάρτο ‘Αβόλα.

Πολλὲς φορές εἶχε διηγηθεῖ τὴν ἱστορία τούτη τὸ περήφανο Κωστιό στοὺς συντροφοναῦτες τοῦ Καβαλτεμάρη, γι’ αὐτὸ καὶ ὅλοι τὸν ἐκτιμοῦσαν καὶ πιὸ πολὺ, βέβαια, ὁ Καπετάν Νικόλας Γρηγοράκης. Ὁ ‘Αβόλας εἶχε μερικὲς ὀκάδες περισσότερη πονηρία καὶ μοχθηρία ἀπὸ ὅσων εἶχαν οἱ καπετάνιοι ὅλων τῶν πελάγων καὶ τῶν θαλασσῶν. Ἀκλῆρος ἀπὸ τὴν τσιγκουνιὰ καὶ τὴν ἀπληστία του, στυγνὸς στοὺς ναῦτες καὶ τοὺς βουτηχτάδες του, ἀσύδοτος στὴν κλοπὴ καὶ τὴν ἀπάτη, πρωτόγνωρος στοὺς σχεδιασμοὺς τοῦ ἐγκλήματος, ψεύτης στὶς συμφωνίες του καὶ ἐπιτήδειος στὸ νὰ ἀποφεύγει τὰ μπλεξίματα, ἡ ἐνσώματη ἀπάτη τοῦ πέλαγου καὶ ὁ τρόμος τῶν βουτηχτᾶδων. Καμμιά χρονιά δὲν εἶχε τοὺς ἴδιους βουτηχτάδες καὶ ποτὲ ἀπὸ τὸ ἴδιο νησί. Ἡ ἐγκληματικὴ του δράση εἶχε διαδοθεῖ τόσο πολὺ, ὥστε κανένας δὲν δεχόταν νὰ δουλέψει στὸ τσοῦρμιο του. Πονηρός, ὁμως, καθὼς ἦταν, κάθε χρόνο παρουσιάζονταν μὲ διαφορετικὸ ὄνομα, ἄλλοτε σὰν Καπετάν ‘Ασπρούλης, ἄλλοτε σὰν Καπετάν Γιώργης καὶ ἄλλοτε μὲ τὰ ὀνόματα γνωστῶν καπετάνιων. Εἶχε καὶ μαζί του μερικοὺς συντροφομπράβους, τοὺς ὁποίους ἔστελλε στὰ νησιά γιὰ τὴ σχετικὴ διαφήμιση καὶ τὴ στρατολόγηση ἱκανῶν βουτηχτᾶδων, ὑποσχόμενος μεγάλες ἀμοιβές, κατοχυρωμένες, μάλιστα, καὶ μὲ συμβόλαια. Τί εἶχε νὰ χάσει ὁ ‘Αβόλας, ἀφοῦ φρόντιζε, ὥστε ποτὲ νὰ μὴν πληρώνει κανένα μὲ τὶς λογιῆς πονηρόπραγες παγιδεύσεις τῶν βουτηχτᾶδων του;

Ἔτσι τὴν ἔπαθε καὶ τὸ Κωστιό! Νιόπαντρος, τότε, πούλησε καὶ τὴν ψαράδικη βάρκα του καὶ κίνησε γιὰ τὸ καλύτερο. Μπήκε στὸ βουτηχτάδικο τοῦ Ἀβόλα καὶ ὅταν αὐτὸ ἀνοίχτηκε στὸ πέλαιο καὶ ἔφτασε στὴν περιοχὴ τοῦ θανάτου, στὴ Σύρτη, βγαίνει ἀπὸ τὸ ἀμπάρι, ποῦ ἦταν ὡς τὴν ὥρα ἐκείνην κρυμμένος ὁ Ἀβόλας. Τὸ Κωστιὸ ξαφνιάστηκε. Τὸν εἶχε δεῖ στὴν Ἀλεξάνδρεια, ποῦ δικαζόταν γιὰ παρανομίες καὶ σκόπιμες ἀνθρωποκτονίες καὶ εἶχε μάθει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λιμανιοῦ τὰ ἀπάνθρωπα ἔργα του. Ξύπνιος ἀνθρώπος τὸ Κωστιό καὶ βλέποντας πὼς ἂν ἔκαμνε ἔστω καὶ ἓνα μορφασμό, ἴσως νὰ ξεκινοῦσε ἀπὸ αὐτὸν τὸ βρώμικο παιχνίδι τοῦ ὁ Ἀβόλας, προσποιήθηκε, σὰν τέλειος διπλωμάτης, πὼς χαίρεται ποῦ θὰ δουλέψει στὸ βουτηχτάδικο του. Ἀπὸ κείνην τὴν ὥρα ἄρχισε ἡ ἀγωνία του. Σκεφτόταν τὸ σπιτικό του καὶ ἦταν ἀποφασισμένος, μόλις ἔβρε τὴν κατάλληλη εὐκαιρία, νὰ ζητήσῃ τὴ σωτηρία του. Προσποιήθηκε τὸν πειθαρχικό καὶ τὸν φρόνιμο. Ὁ Ἀβόλας βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν ἐκμεταλλευτεῖ. Κάμε τοῦτο, κι' ἐκεῖνο, πρόσεχε τὰ ἱστία, ἀνέβασέ τα λίγο, κατέβασέ τα, πλύνε τὸ σφουγγάρι... καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀτέλειωτες διάτες. Ἀφοῦ τὸ Κωστιὸ σ' ὅλα αὐτὰ φάνηκε πειθαρχικό, μὲ τὰ... διάταξε καπετάνιο μου, ὅλα εἶναι ὅπως τὰ εἶπες, καπετάνιο μου, ὁ Ἀβόλας παγιδεύτηκε ἀπὸ τὸν εὐστροφο Κασιώτη.

— Ἀκου, Κωστιό, τοῦ ἔλεγε. Ἄν μέχρι τέλος εἶσαι τόσο πρόθυμος, τότε ἐγὼ θὰ σὲ κάμω συνétairo στὸ βουτηχτάδικο μου. Πρόσεξε, ὅμως, γιὰ νὰ εἶσαι καπετάνιος, πρέπει μὴτε νὰ βλέπεις, μὴτε νὰ κρίνεις, μὴτε νὰ παίρνεις τὸ μέρος κανενὸς βουτηχτῆ, ἀλλὰ μόνον τοῦ καπετάνιου σου καὶ νὰ υπογράφεις τὶς ἀποφάσεις του μὲ κλειστὰ μάτια.

— Ναί, καπετάνιο μου, μείνε ἡσυχος! Λέγε ἐσὺ καὶ ὁ δοῦλος σου ἀκούει. Ἔτσι μᾶς ἔμαθε ἑμᾶς ἡ μάνα μας, καπετάνιο, νὰ ἀκούμε τοὺς μεγαλύτερους, ἂν θέλουμε νὰ προκόψουμε!

— Ἔτσι μπράβο, Κωστιό, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ πονηρὸς Ἀβόλας.

Ἦστερα κίνησε ἡ δουλειὰ τῶν βουτη-

χτάδων. Μιά, δυό, εἴκοσι βουτιές ὁ καθένας, ὁκτὼ ὥρες πάλι μὲ τὸ θάνατο καὶ ὁ ἄτιμος ὁ Ἀβόλας φώναζε:

— Ἄντε, παιδιά, στὸ σούρουπο πιάνονται τὰ πολλὰ μελάτια. Ἄντε ἄλλη μιὰ βουτιά, καὶ ὅποιος διαμαρτύρεται, κάμνει δυὸ ἢ κοιμάται κάτω ἀπόψε παρέα μὲ τὴν Ἀμφιτρίτη.

Ἡ ἐκμετάλλευση καὶ τὸ ἐγκλημα εἶχε κιόλας ἀρχίσει! Πέρασε ὁ περισσότερος καιρὸς καὶ πλησίαζε ὁ Σεπτέμβρης. Ἀκόμα λίγη ὑπομονή, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε τὸ Κωστιό, καὶ τελειώνει τὸ μαρτύριο. Ὁ Ἀβόλας φρόντιζε πάντοτε νὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ στεριές καὶ πὶο μακριὰ ἀπὸ ἄλλα καίκια. Στὸ ντεπόζιτο εἶχε τοὺς μπράβους του, ποῦ περνοῦσαν ἄνετα πλένοντας καὶ ἀπλώνοντας σὲ ξηρονήσι τὰ σφουγγάρια καὶ προσέχοντάς τα ἀπὸ αἰφνίδια βροχὴ ἢ ἀπὸ τὰ ξαφνικά φουσκώματα τῆς Λιβυκῆς θάλασσας. Τὸ Κωστιὸ εἶχε γελαστεί. Τώρα ἄρχιζε τὸ σατανικό του σχέδιο ὁ ἀγύρτης Ἀβόλας. Ὅσο πλησίαζε τὸ τέλος τῆς ἀλειείας τοῦ σφουγγαριοῦ, τόσο ἡ κατάσταση χειροτέρευε. Ἐνας νεκρός, γιατί κόπηκε ὁ σωλῆνας ποῦ ἔδινε τὸν ἀέρα, στὸ σκάφανδρο, δυὸ νεκροί, πάλι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Τὸ Κωστιὸ ἤθελε νὰ μιλήσῃ, μὰ ἀναρωτιόταν, ἂν θὰ κατάφερνε νὰ σηκώσει καὶ τοὺς ἄλλους σὲ ἐξέγερση! Φοβόταν νὰ ἐκδηλωθεῖ. Τώρα τὴ μηχανὴ τοῦ ἀέρα τὴ χειριζόταν ὁ ἴδιος ὁ Ἀβόλας καὶ τὰ ἀτυχήματα σημειώνονταν ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἔκαμνε αὐτὸς τοὺς χειρισμοὺς τῆς ἀεραντλίας. Βρέ, λές αὐτὸς νὰ τραβάει τὸ σωλῆνα ἀπὸ τὴν ἀντλία; Σκέφτηκε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ Κωστιὸ καὶ ἔβαλε σὲ ἐφαρμογὴ τὸ σχέδιό του. Μέσα στὸν τενεκὲ τῆς πίσσας, ποῦ εἶχε τὸ βουτηχτάδικο γιὰ τὶς ἑκτακτες ἀνάγκες, εἶχε κρύψει ἓνα κοφτερὸ μαχαίρι τοῦ μαγειρείου, ἡ ἐξαφάνιση τοῦ ὁποίου πέρασε ἀπαρατήρητη. Γιὰ μιὰ στιγμή σκέφτηκε νὰ ἀνοίξῃ μιὰ τρύπα στὸ βουτηχτάδικο, μὰ αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο, ἀφοῦ ὁ Γιάννης ὁ μάγειρας καὶ τώρα φύλακας τοῦ βουτηχτάδικου ἦταν πάντα ἀμίλητος καὶ βλοσυρὸς καὶ παρὰ τὶς ἀπόπειρες τοῦ Κωστιοῦ, γιὰ κάποια ἀνίχνευση τοῦ χαρακτήρα του, τίποτα δὲν πέτυχε. «Βρὲ τί καλὸς ποῦ εἶναι

ὁ καπετάνιος», τοῦ ἔλεγε κάθε τόσο, «βρὲ καλὲ μου, Γιάννη, γιατί δὲν μᾶς μιλάς, τί ἔχει τέλος πάντων»; Μὰ τίποτα δὲν πετύχαινε. Ὁ Γιάννης ἦταν πάντα ὁ βουβός τοῦ βουτηχτάδικου. Τὸ Κωστιὸ πῆρε τὸ μαχαίρι καὶ τόκρυψε στ' ἀπόκρυφα τῆς προσωπικότητάς του. Κοίταξε τὸν Γιάννη, ποῦ ἦταν ξαπλωμένος μπρούμυτα, ἀγκαλιά μὲ τὸν μπαλῶν καὶ μ' ἓνα σάκκο, ποῦ κανένας δὲν ἤξερε τί εἶχε μέσα. Ἀνέβηκε σιγὰ σιγὰ τῇ σκάλα καὶ σήκωσε τόσο λίγο τὸ καπάκι τοῦ ἀμπαριοῦ, ὅσο νὰ περνᾷ μιὰ ἀκτίνα ἀπὸ τὸ φοβισμένο του μάτι! Τὸ Κωστιὸ στάθηκε τυχερό. Ὁ καπετάν Ἀβόλας εἶχε κρατήσει στὸ βυθὸ τὸ βουτηχτὴ πολὺ παραπάνω ἀπὸ τὸ κανονικὸ καὶ τὴν ὥρα ποῦ ἡ ἀκτίνα τοῦ ματιοῦ τοῦ Κωστιοῦ εἶχε συναντήσει τὸ χέρι τοῦ Ἀβόλα, τὸν εἶδε νὰ τραβᾷ τὸ σωλῆνα ἀπὸ τὴν ἀντλία καὶ μὲ τὴν παλάμη νὰ κρύβει τὴ βρώμικη καὶ αἰσχυρὴ πράξη του. Πέρασαν κάποια δευτερόλεπτα ἢ λεπτά καὶ ξαναβάζοντας τὸ σωλῆνα στὴν ἀντλία, φώναξε σὰν μαινόμενος. «Τὸ σχοινί, μωρὲ ἀχαϊρέυτε, π' ἀνάθεμά σε, τὸ σχοινί, κάτι ἔπαθε ὁ Κυριάκος». Καὶ ὁ Κυριάκος ἦταν τὸ τρίτο κατὰ σειρὰ θύμα τοῦ βδελυροῦ Ἀβόλα. Σὰν ἥρωας βουβῆς τραγωδίας ντύθηκε ὁ Ἀβόλας ὅλα τὰ προσωπεῖα τῆς ἀπάτης. Τῇ μιᾷ θρηνοῦσε, τὴν ἄλλη κτυπιόταν, τὴν ἄλλη βλαστημοῦσε τὴν κακὴν ὥρα καὶ ὕστερα, ἀφοῦ τέλειωνε μὲ λιβάνια καὶ σταυροὺς τὴ θαλασσινὴ κηδεῖα τοῦ θύματός του, καλοῦσε τοὺς ὑπόλοιπους μελλοθάνατους στὸ ἀμπάρι, ἐτοίμαζε τὰ χαρτιά τοῦ ἀτυχου Κυριάκου, σύντασσε καὶ τὴν αἰτία τοῦ ἀτυχήματος, «σήμερα 18 τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ Κυριάκος Καλαθενὸς παίρνοντας τὴ βάρκα τοῦ σφουγγαράδικου τοῦ καπετάνιου Ἀβόλα ἐξαφανίστηκε. Παρακαλοῦνται οἱ ἀρχές νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἀποζημίωση τοῦ ιδιοκτήτη τῆς βάρκας Ἀντωνίου Ἀβόλα...» καὶ ὕστερα, χωρὶς νὰ διαβάσει τὸ περιεχόμενο τοῦ χαρτιοῦ, φώναζε:

— Ποιὸς θὰ υπογράψει, παιδιά, μαζί μὲ μένα τὸν ἀτυχὸ καπετάνιο, ποῦχασα ἓναν τέτοιο ἄριστο βουτηχτή; Μὰ ἔννοια σας. Θὰ κόψω κάτι ἀπὸ ὅλους μας, γιὰ νὰ δώσω στὴν οἰκογένειά του, ποῦ τὴν ἀφήνει στοὺς πέντε δρόμους τῆς ὀρφάνιας. Νά, ἐδῶ θὰ

γράψω, ἀκόμη, ὅτι ὅσο ζεῖ ὁ καπετάν Ἀβόλας, θὰ πληρώνει στοὺς ἀτυχούς βουτηχτάδες του ἐτήσια ἀποζημίωση. Ἔτσι μωρὲ εἶμαι ἐγὼ, καὶ νὰ τὸ ξέρετε ὅλοι σας, πὼς εἶναι ἅγιος ὁ καπετάνιος σας!

— Ἐγὼ, φώναζε τὸ Κωστιό, ἐγὼ καπετάνιο μου καὶ μὲ κλειστά τὰ μάτια!

— Ὅχι ἐσύ, βρὲ Κωστιό, ἀλλὰ τὸ Δημητρό, ποῦ ἔβγαλε καὶ τὴν περικεφαλαῖα ἀπὸ τὸν Κυριάκο, αἰωνία του ἢ μνήμη. Ἄς ἔρθει τὸ Δημητρό! Ὅποιος ὑπόγραφε ἦταν καὶ ὁ προγραμμαμένος ἀπὸ τὸν καπετάν Ἀβόλα νὰ πάρει σειρὰ γιὰ τὰ βασιλεία τῆς Ἀμφιτρίτης. Ὁ Γιάννης, πάλι βουβὸς ἔχωσε τὸ χαρτί στὸ μυστηριώδη σάκκο, ποῦ κρατοῦσε.

Τώρα, τὸ Κωστιό ἤξερε τὰ πάντα. Ὡστε ὁ Γιάννης εἶναι συνέταιρος τῆς ἀπάτης, καὶ τὸ Δημητρό. Καὶ τώρα τί γίνεται; Εὐτυχῶς ποῦ ὁ φόβος γιγαντώνει τὸν ἄνθρωπο!

— Δημητρό, εἶπε ὁ καπετάν Ἀβόλας, ἐτοίμασε μὲ τὸ Κωστιό τὴ μηχανή, ὅσο νὰ πιοῦμε τὸ μαῦρο καὶ νὰ καπνίσουμε κιόλας.

— Ὁ μαῦρος κάνει κακὸ στὸ βούτηγμα καπετάνιο, τοῦ εἶπε τὸ Κωστιό, καλύτερα νὰ καπνίσουμε διπλὰ τσιγάρα. Καλά, βρὲ Κωστιό, μιὰ ρουφηξιὰ δὲν πειράζει, εἶναι βλέπεις καὶ τὸ ἔθιμο!

Μόλις ἀνέβηκαν γιὰ τὴ μηχανή, τὸ Κωστιό εἶπε στὸ Δημητρό ὅσα εἶδε νὰ κάμνει ὁ καπετάν Ἀβόλας καὶ πὼς αὐτὸς εἶναι πούθαψε ζωντανούς στὸ Ἀσπρονήσι τοὺς δυὸ βουτηχτάδες, ποῦ τὸν εἶχαν ἀνακαλύψει νὰ τοὺς πνίγει μόνος του, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πληρώσει. «Τώρα ποῦ ξέρεις, ἢ θὰ συνεργαστοῦμε ἢ...», καὶ τράβηξε τὸ μαχαίρι..., «ἢ πεθαίνεις τωραδὰ». Γιὰ κύταξε, Δημητρό, τὸ ἀμπάρι εἶναι κλειστό, τὸ πλάκωσα μὲ τὰ τσουβάλια τῆς σαβούρας καὶ τὸ καίκι θὰ τὸ τινάξω στὸν ἀέρα. Καλύτερα νὰ πνιγοῦμε παλεύοντας στὰ κύματα, παρὰ νὰ μᾶς πνίξει αὐτὸς ὁ ἀγύρτης! Ἔχουμε οἰκογένειες, τὸ καταλαβαίνεις;

— Ναί, Κωστιό, εἶπε τρέμοντας τὸ Δημητρό, ναί, ναί, ναί...

— Λοιπὸν ἐγὼ, τραβῶ τὴ σαβούρα καὶ φωνάζω πάνω τὸν Ἀβόλα καὶ πάλι κλείνω τὸ καπάκι! Ἐσὺ θὰ προσποιηθεῖς, ὅτι

ντύνεσαι και ἐγὼ θὰ ἐτοιμάζουμαι νὰ σοῦ βάλω τὴν περικεφαλαία. Ἐκείνη τὴν ὥρα θὰ τοῦ κλείσουμε τὸ στόμα καὶ θὰ τὸν ντύσουμε!

Ἦρεμος, τὸ Κωστιὸ φώναξε:

— Καπετὰν Ἀβόλα, ἔρχεσαι μόνος σου ἐπάνω;

— Τί ναι μωρὲ Κωστιό, εἰστε κιόλας ἔτοιμοι; Μετὰ νὰ ἐτοιμαστεῖ ὁ Γιαλλούσης, εἶπε ὁ καπετὰν Ἀβόλας καὶ ἀνέβηκε τὴ σκάλα χαρούμενος, γιατί τὸ σχέδιό του ἐφέτος δὲν εἶχε μπερδέματα, ὅπως τότες στὸ Ἀσπρονήσι, ποῦ ἂν δὲν πλήρωνε μαύρους καὶ μελαμψοὺς μικροαγύρτες, θᾶχε μεγάλα προβλήματα!

— Ἀντέστε, παιδιά, ἄντε Δημητρό, καὶ προσεκτικά, τὰ μάτια σου δεκατέσσερα!

Καθὼς ἔλεγε τοῦτα τὰ λόγια τὸ Κωστιό, εἶχε ἀφήσει μὲ τέχνη νὰ γείρει τὸ τσουβάλι μὲ τὴ σαβούρα πάνω στὸ καπάκι τοῦ ἀμπαριοῦ. Ὅλα ἦταν εὐνοϊκὰ στὴν κρίσιμη ὥρα καὶ μὲ μιὰ κίνηση ὁ καπετὰν ἀμαρτωλὸς ἦταν αἰχμάλωτος τῶν δύο βουτηχτάδων!

Τὸ μαχαίρι τοῦ Κωστιοῦ τοῦ ἔκοψε κάθε διάθεση γιὰ ἀντίδραση. Τὸ Δημητρὸ τοῦ φόρεσε τὴ στολὴ καὶ τὴν περικεφαλαία καὶ μὲ μιὰ κλωτσιὰ τὸν φουντάρησε στὴν θάλασσα.

— Δίνε του ἀέρα, εἶπε τὸ Κωστιό, μέχρι νὰ πάρουμε τὸ σάκκο τοῦ Γιάννη, μὴν τύχει καὶ χαθεῖ, γιατί τοῦτο τὸ βουτηχτάδικο ἀπὸ σήμερα ἀνήκει στοὺς φονευμένους ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρισκατάρτο καπετάνιο!

Τὸ Κωστιὸ φώναξε τὸν Γιάννη νὰ ἀνέβει, ποῦ τὸν θέλει ὁ καπετάνιος καὶ νὰ ἐτοιμάζεται ὁ Γιαλλούσης, γιατί τὸ Δημοτρὸ συγχωρέθηκε! Τούτῃ ἡ εἵδηση ἔκαμε τὸ

Γιάννη νὰ πεταχτεῖ καὶ νὰ ἔρθει ἐπάνω στὸ καῖκι σὰν ἀστραπή, ἐνῶ ἡ εἵδηση πῶς συγχωρέθηκε καὶ τὸ Δημητρὸ ἀναστάτωσε τοὺς ἀμέτοχους στὸ σατανικὸ σχέδιο. Μόλις ὁ Γιάννης ἀνέβηκε, ἦταν κιόλας δεμένος, ἐνῶ τὸ Δημητρὸ ἔδινε ἀέρα ἀκόμα στὸν Ἀβόλα, ποῦ μάταια κινούσε τὸ σχοινὶ τοῦ κινδύνου.

— Πάρε τὸ σάκκο, Δημητρό, καὶ ἄφησε τὸν ἀέρα. Βγάλε πρῶτα τὸ σωλῆνα, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ ἀντίχριστος. Καὶ ἐνῶ ὁ Ἀβόλας ἔπλεε κιόλας μαυρισμένος καὶ πρησμένος μέσα στὴν περικεφαλαία, τὸ Κωστιὸ διάβαζε τὰ χαρτιά! Σὰν εἶδε τί γράφανε γιὰ τοὺς πνιγμένους, φώναξε τὸν Γιαλλούση καὶ τὸν ἐνημέρωσε καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ κρατήσει μὲ κάθε θυσιά τὸ ἀμπάρι κλειστό, ὅσο νὰ φτάσουν στὸ ντεπόζιτο, γιατί εἶχαν ἀκόμα μερικοὺς λογαριασμοὺς ἀνεξόφλητους.

Κρέμασαν τὸν Ἀβόλα στὸ κατάρτι καὶ κίνησαν νωρὶς γιὰ τὸ ντεπόζιτο. Καθὼς πλησίαζαν, οἱ μπράβοι τῆς ἀμαρτωλῆς συμμορίας τόβαλαν στὰ πόδια πάνω στὸ ξερονήσι, γιὰ νὰ γλυτώσουν. Τότες τὸ Κωστιὸ πῆρε τὸ πλοῖο στὴν Τήνο, μαζὶ μὲ τὸ ντεπόζιτο, καὶ τὸ δικαστήριό, βέβαια, τὸν ἀθώωσε, γιατί ὁ Ἀβόλας εἶχε γίνεи ὁ πιὸ βδελυρὸς ἄνθρωπος στὸν κόσμον τῶν βουτηχτάδων, ἀλλὰ ἀπὸ τότε δὲν ἔκαμε συμπριά μὲ ξένο καπετάνιο, ἀλλὰ μόνον μὲ Κασιώτες καὶ Καρπάθιους. Τώρα ἡ μοίρα τᾶφere νὰ εἶναι ναύτης τοῦ Καπετὰν Γρηγοράκη, ποῦ τόσο τὸν πρόσεχε καὶ τὸν προστάτευε σὰν ἐντιμο Κασιώτῃ.

Νὰ γιατί, τώρα, τὸ ἀπότομο ὕψος τοῦ Γιούλιου τὸν πίκρανε, ἔστω κι' ἂν τόκρυψε στὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς του!

KARL JASPERS

Ἡ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας

(Εἰκοστή δεύτερη συνέχεια)

Ἡ ἱστορικὴ ἐμβάθυνση. Μόνο ἐκεῖνος ποὺ ἐλεύθερα συγκροτεῖ δεσμούς εἶναι προικισμένος μὲ τὴν ἰσχὺ νὰ ἐξεγείρεται ἀπελπισμένα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸ ἀνεκπλήρωτο καὶ ἐν τούτοις τὸ μόνο ἔργο ποὺ ἀπόμεινε γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο σὰν ἄνθρωπο, ὑπῆρξε, ἐν ὧσι τοῦ τίποτα, νὰ βρεῖ τὸ ἀληθινὸ του βῆμα μὲ ἀτομικὴ του διακινδύνευση, τὸ βῆμα ποὺ μὲ αὐτὸ ἡ ζωὴ καὶ πάλι θὰ καταστεῖ ἓνα σύνολο. παρ' ὅλη τὴν διασπορά της στὴν ταραχὴ τῶν συγκινήσεων ποὺ ἐπικρατοῦν. Ὅπως στίς ἡμέρες τῶν μυθικῶν ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος, τὸ κάθε τι φαίνεται νὰ ἐπιστρέφει μὲ βία στὸ ἄτομο.

Αὐτὸ ὅμως ποὺ ἀπαιτεῖται, εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, σὲ συνδυασμὸ μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, πρέπει νὰ βυθιστεῖ στὸν κόσμον σὰν μιὰ ἱστορικὰ συγκεκριμένη ὄντοτητα, ἔτσι ὥστε μέσα ἀπὸ τὴν παγκόσμια ἀνεστιότητα νὰ κερδίσει γιὰ τὸν ἑαυτό του μιὰ νέα κατοικία. Ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν λυτρώνει, γιὰ νὰ στραφεῖ στὸ βάθος τοῦ εἶναι του. Ἡ ἀπομάκρυνση αὐτὴ δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ μιὰ διανοουμένιστικὴ ἀφαίρεση, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν ταυτόχρονη ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα στὸ σύνολό της. Ἡ ἐμβάθυνση αὐτὴ δὲν εἶναι μιὰ ὁρατὴ πράξις κάποιου ποὺ καμαρώνει, ἀλλὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ μιὰ ἥρεμὴ ἀπολυτότητα. Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ προσφέρει μιὰ ἐσωτερικὴ διάκριση, ἀλλὰ ἡ ἐμβάθυνση ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ ἀφυπνίζει κάθε τί, ποὺ εἶναι ἀνθρώπινο στὴν ἐαυτότητα. Ἡ πρώτη ἀπαιτεῖ αὐτοπειθαρχία, ἐνῶ ἡ τελευταία εἶναι ἐρωτᾶς.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐμβάθυνση, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ὁ ἀπόλυτος χαρακτήρας τῆς δυνατῆς ὑπαρξὸς μὲ τὴ δύναμη τῶν δεσμῶν, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποτελεσματικὴ σύμφωνα μὲ κάποια συνταγὴ. Μποροῦμε μόνον νὰ μιλήσουμε γι' αὐτὴν σὰν μιὰ ἐκκλήσι. Ἀπαντᾷται στὴν ἐνέργεια τοῦ σεβασμοῦ σὰν συγκέντρωση στὴν ἐπαγγελματικὴ ἐργασία καὶ σὰν ἀποκλειστικότητα στὴν ἐρωτικὴ ἀγάπη.

Ἡ ἐνέργεια τῆς λατρείας διατηρεῖται στενὰ στὰ κριτήρια αὐτοῦ ποὺ εἶναι καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, αὐτοδιατηρούμενη μὲ τὴν θεώρηση τῶν μεγάλων ἱστορικῶν μορφῶν. Δὲν παραδέχεται, ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔστι τῆς ἀποκαλύπτεται μπορεῖ νὰ ἀφανισθεῖ ἀπὸ τὸν κόσμον. Εἶναι νομιμόφρων γιὰ τὸ κάθε τι ποὺ ὑπῆρξε ἀποτελεσματικὸ στὸ αὐτογίνεσθαι τῆς σὰν παράδοση. Κατανοεῖ ἐκεῖνο, ποὺ ἀπὸ αὐτὸ ἔχει ἀναπτυχθεῖ τὸ εἶναι τῆς στὸ ἰδιαίτερο πρόσωπο, ποὺ στὴν σκιά του πρῶτα συνειδητοποίησε τὸν ἑαυτό του, καὶ διατηρεῖται σὰν ευσεβὴς στοργὴ ποὺ οὐδέποτε ἐλαττώνεται. Ἡ ἀνάμνηση διατηρεῖ γιὰ αὐτὴν, σὰν ἀπόλυτὴ ἀξίωση, αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει πιά πραγματικὴ ὑπαρξὴ στὸν κόσμον. Ἐστω κι' ἂν ἐκεῖνο ποὺ τὸ ἄτομο ἀπαντᾷ τώρα στὴν ζωὴ φαίνεται σχεδὸν πάντα ἐστερνωμένο ἀξίας καὶ διάκρισης, ἀκόμα, ὅταν ἡ ἀπογοήτευση συσσωρεύεται πάνω στὴν ἀπογοήτευση, πρέπει νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ ὅσο γίνεται τὸ κριτήριον τῆς οὐσίας του, νὰ βρεῖ ἐνδείξεις γιὰ τὸ βῆμα του καὶ μέσα στὴν διασπαρμένη χόβολη τοῦ ἀληθινοῦ, καὶ νὰ γίνῃ βέβαιος, ὅπου εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πράγματι ἄνθρωπος.

Ἡ ἐργασία καὶ μόνον ἡ ἐργασία, ἐπιτελούμενη τὴν μιὰ ἡμέρα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλῃ, ὅταν πραγματώνεται, θὰ βυθισθεῖ στὴν ἀπύθμενη ἄβυσσος τῆς λησμοσύνης. Θὰ γίνῃ ὅμως μιὰ ἐκδήλωση τῆς ἐαυτότητας ὅταν ἐπιτελεῖται ἐνεργὰ κάτω ἀπὸ τὴν ὥθηση μακρινῶν βλέψεων. ὅταν αὐτὸς ποὺ πράττει τὸ ἔργο ἐργάζεται δημιουργικά, μὲ τὸ πνεῦμα του συγκεντρωμένο στὴν συνέχεια τῆς θέλησής του νὰ ἐργασθεῖ καὶ στὴν συνειδητοποίησιν τῆς τάσης του. Ἀκόμη κι' ἂν εἶναι ἀνίκανος νὰ δραπετεῖσαι ἀπὸ τὴν πορεία τῆς ἀνεργίας ἢ ἂν ἡ δύναμη ἐργασίας του ἐκβιάζεται νὰ ἀφιερῶθαι σὲ σκοποὺς ποὺ ἐναντίον τους ἐξεγείρεται τὸ εἶναι του, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει γι' αὐτὸν ὡς κριτήριον τῆς οὐσίας του

τὸ ἐρώτημα, πόσο πολύ, ἀκόμα καὶ στὴν ἔσχατη πενία, μπορεῖ μὲ τὴν δική του δραστηριότητα νὰ ἐπιτύχει μιὰ ἐγγύτητα πρὸς τὰ πράγματα· καὶ ὑπομένει ἐκεῖ μιὰ δύσκολα νὰ πληρωθεῖ δυνατότητα, μιὰ ἀλήθεια πού οὐδέποτε ἀπαιτεῖται ἀπὸ ἄλλους, δηλαδὴ ἡ ἀναγνώριση. «Ἔστω κ' ἂν εἶμαι ἕνα ἄμόνι, σάν ἕνα σφυρί μπορῶ ν' ἀποτελειώσω αὐτὸ πού πρέπει νὰ ὑποφέρω».

‘Η ἀποκλειστικότητα στὸν ἔρωτα τῶν φυλῶν δεσμεύει μαζί του ὄντα ἀπόλυτα γιὰ ὁλόκληρο τὸ μέλλον τους. Εἶναι βαθύτατα ριζωμένη στὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ συνδέει τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν πίστη ὅτι αὐτὴ στὴ στιγμή πράγματι συνειδητοποιεῖ τὸν ἑαυτό του μέσω τοῦ ἄλλου. Ἡ ἀρνητικὴ ἀποκήρυξη τοῦ πολυγάμου ἐρωτισμοῦ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς θετικῆς ἀντίληψης ποῦ, σὰν σύγχρονος ἔρωτας, εἶναι εἰλικρινὴς μόνον ὅταν περιλαμβάνει τὸ σύνολο τῆς ζωῆς· καὶ ὁ ἀρνητικὸς καθορισμὸς τῆς μὴ ἀσωτείας εἶναι καρπὸς μιᾶς ἀσυμβίβαστης ἐτοιμότητος γιὰ τὴν νομιμοφροσύνη ἐκ μέρους τῆς δυνατῆς ἑαυτότητας. Χωρὶς αὐστηρότητα σὲ ἐρωτικὰ θέματα δὲν ὑπάρχει ἑαυτότητα. Ὁ ἐρωτισμὸς ὅμως γίνεται ἀληθινὰ ἀνθρώπινος μὲ τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν ἀπόλυτων δεσμῶν. Ὅταν ἡ ἐπιθυμία ἀνασφαίρει ἓνα κολακευτικὸ παραμῦθι, ὅταν κάποιος ἐσώτερος κίνητρο φαίνεται νὰ μᾶς λέει ὅτι τὸ χαριτωμένο τῆς ἐρωτικῆς πλήρωσης καὶ τῆς ἀτομικῆς εὐτυχίας μποροῦν νὰ βρεθοῦν μόνο στὴν διαδοχὴ τῶν διασκορπισμένων σεξουαλικῶν ἐμπειριῶν, τὸ κριτήριό τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπότητος παραμένει στὴν ἰσχύ, ὥστε πρέπει ν’ ἀποφύγουμε νὰ σταματήσουμε σ’ αὐτὸ τὸ δόλωμα καὶ νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἀναγνώρισή μας στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνεξέλεγκτης φύσης. Ὁ σεβασμὸς, γιὰ νὰ ποῦμε ἔτσι, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆς ἑαυτότητας· ἡ ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα εἶναι ἡ δυνατὴ πραγμάτωσή της στὸν κόσμον καὶ ὁ ἀποκλειστικὸς ἔρωτας ἐνὸς ἀτόμου ἢ ἡ ἀπόλυτὴ ἐτοιμότητα γιὰ τὸν ἔρωτα αὐτὸ εἶναι ἡ εἰλικρίνεια τοῦ πνεύματος τῆς ἑαυτότητας, ποῦ χωρὶς αὐτὴ καταρρέουμε σὲ ἀκατανίκητη κτηνωδία.

Κάθε έρευνα για το απόλυτο κάνει τον άνθρωπο όχι φυσικό, για να πούμε έτσι, στη σοβαρότητά του προς τον έαυτό του· ή γνησιότητα ενός όντος που είναι ιστορικά αναντικατάστατο σχετίζεται με μιá τεράστια άσκηση αυτοπεριορισμού, μ' ένα ρωμαλέο έλεγχο της θέλησής του. Μόνο εκείνος που χρησιμοποιεί μιάν αλύγιστη ισχύ αυτοπειθαρχίας διατηρούμενη από κάποιο έκτακτο αίσθημα για την δυνατότητα της αλήθους πλήρωσης, πορεύεται τον καλό δρόμο προς τον άνθρωπο σάν άνθρωπο — ένα δρόμο που εισέρχεται κυρίως κάτω από τον εξαναγκασμό της αντικειμενικής αβυσθείας, αλλά τώρα που επιλέγεται σκόπιμα και ελεύθερα από το εγώ, συνειδητοποιεί την ευθύνη του.

Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ στὴν ἱστορικὴ ἐμβάθυνση, ἀπόλυτη στὸ μέρος ποὺ ἀφορᾷ στὴν πραγματικὴ ζωὴ τῶν μαζῶν, σχετίζεται μὲ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἐξουσίας τῶν πνευματικῶν δυνάμεων. Ἡ ἔνταση μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας εἶναι τέτοια, εἰδούς, ὥστε ὁ καθένας θὰ μπορούσε νὰ ἐκμηδενισθεῖ, ἂν δὲν ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἄλλου. Ἡ ἐλευθερία γίνεται χάος καὶ ἡ ἐξουσία γίνεται δεσποτισμός. Ἡ ἐαυτότητα κατὰ συνέπεια περιθάλπει τίς συντηρητικὰς δυνάμεις, ποὺ κάποτε στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τους ἔρχεται στὸν ἑαυτὸ τοῦ σάν ἄτομο. Θέλει τὴν παράδοση, ποὺ γιὰ κάθε πνευματικὴ ζωὴ, πᾶντα ἐνσωματώνεται στὶς ἐξουσιαστικὰς φυσιογνωμίας. "Ἐστω κι' ἂν δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία στὴν ἐκκλησία, ἡ ἐκκλησία παρ' ὅλα τοῦτα ἀποτελεῖ ἕνα ἀναγκαῖο ὄρο τοῦ ἐλευθερίας αὐτῆς, ὅπως κάθε φορὰ μπορεῖ νὰ ἐπιτελεθῇ. Διατηρεῖ τὴν ἔκταση τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἕνα αἶσθημα γιὰ τὸ ἀδυσώπητο τῆς ὑπερβατικῆς πραγματικότητος, τὴν ἐπιτακτικότητα τῶν ἀξιώσεων ποὶ ὁὔτεον στὸν ἀνθρώπο τὸ ὑπερβατικόν. Μεγάλοι θὰ εἶναι οἱ κίνουνοι ποὺ ἐλλοχεύουν στὴν ἀπαρηγόρητη παρακμὴ τῆς, νὰ καταστῇ μέλος τῆς μαζικῆς κατασκευῆς στῇ σιωπηλῇ συμμαχίᾳ μὲ τὴν ἀπιστίαν, καὶ μὲ τὴν ἐπακόλουθον ἀπώλειαν ἐκείνου ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχει, κατὰλληλῃ νὰ λειτουργήσῃ καὶ πάλι σάν πηγὴ ἐλευθερίας.

Ἡ εὐγένεια τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ ἀνθρώπινη ἀξία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δυνατὴ, ταυτίζεται μὲ τὸ ἐρώτημα ἂν εἶναι ἀκόμη δυνατὴ ἡ ἀνθρώπινη εὐγένεια. Δὲν ὑπάρχει πιά κανένα ἐρώτημα γιὰ τὴν ἀριστοκρατία μὲ τὴν μορφή τῆς ἐξουσίας μιᾶς μειονότητας ἀνθρώπων, ποὺ διατηροῦν τὶς προνομιακὲς θέσεις τους κυρίως μὲ τὴν δύναμη τῆς κληρονομικότητος ἐνὸς κοινωνικοῦ στρώματος ποὺ στέκει πάνω ἀπὸ τὸν ὄχλο καὶ ξεχωρίζει μὲ τὴν ἰσχύ, τὶς κτήσεις, τὴν παιδεία καὶ ἓνα πραγματοποιημένο πολιτιστικὸ ἰδανικὸ μὲ τὴν μορφή ἐκείνων ποὺ θεωροῦν τὴν κυριαρχία τους σάν τὸ καλύτερο πράγμα γιὰ τὴν κοινότητα καὶ ποὺ ἡ κυριαρχία τους γίνεται ἀποδεκτὴ σάν τὸ ἄριστο ἀπὸ τὶς μάζες.

Σπάνια πράγματι θὰ μπορούσε νὰ διαρκέσει ἡ κυριαρχία αὐτὴ γιὰ πολὺ, μιὰ ἀληθινὴ ἀριστοκρατία, μιὰ γνήσια ἐξουσία ἀπὸ τοὺς καλύτερους. Ἐστὼ κι' ἂν γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα μιὰ ἀριστοκρατία ποὺ διατήρησε τὴν θέση της γιὰ κοινωνιολογικοὺς ἢ βιολογικοὺς λόγους ἔχει κάνει μεγάλο ἔργο, γρήγορα παρακμάζει σὲ ἐξαναγκαστικὴ ἐξουσία μιᾶς μειονότητας ἀνθρώπων, ποὺ οἱ ἴδιοι ἀποτελοῦν μάζα, καὶ τυπικὰ παρουσιάζουν τοὺς χαρακτήρες τῆς μάζας, δηλαδὴ ἀπόφαση ἀπὸ τὶς πλειονότητες, μίσος γιὰ κάθε ἐξαιρετικὸ ἄτομο, μιὰ ἀξίωση γιὰ ἰσότητα, τὴν ἀμείλικτη ἀπομόνωση, ἡ τὸν ἀποκλεισμό ὅλων τῶν ἀξιόλογων ἰδιοτήτων, ποὺ δὲν εἶναι χαρακτηριστικὲς τοῦ πλήθους, τὴν καταδίωξη τοῦ ὑπέροχου.

Ἡ ἀριστοκρατία, σάν ἡ κυριαρχία μιᾶς μάζας μειονότητας, υπεραίρεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, γιὰ ὅλους ποὺ ἀνήκουν στὴν κυβερνώσα μειονότητα, ποιότητες ποὺ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ κοινωνιολογικὰ ὑποκατάστατα γιὰ τὴν ἀληθινὴ εὐγένεια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξιας. Ἐάν πάλι ἡ ἀριστοκρατία δημιούργησε ἓνα ἐνιαῖο πνευματικὸ κόσμο, τοῦτο ὀφείλεται στὴν καταγωγή της ἀπὸ μιὰ ἀληθινὴ εὐγένεια καὶ σὲ μιὰ διεργασία αὐτο-παιδείας μὲ μεγάλη διάρκεια. Κοινωνιολογικὰ ἴσως θὰ συνεχίσουν νὰ ὑπάρχουν παντοδύναμα κοινωνικὰ στρώματα, ἀλλὰ θὰ εἶναι βάρβαρα. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης εὐγένειας σήμερα εἶναι, πῶς μπορούμε νὰ διασώσουμε τὴν πραγματικότητα τῶν καλύτερων ποὺ συνθέτουν μιὰ μικρὴ μειονότητα. Ἡ ἀριστοκρατία αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ χωριστὰ ἀπὸ τὸν κόσμο, δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἀληθινὸ εἶναι της μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς προσωπικῆς ζωῆς, ἐμπνευσμένης ἀπὸ ἓνα ρομαντικὸ ἔρωτα γιὰ τὸ παρελθόν. Δὲν θὰ ἦταν τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸν τεχνητὸ διαχωρισμὸ μιᾶς ομάδας, ποὺ προβάλλει ἀφερέγγυες ἀξιώσεις, ἐκτὸς ἐάν, σκόπιμα καὶ μὲ πλήρη ἀσκήση τοῦ συνειδητοῦ, θὰ συμμετέχει στοὺς ζωτικὸς ὁρους τῆς ἐποχῆς, ὅπου πράγματι τὸ εἶναι της εἶναι ριζωμένο.

Τὸ καλύτερο στὴν αἴσθησι τῆς εὐγένειας τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξιας δὲν εἶναι ἀπλῶς οἱ ταλαντοῦχοι ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ καλλιεργηθοῦν μὲ τὴν ἐπιλογή, δὲν εἶναι οἱ φυλετικοὶ τύποι ποὺ ἡ ὑπαρξία τους θὰ μπορούσε νὰ καθορισθεῖ ἀπὸ ἀνθρωπολογικοὺς κανόνες, δὲν εἶναι ἰδιοφυῆ ἄτομα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν δημιουργήσει ἔργα ἀπὸ τὸ κοινὸ— ἀλλὰ, μεταξὺ τούτων, εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι οἱ ἑαυτοὶ τους ἓνα ἀπλὸ κενό, ποὺ δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν αἰτία, ποὺ μάχονται, ποὺ δραπετεύουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους.

Σήμερα γίνεται ἡ τελευταία ἐκστρατεία κατὰ τῶν εὐγενῶν. Ἀντὶ νὰ γίνεται σ' ἓνα πολιτικὸ ἢ κοινωνικὸ ἐπίπεδο, διεξάγεται στὴ σφαῖρα τοῦ πνεύματος. Οἱ ἄνθρωποι εὐχάριστα θὰ ἀντέστρεφαν τὴν πορεία τῶν ἐξελίξεων, θὰ ἤλεγχαν τὸ ἀνάπτυγμα τῆς προσωπικότητος ποὺ θεωρεῖται θεμελιώδης στοὺς καιροὺς ποὺ ἔστω πρόσφατα λησιμονήθηκαν. Ὁ ἐπιτακτικὸς χαρακτήρας τοῦ προβλήματος, πῶς θὰ μπορούσαμε καλύτερα νὰ φροντίζαμε τὸν μαζικὸ ἄνθρωπο ποὺ δὲν θέλει νὰ σταθεῖ στερεὰ στὰ πόδια του, ὁδήγησε σὲ μιὰ ἐξέγερση τοῦ ὑπαρξιακοῦ πληθειανισμοῦ στὸν καθενὰ μας ἐναντίον τῆς ἐαυτότητας ποὺ ἡ θεότητα (ἔστω καὶ συγκεκριμένα) μᾶς ζητᾷ. Ἡ δυνατότητα ὅτι τὸ ἄτομο θὰ ἐπιστρέψει στὸν ἑαυτὸ του, στὴν πορεία τῆς μοίρας του, πρέπει ὀριστικὰ νὰ ἀφανισθεῖ. Τὸ ἔνστικτο τῶν μαζῶν ἔχουν κοινὴ αἰτία, ὅπως συχνὰ τὸ ἔκαναν προηγουμένως, ἀλλὰ τώρα εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνα παρὰ ποτὲ μὲ τὰ ὀρησκεινικο-ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικο-ἀπολυταρ-

χικὰ ἐνστικτα, γιὰ νὰ προξενοῦν τὴν καθιέρωση τῆς παγκόσμιας ἰσοπέδωσης τῆς μαζικῆς τάξης.

Ἡ ἐξέγερση αὐτὴ κατευθύνεται ἐναντίον ἐκείνου ποὺ εἶναι ἀληθινὰ εὐγενὲς στὸν ἄνθρωπο. Προγενέστερες ἐξεγέρσεις, πολιτικὲς ἐπαναστάσεις, θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιτύχουν, χωρὶς νὰ ἐξολοθρεύσουν τὸν ἄνθρωπο, ἐνῶ ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ, γιὰ νὰ εἶναι ἐπιτυχής, θὰ πρέπει νὰ καταστρέψει τὸν ἄνθρωπο. Ὅχι μόνο κατὰ τοὺς πρόσφατους αἰῶνες, ἀλλὰ σ' ὅλους τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀπὸ τὶς ἡμέρες τῶν Ἑβραίων προφητῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη φάνηκε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸ ποὺ σήμερα ὀνομάζουμε ἀτομικότητα ἢ προσωπικότητα. Ὅπως καὶ νὰ τὸ ἀποκαλοῦμε, εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀκατανόητο, εἶναι ὁ πάντα μοναδικὸς καὶ ἀναντικατάστατος τρόπος τῆς ἐαυτότητος.

Ἀλληλεγγύη. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι συνωστίζονται σὰν σκόνῃ σ' ἓνα σωρό, ἡ πραγματικότητα καὶ ἡ βεβαιότητα ὑπάρχει ὅπου οἱ φίλοι εἶναι ἀληθινοὶ φίλοι στὴν πρακτικὴ ἐπικοινωνία τῶν ἐκδηλώσεών τους καὶ στὴν ἀλληλεγγύη τῆς προσωπικῆς νομιμοφροσύνης. Αὐτὸ ποὺ μᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὴν μοναξιά δὲν εἶναι ὁ κόσμος, ἀλλὰ ἡ ἐαυτότητα ποὺ σφουρηλατεῖ δεσμοὺς μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ διαπλοκὴ αὐθύπαρκτων ἀτόμων συγκροτεῖ τὴν ἀόρατη πραγματικότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ. Καθὼς δὲν ὑπάρχει ἀντικειμενικὸ κριτήριον τῆς ἀξιόπιστης ἐαυτότητας, τοῦτο δὲν θὰ μπορούσε ἄμεσα νὰ συγκροτηθεῖ ἀπὸ ομάδες ἐπιρροῆς. Ὅπως καλὰ εἶπαν, «δὲν ὑπάρχει ἐμπιστοσύνη (οὔτε ὀργανωμένη συνύπαρξη) ποὺ εἶναι τὸ ἄλλας τῆς γῆς». Τὸ γεγονὸς εἶναι ἡ ἀδυναμία τους, ὅπως καὶ ἡ ἰσχὺς του ἐνυπάρχει στὸν ὅχι πασιδηλὸ χαρακτήρα τους. Ὑπάρχει μεταξύ τους ἓνας δεσμός, ποὺ δὲν παίρνει τὴ μορφὴ καμμιάς τυπικῆς σύμβασης, ἀλλὰ εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ καθὲ ἐθνικὴ πολιτικὴ, κομματικὴ ἢ κοινωνικὴ κοινότητα καὶ ἰσχυρότερος ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τοῦ αἵματος. Ποτὲ ἄσμος καὶ εὐθὺς, ἐκδηλώνεται πρῶτα στὶς συνέπειές του.

Ἡ καλύτερη δωρεὰ ποὺ ὁ σύγχρονος κόσμος μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει, εἶναι ἡ ἐγγύτητα τῶν αὐθύπαρκτων ἀτόμων. Ἀποτελοῦν πράγματι οἱ ἴδιοι ἐγγύηση ὅτι τὸ ὄν ὑπάρχει. Στὸν κόσμον ἀνευρίσκονται οἱ φυσιογνωμίες ἐκείνων ποὺ μ' ἐπηρέασαν σὰν πραγματικότητα. Ὅχι τὰ μεγάλα δημουργήματα, ποὺ μοῦ ἦσαν ἀπλῶς οἰκεία ἀλλὰ οἱ διαρκεῖς προσωπικότητες, ποὺ μὲ ἔκαναν νὰ συνειδητοποιήσω τὸν ἐαυτό μου. Δὲν ὑπάρχει πιά πάνθεο, ἀλλὰ ἔχει διαχωρισθεῖ μιὰ θέση στὴν φαντασία γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν γνήσιων ἀνθρώπων, ποὺ πρέπει νὰ τοὺς εὐγνωμονοῦμε γι' αὐτὸ ποὺ εἴμαστε. Τὰ πρόσωπα ποὺ εἶναι γιὰ μᾶς ἀποφασιστικά, δὲν εἶναι κυρίως ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζομε σὰν τοὺς «μεγάλους ἄνδρες» στὶς ἱστορίες, ἀλλὰ οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι σὲ ἀναλογία, ποὺ, γιὰ νὰ ποῦμε ἔτσι, ἐνσωματώθηκαν στὴ ζωὴ, ποὺ ἐξάσκησαν μιὰν ἀποτελεσματικὴ ἐπιρροὴ σὲ μᾶς. Οἱ τελευταῖοι εἶναι γιὰ μᾶς (ποὺ ἔχομε ἐμπιστὴ διαβεβαίωση τῆς ἐγγυότητάς τους) διαρκεῖς, ἔστω καὶ ὅχι ἀκριβεῖς, χωρὶς ἐξιδανίκευση καὶ χωρὶς προπαγάνδα. Δὲν εἶναι φανεροὶ μεταξύ ἐκείνων ποὺ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὶς δημόσιες μάζες καὶ ἐν τούτοις ἀπὸ αὐτοὺς ἐξαρτᾶται ἡ πορεία τῶν γεγονότων.

Ἡ ἀληθινὴ εὐγένεια δὲν εὐρίσκεται σ' ἓνα ἀπομονωμένο ἄτομο. Ὑπάρχει στὴν διαπλοκὴ ἀνεξάρτητων ἀνθρώπων. Μὲ τὴν ιδιότητα αὐτὴ ἔχουν συνειδητοποιήσει τὴν ὑποχρέωσή τους ν' ἀνακαλύψουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, νὰ βοηθήσουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ὅποτεδῆποτε, καὶ νὰ εἶναι πανέτοιμοι γιὰ ἐπικοινωνία στὴν ὥρα, χωρὶς ὀχληρότητα. Μολονότι δὲν ἔχουν συστήσει καμμιά τυπικὴ συμφωνία, συνέχονται μὲ μιὰ νομιμοφροσύνη ἰσχυρότερη ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς ποὺ θὰ μπορούσαν ν' ἀνακύψουν ἀπὸ μιὰ τυπικὴ συμφωνία. Μιὰ ἀλληλεγγύη ποὺ ἐκτείνεται ἀκόμα καὶ σ' ἓνα ἐχθρό, ὅταν ἡ ἐαυτότητα ἔρχεται σὲ γνήσια ἀντίθεση μὲ τὴν ἐαυτότητα. Ἐτσι πραγματοποιεῖται αὐτὸ ποὺ π.χ. μπορεῖ νὰ ὑπάρχει στὰ πολιτικὰ κόμματα σὰν ἀλληλεγγύη πέρα ἀπ' ὅλες τὶς ἀσυμφωνίες γιὰ τὸ καλύτερο — ψηλαφητὸ, ἀκόμη κι' ὅταν δὲν ἔρχεται σὲ ἀνοικτὴ ἔκφραση, ἐπειδὴ δὲν

υπάρχει ευκαιρία γ.· αυτό ή έπειδή ή ανάπτυξη του κωλύεται από τις δυνατότητες.

Η άλληλεγγύη των προσώπων αυτών πρέπει να διακριθεί από τις παγκόσμια αναφυόμενες διαφορές, που εξαρτώνται από την συμπάθεια και την αντιπάθεια, από την ιδιότυπη έλκυστική δύναμη, που όλες οι μετριότητες εξασκούν ή μια στην άλλη, ευχάριστο, καθώς τους είναι, να εύρισκονται μεταξύ εκείνων που δεν προβαίνουν σε υψηλόφρονες αξιώσεις και με τον αδύνατο, αλλά επίμονο και παθητικό, να συνέχουν τους πολλούς έναντιον των όλιγων. Ένω όλες οι τελευταίες αυτές κατηγορίες προσώπων αισθάνονται ασφαλέστερες, έπειδή υπάρχουν και συνεννοούνται σαν μάζες και έλκουν την ισχύ τους από την μαζική δύναμη, ή άλληλεγγύη του αυθύπαρκτου είναι άπειρα περισσότερο διασφαλιστική στην προσωπική της έμπιστοσύνη, ακόμη και σε σχέσεις με τις όχι πιο αντικειμενικοποιημένες και αντικειμενικοποιησιμες λεπτομέρειες της συμπεριφοράς, αλλά γίνονται ανασφαλείς στον κόσμο από την ασθένεια που όφειλεται στον συγκριτικά μικρό αριθμό τους και στην άβεβαιότητα των έπαφών τους. Οί άλλοι, εκείνοι από τις μαζικές κατηγορίες, έχουν δεκάδες ανθρώπων φίλους, που στην πραγματικότητα δεν είναι φίλοι, ενώ ένα μέλος μιας έλιτ είναι τυχερός να έχει τουλάχιστον ένα φίλο.

Η ευγένεια του αυθύπαρκτου πνεύματος είναι ευρύτατα διασπαρμένη, τα άτομα που συνδυάζονται να την συγκροτήσουν είναι χωρισμένα κατά μεγάλα διαστήματα. Εκείνος που εισέρχεται στους ευγενείς αυτούς, δεν επιλέγει τον έαυτό του με μια πράξη κρίσεως, αλλά εισέρχεται σ' αυτήν με την πραγματοποιήση του ίδιου του είναι του. Η ένότητα των διασπαρμένων έλιτ μοιάζει με την άορατη εκκλησία ενός corpus mysticum στην ανώνυμη άλυσίδα των φίλων, όπου μεταξύ τους, έδω κι εκεί, και με την αντικειμενικότητα των ατομικών δραστηριοτήτων, ή μια έαυτότητα αποκαλύπτεται σε μιάν άλλη, ίσως και σε κάποια μακρυνή έαυτότητα. Στον άυλο αυτό χώρο του πνεύματος υπάρχουν κάθε στιγμή όλιγοι οικούντες, που σε στενή έγγυτητα καθώς εισέρχονται, πυρπολούν ό ένας τον άλλο με το ένδόμυχο της έπικοινωνίας τους. Είναι οι ρίζες του ύψιπετους όδυνηρού κινήματος, που είναι ακόμη στον κόσμο δυνατό. Μόνοι τους συγκροτούν αληθινά ανθρώπινα όντα.

Οί ευγενείς και ή πολιτική. Οί μάζες εισέρχονται πρώτα στο κίνημα χάριν των ήγετων τους, που τους λέγουν τι θέλουν (οί μάζες). Οί μειονότητες κάνουν ιστορία. Είναι όμως άπίθανο σήμερα, ότι οι μάζες θα μπορούσαν να διατηρήσουν το σεβασμό τους για μιάν άριστοκρατία, έστω κι' αν έπρεπε να αναγνωρίσουν ότι τα μέλη της άριστοκρατίας αυτής συγκροτούν ένα σώμα προσώπων με το δικαίωμα ήγεσίας. Δεν υπάρχει άμφιβολία, ότι είναι έξαιρετικά αναγκαίο ότι σήμερα όλοι εκείνοι, που λόγω έλλειψως αληθινής έαυτότητας είναι άνίκανοι να σκεφθούν ειλικρινά, αποκτούν παρ' όλα τα όντα και άπασχολούνται με την γραμματική της σκέψης. Οί μάζες όμως, καθώς έτσι έχουν μάθει όλίγα, καθώς τόσο λίγο συμμετέχουν στη σκέψη, είναι διαρκώς πρόθυμες να συμμετάσχουν στην πολιτική όράση.

Κατά συνέπεια ανακύπτει το έρώτημα, με ποιό τρόπο μια μειονότητα που τέθηκε έπικεφαλής από την στιγμιαία συγκατάθεση των μαζών μπορεί να διαμορφώσει για τον έαυτό της το όργανο της έξουσίας, που ακόμη κι' όταν ή συγκατάθεση λήξει, μπορεί να διατηρήσει την κυριαρχία της, για να έντυπώσει την επιθυμητή σφραγίδα στον μαζικό άνθρωπο, έστω κι' αν ό μαζικός άνθρωπος δεν έχει αληθινό έγώ και δεν γνωρίζει αυτό που πράγματι θέλει.

Οί άποκλειστικές μειονότητες, καθώς έχουν συνειδητοποιήσει την ευγενή τους ύπαρξη ενόχεται να συμμαχήσουν, για να καταλάβουν την ισχύ σ' ένα κράτος, πράττοντάς το εν όνόματι της πρωτοπορίας των πιο προηγμένων, εκείνων που είναι προικισμένοι με τις πιο ένεργητικές θελήσεις, ή σαν οι θεματοφύλακες ενός μεγάλου ήγήτορος ή με βάση τα προνόμια του αίματος. Εκτείνονται όπως οι αίρέσεις των παλαιών καιρών, εξασκώντας μια ρωμαλέα έπιλογή στην τάξη τους, επιβάλλοντας υψηλές άπαιτήσεις, ασκώντας αυστηρόν έλεγχο. Νοιώθουν τους έαυτούς τους έλιτ, επιδιώκουν να διατηρηθούν σαν έλιτ

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

V. MSHVENIERADZE, Political Reality and Political Consciousness (Πολιτική πραγματικότητα και πολιτική συνείδηση)

Στο έργο αυτό του Ρώσου καθηγητή Mshvenieradze έμπεριέχεται ανάλυση της «σύγχρονης άστικής» πολιτικής επιστήμης και εξετάζεται ο σχηματισμός και η λειτουργία της «άστικής πολιτικής συνειδήσεως», οι θεμελιώδεις έννοιές της, όπως και η διαπλοκή της πολιτικής πράξης με την πολιτική επιστήμη. Στην προσπάθειά του να εξετάσει την πολιτική, την πολιτική συνείδηση και την ανθρώπινη δραστηριότητα, ο σ. περιγράφει την μαρξιστική-λενινιστική προσέγγιση, και άσκει κριτική κατά του καπιταλισμού και της «άστικής πολιτικής συνειδήσεως» (σ. 9), ενώ στο Κεφάλαιο Α' τού έργου του αυτού («Ο ύποκειμενισμός της σύγχρονης άστικής πολιτικής θεωρίας») ο σ. εξετάζει προβλήματα μεθοδολογικά και θέσεις σχετιζόμενες με την καθιέρωση της πολιτικής επιστήμης. Πολιτική επιστήμη —σύμφωνα με τον σ.— είναι η «άστική» έρμηνεία της πολιτικής διεργασίας (σ. 61), ενώ το έρώτημα για το φαινόμενο της ισχύος αποτελεί τον κύριο σκοπό της πολιτικής δράσης (σ. 82). Στο Κεφάλαιο Β' ο σ. αναφέρεται στην συγκρότηση της πολιτικής συνειδήσεως, στην προσπάθειά του να τονίσει ότι «μιά γόνιμη μελέτη της πολιτικής συνειδήσεως πρέπει να βασίζεται σε μια διαλεκτική, ύλιστική μεθοδολογία που παραδέχεται ότι η συνείδηση καθορίζεται αυστηρά από τους αντικειμενικούς νόμους ανάπτυξης της πραγματικότητας και από το κοινωνικό όν», ενώ από την άλλη μεριά, παραδέχεται την «σχετική ανεξαρτησία της συνειδήσεως και της δραστηριότητάς της όπως και της ικανότητάς της που εκφράζεται στην σκόπιμη έπιρροή του ανθρώπου στην φυσική και στην ιστορική διεργασία» (σ. 105). 'Η θέση του ότι «όλες οι μορφές της κοινωνικής συνειδήσεως (της οποίας μέρος αποτελεί η πολιτική συνείδηση) καθορίζονται βάση της κοινωνίας, δηλ. από την οικονομική της δομή» εκφράζει μιάν άρχή ντετερμινιστική και δέν δηλώνει άπλως χρονικήν άκολουθία. Στην προσπάθειά του να περιγράψει την «άνικανότητα» του καπιταλιστικού συστήματος να έπιλύσει όξεία προβλήματα της γενικής κρίσεως, διαδηλώνει την έλλειψη συμφωνίας μεταξύ των πλανών που έμποτιζόνται και της πραγματικής πορείας των πολιτικών προβλημάτων (σ. 162), για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι «άντίθετα από τους ισχυρισμούς των δυτικών ιδεολογιών, η άστική δημοκρατία δέν προσφέρει στους εργαζόμενους κανένα δικαίωμα έπιρροής στην οικονομική και πολιτική ζωή» (σ. 167). Στο Κεφάλαιο Γ' τού έργου («Ιδεολογικός άγώνας και ψυχολογικός πόλεμος») ο σ. εξετάζει τις ιδεολογικές κυρώσεις του ψυχολογικού πολέμου και της ψυχροπολεμικής, σάν το κύριο συστατικό της «άστικής» ιδεολογίας (σ. 200), ενώ στο Κεφάλαιο Δ' («Ο άπροσανατολισμός της μαζικής συνειδήσεως: έναστάλαξη φόβου για το μέλλον») ο σ. έπιχειρεί να τονίσει ότι «η έντεταμένη και έπεκτατική δύναμη της πολιτικοποίησης» έπηρέασε βαθειά την σύγχρονη δυτική τέχνη, καθώς η πολιτική πραγματικότητα γίνεται θέμα καλλιτεχνίας, καθώς η καλλιτεχνική παράσταση της πραγματικότητας τείνει να έμπεριέχει πολιτικές θέσεις, και τελικά, «καθώς είναι άδύνατο να παραμένει πολιτικά ουδέτερη σήμερα, στρέφεται στην περιγραφή της πραγματικής διεργασίας της ζωής, το ανθρώπινο αίσθημα, και την δημιουργία μυθικών εικόνων» (σ. 281). Στο Κεφάλαιο Ε' («Πολιτική και πολιτισμός κάτω από ένα φιλοσοφικό φώς») ο σ. έπιχειρεί μιá λειτουργική ανάλυση της φιλοσοφίας, του πολιτισμού και της πολιτικής, για να καταδείξει την διασυσχετίσή τους στο συγκεκριμένο ιστορικό πλέγμα και την δυναμική τους (σ. 284). Στο Κεφάλαιο ΣΤ' («'Η πολιτική συνείδηση των έλίτ») ο σ. αναπτύσσει την αντιουμανιστική διάθεση του σύγχρονου άστικού καπιταλισμού, ενώ στο κεφ. Ζ' («'Η

κρίση της άστικής πολιτικής σκέψης») συμπεραίνει, ότι η δυτική πολιτική επιστήμη δεν σπουδάζει την έκλογική διαδικασία από την σκοπιά του εκλέγοντος, αλλά εκείνη του άστικού κόμματος (σ. 409), για να καταλήξει στο τελευταίο κεφάλαιο («Εκτόνωση και σύγχρονη πολιτική σκέψη») ότι η ένταση των διεθνών σχέσεων χαρακτηρίζεται από ένα ιδιαίτερο συνδυασμό αντικειμενικών και υποκειμενικών αξιών, τονίζοντας την μαρξιστική-λενινιστική θέση για την σχέση της πολιτικής ειρήνης και της διεργασίας εκτόνωσης στην ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας (σ. 413).

Η υπερβολική πρόσδεση του σ. στις μαρξιστικές και λενινιστικές αντιλήψεις προδίδει την αδυναμία του να δει την δυτική πολιτική διεργασία κατά τρόπο απαλλαγμένο από αξιολογικές κρίσεις. Η πολιτικοποιημένη επιστήμη που επαγγέλλεται τείνει να μεταβάλει τα «έπιχειρήματά» του σε συνθήματα, που δεν επιτρέπουν την ουσιώδη κατανόηση της δυτικής πολιτικής διεργασίας. Ο σ. δεν φαίνεται να παραδέχεται ότι η πολιτική διεργασία στην Δύση αναφέρεται σε δύο τουλάχιστο αντιμαχόμενα κόμματα κι όχι σ' ένα (όπως ή περίπτωση του), ενώ από την άλλη μεριά η τοποθέτηση της ελευθερίας στον ώμο ντετερμινισμό του γνωστού σχήματος «δυνάμεις παραγωγής - σχέσεις παραγωγής - τρόπος παραγωγής» εκτοπίζει την ελευθερία από το ιστορικό γίγνεσθαι, ενώ ο ασυμβίβαστος δογματισμός του δεν συμβάλλει στην επιστημονική κατανόηση.

Μανώλης Μαρκάκης

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛ, *Δελφικό*

Το «Δελφικό» θα μπορούσα ίσως να το ονομάσω ποιητική μυθολογία. Ο συγγραφέας κ. Κώστας Π. Μιχαήλ άντλει την έμπνευσή του από τους πανάρχαιους ιστορικούς χρόνους. Δυστυχώς αυτή η ιστορική περίοδος όχι μόνο θάφτηκε και χάθηκε, κατά μεγάλο μέρος, κάτω από την λάσπη, τους κατακρημνισμούς και καταβυθίσεις του επί Δευκαλίωνος κατακλυσμού, αλλά και τα σπέρματα του πολιτισμού που επέζησαν στάθηκε αδύνατο, αργότερα, να ερμηνευθούν. Να ερμηνευθούν δηλαδή οι θησαυροί της χαμένης σοφίας των πρώτων φιλοσόφων, που όμιλησαν περί της Φύσεως και οι όποιοι «*Ωκεανόν τε γάρ και Τηθύν έποίησαν της γενέσεως πατέρας*», όπως ο Άριστοτέλης έλεγε. Τα διασωθέντα πάλι ράκη της Έλληνικής γραμματείας δεν επέτρεπαν την σύλληψη του ιστορικού πυρήνος, καθώς είχαν παύσει οι άνθρωποι να κατανοούν το αποκαλυπτικό νοηματικό περιεχόμενο του πανάρχαιου έλληνικού λόγου. «*Έτσι έπαυσε με την πάροδο του χρόνου — όπως λέγει ο R. Decharme — να ερμηνεύεται, έλησμονήθη και έγινε πλέον ακατάληπτος. Διὰ τούτο προσεπάθουν να εύρουν την κλείδα της μυθολογικής εκείνης φρασεολογίας, έπίστευον δέ είτε, όπως ο Έπίχαρμος, ότι οι θεοί είναι άνεμοι, τὸ ὕδωρ, ή γη, ο ήλιος, τὸ πῦρ, οί άστέρες, είτε, όπως ο φιλόσοφος Ματρόδωρος, ότι αί περιπέτειαι τῶν θεῶν παρίστανον τούς διάφορους συνδυασμούς τῶν στοιχείων της φύσεως*».

Μιά άλλη αίτία υπήρξε, δυστυχώς, και η διάθεση των ποιητών των κλασσικών χρόνων, οι όποιοι «*εύρισκον εις τας περιπετείας των θεών και των ήρώων πλούσιον ὕλικόν διὰ την ποιήσιν των*» (P. Dechorme).

Αυτή η σύνθλιψη υπό των «αιδών» του πυρήνος της πανάρχαιας ιστορίας, και η αυθαίρετη μεταλλαγή, υπό την επήρεια μάλιστα του βαρβαρικού περιγύρου, των θεών - βασιλέων σε θεούς του σύμπαντος («*τά από των βαρβάρων ήκοντα*», όπως έλεγε ο Έρρόδοτος) δημιούργησε την πρώτη σοβαρή σύγχυση και προκάλεσε τις περί της θρησκείας των Έλλήνων μεταγενέστερες αντιλήψεις με όλα εκείνα τα ύβριστικά περι είδωλατρών κ.λπ., που έπακολούθησαν και που χορήγησαν την δικαιολογία στους «χριστιανούς» έξουσιαστές να κηρύξουν υπό διωγμό την έλληνική σκέψη, με έλάχιστες εξαιρέσεις και πολλές παραποιήσεις. Βέβαια, αυτές οι προσπάθειες, κυρίως δε οι στρεφόμενες κατά της γλώσσας, απέτυχαν, διότι η Έλληνική γλώσσα ήταν η μόνη ικανή

νά εκφράζει την σοφία και την ἐπιστήμη. Καὶ ἐπειδὴ «πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει», ἦταν ἐπόμενο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σκέψη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα νά ἐπιβιώσουν ὅλων τῶν διωγμῶν. Ἀλλιῶς, θὰ εὕρισκόμεθα ἀκόμη στὸν μεσαίωνα.

Θεώρησα ἀναγκαία αὐτὴ τὴ συνοπτικὴ ἀναφορὰ στὰ περὶ τὴν ἑλληνικὴν Μυθολογία θέματα, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ ἐν κεφαλίδι ἔργου «*Δελφικό*» καὶ γνωρίζει ἄριστα τὸν ὑποκρυπτόμενο ἐντὸς τῶν λέξεων ἱστορικὸ καὶ νοηματικὸ πυρῆνα καὶ προσπάθησε νά μεταφέρει δι' ἐνὸς πλαστικοῦ καὶ πλούσιου νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου τὸ Ἀπολλώνειο φῶς, τὸν πνευματικὸ δηλαδὴ ἄξονα περὶ τοῦ ὁποίου περιστράφη ὁ χαμένος μεγάλος πανάρχαιος ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Τελειώνει ὁ Ἀττικὸς ποιητὴς Κ.Π. Μιχαήλ τὸ μεστὸ ἐννοιῶν ἔργο του μὲ μιὰ αἰσιόδοξη πρόβλεψη:

«Χαλάσματα ὄχι ἐδῶ δὲν πρέπει καὶ δὲν στέκουν·
τὰ χτίσματα μονάχα πέσανε
πύρινες καὶ μαρμάρινες κολόνες
καὶ τιτανόλιθοι τοῦ Παρνασοῦ
– κι' ὄχι ἡ καρδιά·
καὶ πνεῦμα στέριο ἔδεσε
πετρόβραχος ἐτούτης τῆς Δελφίδας γῆς – Ἰδέας
στοῦ κόσμου τ' ἀπλωτὰ τὰ στέρνα».

Καὶ λίγο πιὸ κάτω:

Κι' ὁλοῦθε ἐνάγουρ ἀπλώνεται ὁλοζώντανη, αἰθάλη
ἢ «δαίδαλος αὐλά»
καὶ πέτεται μὲ τὰ φτερά τῆς ὁμορφίᾳς τοῦ κόσμου
καὶ διαλαλᾷ την, φόρμιγγες τοῦ ἀγέρα
οἱ Δελφικὲς τῶν φθόγγων ροδωνιῆς
– κρούει τες τὸ ἡλιοφῶς
πλῆκτρον ἡλίου φάος –
ἐξαίσιος ρυθμὸς
τοῦ Ἀπολλώνειου Λόγου
ἢ συμπαντικὴ ἢ Ἀρμονία.

Η.Α. Τσατσόμοιρος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ, Φιλοσοφία (Ἐπετηρὶς τοῦ Κ.Ε.Ε.Φ., 1985-86)

Στὸν σημαντικὸ αὐτὸ τόμο τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν περιλαμβάνονται μελέτες συστηματικῆς φιλοσοφίας (Γ. Βλάχου, Ἡ ἐλευθερία ὡς ἐλευθερία καὶ πολιτισμός· Ε. Μoutsopoulos, *La participation comme fondement de relations sociales* («Ἡ συμμετοχὴ ὡς θεμέλιο τῶν κοινωνικῶν σχέσεων»)· Ε. Πλατῆ, *Τὰ «Μεταφυσικῆς Προλεγόμενα» τοῦ Παναγιώτη Κανελλόπουλου*, κ.ἄ., ἐνῶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ τόμου ἀφιερώνεται σὲ μελετήματα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβάνονται Κ. Δεσποτόπουλου, Ὁ Ἱπποκράτης καὶ ἡ φιλοσοφία· Ἄννας Κελεσιδου, «Λέγειν – εἰδέναι» στοὺς Ξενοφάνη καὶ Παρμενίδη· Δ. Παπαδῆ, Ἡ ἐνότητα καὶ ἡ πολλαπλότητα τῆς ψυχῆς κατ' Ἀριστοτέλη, Ἀλέξανδρο Ἀφροδισιέα καὶ Θωμᾶ Ἀκινάτη· Γρ. Κωσταρά, Ἡ συμφιλίωση πνεύματος καὶ χθονὸς κατὰ τὸν Χάϊντεγγερ· Κ. Gloy, *Aristoteles, ein kritiker Platon* (Ἀριστοτέλης, ἕνας κριτικὸς τοῦ Πλάτωνα)· D. Dedes, *Die wichtigsten grunde der*

apostasie des Georgios Gemistos (Plethon) («Οί σπουδαιότεροι λόγοι ἀποστασίας τοῦ Γεώργιου Γεμιστοῦ - Πλήθωνος»). Στὸν τόμο αὐτὸ περιλαμβάνονται ἐπίσης παρουσιάσεις καὶ κριτικὲς φιλοσοφικῶν κειμένων, ἀπὸ τὴν Ἀννα Κελεσίδου (Τατάκη, *Στὴν χώρα τῶν στοχασμῶν*). Ε. Μουτσόπουλου, *Les structures de l' imaginaire dans la philosophie de Proclus* («Οἱ δομὲς τοῦ φανταστικοῦ στὴν φιλοσοφία τοῦ Πρόκλου»): Ἑλλης Παπᾶ, *Σπουδὲς σὲ θέματα ἐλευθερίας*, ἀπὸ τὴν Ρωξάνη Ἀργυροπούλου, (Πρακτικὰ τοῦ Πανελληνίου Συμποσίου «Βενιαμὶν Λέσβιος») κ.ἄ.

M.M.

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΜΙΤΑΚΗΣ, *Οἰνιάδες - Κατοχή*

Μία κοινότης μὲ ἡγέτη τὸν Γεράσιμο Κοκοτὸ καὶ ἕνας μεθοδικὸς ἐρευνητὴς τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι τῆς πανάρχαιας Οἰνιάδας, ὁ Διονύσης Μιτάκης, ἔκαναν τὸν ἄθλο ποὺ ταιριάζει στὸν μεγάλο πρόγονό τους, τὸν Οἰνέα. Ἐφεραν ἐκ νέου στὸ φῶς τὴν θαμμένη, ὄχι ἀπὸ τὴν λάσπη τοῦ Ἀχελώου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀσυνειδησία τῶν σύγχρονων ἐλληνικῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων, ἱστορία τῆς Οἰνιάδας. Τὸ τεράστιο αὐτὸ ἔργο, ὃχι βέβαια γιὰ τὶς 806 σελίδες του, ἀλλὰ γιὰ τὸ συγκεντρωμένο ἱστορικὸ πλοῦτο ποὺ ὁ ἄξιος συγγραφεὺς κατόρθωσε νὰ καταγράψει καὶ νὰ παρουσιάσει, εἶναι μιὰ προσφορὰ ποὺ ξεπερνᾷ τὰ Ἑλληνικὰ ὅρια. Ἡ ἱστορικὴ ἀνάπλαση καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἀνάπλαση τῶν παμπалаίων χρόνων εἶναι χρέος τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων. Καὶ οἱ νέοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς μὲ πνευματικὸ Ταγὸ τὸν Διονύση Μιτάκη μποροῦν νὰ καυχῶνται ὅτι μὲ τὴν πράξη καὶ μόνον αὐτὴ ἀποδεικνύονται αὐθεντικοὶ ἀπόγονοι τῶν προγόνων Ἑλλῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης («*Μετεωρολογικά* Α 14) λέγει ὅτι οἱ Σελλοὶ ἢ Ἑλλοί, ὅπως κατὰ τὸν Ὅμηρο καλοῦνται οἱ περὶ τὴν Δωδώνην κατοικοῦντες, μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος ὀνομάστηκαν Γραικοὶ καὶ ἀργότερα Ἑλληνες: «καὶ γὰρ οὗτος (ὁ κατακλυσμὸς) περὶ τὸν Ἑλληνικὸν ἐγένετο μάλιστα τόπον· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ Δωδώνη, καὶ τὸ Ἀχελῶον οὗτος γὰρ ποταμὸς τὸ ρεῦμα μεταβέβηκεν. Ὡκοὺν γὰρ Σελλοὶ ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοὶ νῦν δὲ Ἑλληνες».

Ὁ «κρείων Ἀχελῶος», ὅπως τὸν ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Φ 194) γιὰ τὴν ὁρμὴ του, ἀπετέλεσε τὸν ἄξονα περὶ τοῦ ὁποίου θεμελιώθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε ὁ πανάρχαιος προκατακλυσμιαῖος μεγάλος πολιτισμὸς, κορυφὴ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε ἡ Διὸς — ἐποχὴ.

Εἶναι μεγάλη ἡ πνευματικὴ χαρὰ ποὺ μοῦ ἔδωσε ἡ ἀνάγνωση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐρευνητικοῦ ἔργου τοῦ Διονύση Μιτάκη. Εἶναι εὐνόητοι, νομίζω, οἱ λόγοι. Λυποῦμαι μόνον, γιὰτὶ εἶναι φυσικῶς ἀδύνατο νὰ μεταφέρω σὲ μιὰ ἀναγκαστικῶς περιεκτικώτατη παρουσίαση στίς στήλες τοῦ «*Δαυλοῦ*» τὸ ἱστορικὸ ἔργο τοῦ ἔντιμου ἐρευνητῆ. Ἐπ' εὐκαιρία ὁμῶς αὐτῆς τῆς ἐλάχιστης παρουσίας θὰ μοῦ ἐπιτρέψει ὁ ἀκάματος συγγραφεὺς νὰ παρατηρήσω ὅτι ὑπάρχει μιὰ παράλειψη ὄχι στὸ ἱστορικὸ βάθος τοῦ ἐξεταζομένου θέματος, ἀλλὰ στὴν ἀπουσία τοῦ Ἡσιόδου ἀπὸ τὰ ἐρευνώμενα ἀρχαῖα κείμενα (Ἡοῖαι ἀπ. 135), ποὺ βέβαια ἀναφέρει καὶ ὁ Πausanias [στὰ «*Φωκικά*, *Λοκρῶν* Ὀζολῶν» (I 31,3)]. Τόσο τὸ ἀπόσπασμα (Ἡσιόδου Ἡοῖαι 135) ὅσο καὶ ὁ Pausanias θεμελιώνουν τὴν στήν σελίδα 70, τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως, θέση. Στὰ μυθολογούμενα περὶ τοῦ Ἀχελώου, Ἡρακλῆ, Οἰνέα καὶ Δηιάνειρας, ὅπου καὶ ἐμφανίζεται ὁ Ἡρακλῆς νὰ παλεῖται μὲ τὸν Ἀχελῶο γιὰ τὰ περιλάλητα κάλλη τῆς Δηιάνειρας, κόρης τοῦ βασιλιᾶ τῆς Καλυδῶνας Οἰνέα, ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι αὐτὴ ποὺ ὑποστηρίζει ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Δ.35) καὶ ποὺ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τὴν ἀναφέρει στὴ σελίδα 71. Λέγει ὁ Διόδωρος ὅτι: «Ἡρακλῆς... ποταμὸν ἀπέστρεψε, καὶ ρῦσιν ἄλλων κατασκευάσας ἀπέλαβε χώραν πολλὴν καὶ ἀμφορον, ἀρδευομένην ὑπὸ τοῦ προειρημένου ρείθρου».

Τόσο ὁ Ἡρακλῆς ὅσο καὶ ὁ Οἰνέας εἶναι πρόσωπα ἱστορικά, καὶ ἔχουμε χρέος νὰ στιγματίσουμε αὐτούς, ποὺ τὶς παραδόσεις τὶς μετέβαλαν σὲ θεατρικὸ μῦθο. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι: ὁ συντριμμένος ἱστορικὸς πυρήνας, ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ ποὺ συνέβη στὴν ἐποχὴ

του Δευκαλίωνα, χάθηκε τώρα μέσα στις «ἐλεεινὲς ἱστορίες τῶν ποιητῶν», ὅπως ὁ Εὐριπίδης ἔλεγε («*δοιδῶ οἶδε δύστηνοι λόγοι*»), δηλαδή στοὺς θεατρικοὺς μύθους. Ἔτσι διαπιστώνουμε ὅτι τὸ ἔργο τῆς ἐκτροπῆς τοῦ Ἁχελώου ἀπασχολοῦσε ἐντονα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸν βασιλιὰ τῆς «*ἐραννῆς Καλυδῶνος*», ὅπως οἱ *Ἡοῖαι* τὸν ἀποκαλοῦν, διότι τὸ βάρος τῶν καταστροφῶν, ποὺ ὁ ὀρμητικὸς ποταμὸς, μερικὲς φορές, δημιουργοῦσε, τὸ ἐπωμίζετο μόνος τοῦ ὁ Οἰνέας. Φαίνεται ὅμως ὅτι γιὰ τὰ μεγάλα σὲ ἔκταση καὶ δαπάνες ἔργα οἱ βασιλεῖς τῶν πόλεων, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ζητοῦσαν τὴν συνδρομὴ τοῦ Δελφικοῦ κέντρου, τὸ ὁποῖο συμβουλευετο ὁ ἐκάστοτε «μέγας βασιλεὺς», δηλαδή ὁ πρῶτος μεταξὺ ἴσων. Στὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦσε ὁ Ἁρακλῆς μέγας βασιλεὺς ἦταν ὁ Εὐρυσθέας. Ὁ Ἁρακλῆς, θὰ ἔλεγα, ἦταν ὁ διαπιστευμένος τῶν Δελφῶν καὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως γιὰ τὴν τάξη καὶ τὰ ἔργα ποὺ ἔπρεπε νὰ συντρέχονται ἀπ' αὐτὸ τὸ διοικητικὸ κέντρο. Στὸ ἔργο «*Ἀχελῶος*» πρωτοστατεῖ ὁ Ἁρακλῆς (ἔργα ἐπίσης εἶναι οἱ ὀνομασθέντες ἀργότερα ἄθλοι τοῦ Ἁρακλῆ). Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνέπτυξε τόσο τὴν γονιμότητα τῆς περιοχῆς, ὥστε τὸ «*κέρα*» αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ποὺ ἀπεκόπη, δηλαδή τὸ σχηματιζόμενο δέλτα ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ κλάδου τοῦ ποταμοῦ ἔπαυσε, διὰ τῶν ἔργων, νὰ μεταβάλλει τὴν περιοχὴ σὲ βάλο καὶ ἡ ἄγωνα ἐκείνη χώρα ἐγινε σύμβολο τῆς γονιμότητος καὶ ἀφθονίας — «*Κέρα* *Ἀμαλθείας*» τὸ ὀνόμασαν.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐπίσης θέλω νὰ τονίσω στὸν ἐκλεκτὸ ἐρευνητὴ, ποὺ τὸ θεωρῶ ὡς πολὺ σημαντικό, εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Ἀριστοτέλη ὅτι «*πολλαχὸν τὸ ρεῦμα μεταβέβληκεν*» μετὰ τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸ. Μὲ αὐτὴν τὴν πληροφορία, ἂν συνδυασθεῖ μὲ ἐκείνη τοῦ Ἡρόδοτου, γιὰ τὴν τεράστια λίμνη στὴ θέση ὅπου σήμερα εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἡ ὁποία χύθηκε στὴ θάλασσα ὅταν ἕνας μεγάλος σεισμός ἀνοιξε τὸν ὄρεινὸ ὄγκο ποὺ ἐκκλίνει τὴν λίμνη, τότε μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε πολλὰ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς μεγάλου πολιτισμοῦ ποὺ σώζονται ἀκόμη τὰ ἐρεῖπιά του καὶ ποὺ χρονολογικὰ τοποθετεῖται πίσω ἀπ' τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸ.

Αὐτὰ τὰ ἐρεθίσματα ἔκρινα σκόπιμο νὰ θέσω ὑπ' ὄψη τοῦ ἐρευνητῆ Διονύση Μιτάκη καὶ νὰ τὸν συγχαρῶ γιὰ τὸ σημαντικό ἔργο του. Συγχαρητήρια ἐπίσης σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς Κοινότητος.

Η.Λ. Τσατσόμοιρος

ΣΠΥΡΟΣ ΝΟΝΙΚΑΣ, *Ἀειθαλῆ (Ποιητικὸς λόγος)*

Πέντε εἶναι τὰ σκαλοπάτια μιᾶς σκάλας ποὺ πατάει ὁ Σπύρος Νόνικας, γιὰ νὰ στήσει στὸ φῶς τὰ «*Ἀειθαλῆ*» του. Γνωστὸς δοκιμιογράφος, μᾶς δίνει τώρα τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ. «*Ἄν ψάξεις γιὰ τὰ ὑλικά ποὺ εἶναι φτιαγμένη ἡ Ἑλλάδα, θὰ δεῖς ὅτι εἶναι: Φῶς, πέτρα καὶ θάλασσα*», γράφει. Naί, φῶς, ἐκεῖνο τὸ τρισλάλητο, τὸ πάνλαμπρο ἀπὸ τὶς τοξαριές, τὰ φεγγερά μάτια τοῦ Φοῖβου, κείνες οἱ πέτρες ποὺ λαλοῦν κάτι στητὲς Καρυάτιδες καὶ κάτι κίονες ἀπὸ μαστορικὰ τρισάγια μὲς στὴν τέχνη τους χέρια μαστορεμένες, κι ἡ θάλασσα ἡ μαυλίστρα κι ἡ μεθύστρα στὸ χρῶμα τ' οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἀμέθυστου στὰ πάγκαλα κι αὐτὴ τὰ φωτεινὰ τοῦ γαλαζόχυμου κυροῦ τῆς θάλασσας. Ποσειδῶνα.

Κι ὁ λογισμὸς νὰ πέτεται μαζί μ' αὐτὰ κι ὁ Πήγασος — κι ἀντικροτοῦν τὰ πέταλα ὡς κρούει - ἀντικρούει τὸ ἔνα τ' ἄλλο. Λόγος οὐσιαστικὸς καὶ νευρωμένος ἀπὸ χυμοὺς Ἑλληνικότητος ψημένος καὶ φρυγμένος μὲς στὸ φῶς τῆς καὶ μέσα στὴν ἀρμύρα τῆς θάλασσας: «*Σὲ μὴ χούφτα θάλασσα (οἱ τύχες τοῦ κόσμου)*». Κι' ὄχι μόνον στὴ θάλασσα μὰ καὶ στὶς μέρες τῆς γῆς μας, τῆς ὄλβιας γῆς τῆς αὐλακωμένης μ' ἀλέτρια λόγου καὶ πνεύματος· καὶ νὰ σὲ κάνει νὰ νιώθεις «*νὰ φυτρώνεις ἀπ' τὶς πέτρες σὰν μυγαλιὰ ποὺ θάλλει*».

Παθιασμένος μὲ τὴν Ἑλληνικότητα, βαφτισμένος στὰ ἀείρροα νάματά της, φθόγγους

ἀπὸ φόρμιγγα τοῦ Ἀπόλλωνα διαχέει γλυκάκουστους ὁ ποιητικὸς τοῦ λόγος. Ἕνας λόγος θέμελο στὴ σημερινὴ φτώχεια τῆς λεξιπενίας καὶ τῆς ποιητικῆς διαστροφῆς. Καθάριο νερὸ ἀπὸ Ἑλληνικὲς νερομάνες εὐφραντικὲς καὶ ζωογόνες. Ἀξία ἡ προσφορὰ του κι ἂς τὴν καλοδεχτοῦμε. Μιὰ συλλογὴ ποὺ κάθε τῆς στίχος εἶναι κι ἕνας φθόγγος μιᾶς συμφωνίας. Στὸ Ἑλληνικὸ φῶς ποὺ καταυγάζει — ποὺ τὸ κανάκεψε ὁ Σ.Ν. καὶ στὸ προηγούμενο βιβλίο του, στὶς δοκιμιακὲς προσεγγίσεις μὲ τίτλο «Ἑλληνικότητα» — καὶ ποὺ θέλει μάτια κι ὄραση αὐτοῦ, γιὰ νὰ μὴ θαμπίσουν στὸ ἀνάβλεμμά του. Κι ὁ Σ.Ν. τάχει αὐτὰ τὰ μάτια, κι ὅσα μ' αὐτὰ βλέπει καθάρια καὶ φωτεινὰ τὰ δίνει καὶ σ' ἐμᾶς. Καλαίσθητη ἡ ἐκδοσὴ καὶ ὠραίο κι ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ περιεχομένου τὸ σχεδιάσμα τοῦ ἐξωφύλλου.

Κώστας Π. Μιχαήλ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΦΑΙΔΡΑ ΖΑΜΠΑΘΑ – ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΥ, *Διψασμένο φεγγάρι (ποίηση)*, Μαυρίδης 1986, Ἀθήνα.

«Ἦθελα ν' ἀγωνιστοῦμε/... γιὰ νὰ μὴ σκοτώ-
νουν/ τ' ἄθωα μάτια τῶν παιδιῶν/... γιὰ νὰρχεται
κάθε δελι/ μ' ἕνα γεράνι!» Καὶ σὲ ἴδια ὁμορφους
κι ὁλόχυμους λυρικοὺς τόνους πορεύεται τοὺς
ποιητικὸς τῆς δρόμους ἡ Φ.Ζ.Π., ἀφέντρα
πάντα τοῦ λογισμοῦ τῆς καὶ τῆς γραφῆς τῆς καὶ
σφιχτὰ κρατώντας στὴ στιβαρὴ τῆς ἐμπνευση τὰ
χαλινάρια τοῦ Πήγασου. «Τὸ χέρι σου / ζωγραφί-
ζει / τὸν ἥλιο», καὶ ἡ γραφίδα τῆς γράφει
ὁμορφιὲς ποίησης σὲ εὐλύγιστους στίχους. Μα-
στόρισσα τοῦ λόγου καὶ δοκιμασμένη ποιήτρια
μᾶς εὐφραίνει μὲ τὰ οὐσιαστικὸν περιεχομένου
γραφὰ τῆς. Κι εἶναι εὐφρόσυνα ἀγγέλματα γιὰ
τοὺς δύσκολους καιροὺς μας. Καλὸδεχτὴ τέτοια
ποίηση καὶ τὴν καλωσορίζουμε μαζὶ μὲ τὰ ὅσα
τῆς ἄλλα ποὺ μέχρι σήμερα μᾶς πρόσφερε.

Κ.Π.Μ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΑΣ, *Ποιήματα*, Ἀθήνα
1986.

«Ἀνάμεσα ἀπ' τὶς συμπληγάδες ποὺ ἀκίνητο-
ποιήθηκαν / γιὰ νὰ περάσῃ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνθρώπου
/...» ζωγραφίζει ὁ ποιητὴς καὶ οἱ πέτρες «δὲν θὰ
ξανάκλειναν...» κι αὐτὸς ἀρμενίζει στὰ πέλαγα τῆς
ζωῆς «μὲ κάτωθε θάλασσα ἀπέραντη κι ἀγνωστὴ /
πάνωθε οὐρανὸ ἀπλησίαστο κι ἀπόμακρο...», γιὰ νὰ
φτάσει μὲ μεστό λόγο ὡς τὸ τέρμα τους τὰ 28
ἄνιτλα ποιήματα τῆς συλλογῆς του. Κι ὡς «τὰ
ὄνειρα δὲν βρίσκονται στὰ σύννεφα...», μὰ «κάτω
στὴ γῆ ριζωμένα», ἐκεῖ βρίσκει καὶ τὰ χρώματα
καὶ τὴ δύναμη νὰ τὰ ψάλλει. Ὡραῖος ὁ λόγος του
κι εὐπρόσδεκτη ἡ ποιητικὴ προσφορὰ του.

Κ.Π.Μ.

ΠΟΤΗΣ ΚΑΤΡΑΚΗΣ, *Ἐρημίτης στὸν Ἀθω (ποίη-
μα)*, Ἀθήνα 1986.

Ἀξιος ποιητὴς καὶ πεζογράφος ὁ Π.Κ. μᾶς
προσφέρει ἕνα ἀκόμα δείγμα τῆς ὠραίας γραφῆς
του μὲ τὸ συνθετικὸ ποίημά του «Ἐρημίτης στὸν
Ἀθω». Ὁ ἄσπορος στίχος, ὁ λυρισμὸς καὶ ἡ
ἁρμονία στὴ χρῆση τῶν λέξεων σταματοῦν τὸν
ἀναγνώστη σὲ κάθε σελίδα τοῦ ποιήματος —
βιβλίου.

Ε.Ε.Μ.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΕΛΙΣΣΙΝΟΣ, *Ἴσις (ποίηση)*, Ἀθήνα
1986.

Μιὰ ἀκόμα ποιητικὴ προσφορὰ ἐνὸς ἀδίκου
ἀμφισβητούμενου ποιητῆ. Τούτῃ τὴν φορὰ ὅμως
ὁ Σ.Μ. δὲν δοκιμάζει τὶς δυνάμεις του παραφρά-
ζοντας ἢ διασκευάζοντας τὸν Καβάφη. Δια-
σκευάζει τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό. Μᾶς ἀποκαλύ-
πτει μιάν ἄλλη πτυχὴ τῆς ποιητικῆς του εὐαισθη-
σίας πείθοντάς μας πὼς δὲν τοῦ λείπει ἡ πρωτοτυ-
πία, οὔτε ἡ αἴσθησις τοῦ μέτρου. Στὰ μικρὰ αὐτὰ
συνθέματα, ὅλα ποιοτικὰ ἰσάξια, γι' αὐτὸ καὶ δὲν
τ' ἀναφέρουμε ἕνα — ἕνα, ἢ κάποια ὀνομαστικά,
ὁ ποιητὴς βρίσκει τὸν ἑαυτό του. Μιὰ ἡρεμὴ
κατάφασις τῆς ζωῆς, μιὰ γαλήνια ἐνατένισις τῆς
ἀνθρώπινης περιπέτειας συνδυάζεται στὰ ποιή-
ματά του αὐτὰ μὲ μιάν ἀρχαιογνωσίαν. Ὁ ποιητὴς
ἀνατρέχει στὸ παρελθόν, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ
προλάβῃ τὸ μέλλον. Ἀνεξάρτητα ἀν τὸ πετυχαί-
νει αὐτό, κάνει κάτι ἀσφαλῶς σημαντικότερο:
μᾶς δίνει μιὰ ποίηση ποὺ πρὶν καταλῆξῃ στὸ
πνεῦμα μας, πέρασε ἀπὸ τὴν καρδιά μας.

Ε.Γ.Ρ.

ΑΓΑΠΗ ΜΟΛΥΒΙΑΤΗ: *Τὸ χρονικὸ τῶν 10 ἡμερῶν*,
Ἀθήνα 1986.

Σὲ στρωτό, παστρικό καὶ σὲ ρυθμοὺς πάλλου-

σας ζεστής καρδιάς λόγο ή 'Αγάπη Μολυβιάτη ιστορεί όσα για τη φοβερή εποχή του 1922. "Ενας συνεχής κυματισμός πόνου και πίκρας, που αναταράζεται συθέμελα από θανατερά δρολάπια. Και μέσα στο ζόφο του θανάτου και στο άπύθμενο σκοτάδι, μία καταυγάζουσα μορφή ανθρώπου, ένα χαμόγελο φωτός που σελαγίζει στο χάος, ένας Τουρκός, ο Kemaletin, άνθρωπινη καρδιά που απαλύνει με τη ζέστα της την άπεραντη παγωνιά ενός ναυτικού περίγυρου. "Ενα μοιρολόι στην κατάρα του ξεριζωμού και σ' όσα πικρά του και ένας ύμνος — τραγουδι στη συναδέλφωση — αδελφοποίηση εχθρών κι εναντίων. Α' Βραβείο Ειρήνης και Φιλίας 'Αμπντί 'Ιπεκτσι και Α' Βραβείο 'Εστίας Νέας Σμύρνης — λόγος της Α.Μ. Είθε ή συναδέλφωση των λαών — πάντων των λαών της Γης — από λόγο σέ πραγμάτωση νά γυρίσει γλυκό ψωμί τίμιου μόχθου κι όχι λειψό μεροκάματο τρόμου και πικρού ιδρώτα νά γεύονται στην όση ζήση τους οί άνθρωποι — όλοι οί άνθρωποι έξω από σύνορα και τόπους σ' όλόκληρο τόν κόσμο· και τὰ μηνύματα, γεγονότα ζεστά στα χέρια μας και στίς καρδιές μας — μακριά απ' τὰ θανατερά του Χάροντα τὰ κρόταλα, με τίς καλές μονάχα 'Ωρες, κόρες του Δία, της Θέμιδας, Δίκη, Εύνομία, Ειρήνη. 'Αδελφή του αλησμόνητου 'Ηλία Βενέζη ή Α.Μ. κρατάει από την ίδια λαγαρή άφηγηματική φλέβα.

Κ.Π.Μ.

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Ποιητικές Αναπαραστάσεις* (έμμετρη σάτιρα), 'Αθήνα 1986.

"Εμμετρος σχολιασμός, με εύθυμογραφική διάθεση, διαφόρων συμβάντων ή καταστάσεων, 'Ελληνικών κυρίως αλλά και διεθνών, από την πολιτική, κοινωνική, οικονομική ζωή. 'Επιμελημένη ή εμφάνιση της εκδόσεως, αλλά πολλές οί άδυναμίες και άτέλειες στο στίχο.

Ε.Ε.Μ.

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ, *Τύποι και παράτυποι (εύθυμογραφήματα)*, 'Αθήνα 1986.

Με χιουμοριστική διάθεση ο Κ.Λ. σκιαγραφεί διάφορους τύπους σατυρίζοντας σύγχρονους χαρακτήρες και συμπεριφορές της καθημερινής ζωής. Τά εύθυμογραφήματα — χρονογραφήματά του διαβάζονται εύχαρακτα.

Ε.Ε.Μ.

ΙΣΑΒΕΛΛΑ ΣΙΚΙΑΡΙΔΗ — ΜΑΛΟΒΡΟΥΒΑ «Μετά βαθυτάτης λύπης», 'Αθήνα 1986.

Δέσιμο δύο καρδιών και δύο κορμιών. Και δεσμά άγάπης κι ευνοίας 36 γράμματα κι ένα επίσημο έγγραφο που «μετά βαθυτάτης λύπης» αναγγέλλει τὸ θάνατο, τὸ σπάσιμο τοῦ ἐνὸς ἀπ' τοὺς δύο κρίκους, γιὰ νὰ μείνει ἡ ἀλυσσίδα ὀρφανεμένη μ' ἕνα μονάχα κρίκο καὶ μετὰ τὴν ἄφατη λύπη συντροφιά μονάχη. 'Ιστορήσει μιὰς προσπάθειας γιὰ καλύτερη ζωὴ καὶ γι' ἀνέλιξη, πού ὅμως — ποίος ἀλήθεια; — δὲν δικαιώθηκε, δὲν τέλειωσε. Στρωτό καὶ λιτό γράψιμο μετὰ ρεαλιστικὴ προσεγγίση καὶ μετὰ καὶ καρπερὸ λόγο. Καὶ τὸ ἐρώτημα τοῦ Πάνου, «γιὰ νὰ δοῦμε, θάρθει αὔριο;» δὲν πραγματοῦθηκε. Καὶ τὸ αὔριο — τὸ χαρούμενο αὔριο, δὲν ἦρθε. Μόνο ἕνα πικρὸ καταχείμωνο μετὰ μόνη συνέχεια τὴν ἄφατη λύπη.

Κ.Π.Μ.

ΣΠΥΡΟΣ ΕΥΛΑΜΠΙΟΣ, 'Αφορισμοί (ποίηση), 'Αθήνα, 1979.

'Επιγραμματική ποίηση ὑπὸ μορφὴν ἀφορισμῶν, πού ἐπεκτείνεται σὲ (ἀλήθεια πόσες;) σελίδες. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς μὴ ἀριθμησέως τοῦς;

Κ.Π.Μ.

● Στο ποίημα «'Η Νύμφη τῆς Κορίνθου» τοῦ Γκαίτε (τεῦχος 62), σελ. 3475 νὰ προστεθῇ ὡς 13ος στίχος «ὁ ἔρωτας συχνά». Σελ. 3478, 7ος στίχος ἀπὸ τὸ τέλος, ἀντὶ «στὸν τάφο», ὀρθὸν «τὸν τάφο». Σελ. 3479, στίχ. 3ος, ἀντὶ «νὰ μὴν κρατήσεις», ὀρθὸν «νὰ τὴν κρατήσεις».